Ногоон хөгжлийн төлөө

MONGOLIAN ECONOMY

Африкийн цөлөөс
талын Монгол хүртэл

Хүлээх бус санаачил

Монголын эдийн засаг, бизнесийн сэтгүүл 2013. 05 сар. №09 (043) www.mongolianeconomy.mn

АН САН СҮ ЧИ:
БУРУУ ЗАМААР АМЖИЛТ ОЛСНООС ЗӨВ ЗАМААР АЛДСАН НЬ ДЭЭР

XacBank
Зөв Банк

ЭХ ДЭЛХИЙ
ЭРДЭНЭТ ХҮМҮҮН
ЭРҮҮЛ АШИГ

ХУДАЛДААНЫ САНХҮҮЖИЛТ

ИМПОРТЫН ЭРСДЭЛИЙГ БУУРУУЛАХ, САНХҮҮЖИЛТ АВАХ БОЛОМЖИЙГ ТАНД САНАЛ БОЛГОЖ БАЙНА

Бид олон улсад танигдсан нэр хүнд, туршлагаараа дамжуулан дэлхийн өнцөг булан бүрт буй таны бизнесийн түнштэй таныг найдвартай холбоно.
Худалдааны санхүүжилтийн хэрэгслүүдийг ашигласнаар та импортын барааны төлбөрөө урьдчилж төлөх, дутуу эсвэл зөрчилтэй бараа хүлээн авах эрсдэлүүдээс өөрийгөө хамгаалж чадна.

БАРИМТЫН АККРЕДИТИВ

- ☑ Импортын
- ☑ Экспортын
- ☑ Standby

БАНКНЫ БАТАЛГАА

- ☑ Гүйцэтгэлийн
- ☑ Тендерийн
- ☑ Төлбөрийн
- ☑ Урьдчилгаа төлбөрийн
- ☑ Амжилтын гурвалжин

Бизнес дэвжээх шийдлийг эрхэмлэнэ

БИДЭНТЭЙ ХОЛБОО БАРИХ:
Лавлах: 1888
Цахим хуудас: www.xacbank.mn
И-мэйл хаяг: tf@xacbank.mn

МОНГОЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ЗӨВЛӨХҮҮДИЙН ИНСТИТУТ

MMCi
Монголын Менежментийн Зөвлөхүүдийн Институт

Эрхэм таныг
“Зөвлөхийн үндсэн ур чадварыг хөгжүүлэхүй“ мэргэшсэн зөвлөх бэлтгэх сургалтад урьж байна.

Сургалтын тухай

Зөвлөх хүнд зайлшгүй байх шаардлагатай үндсэн чадваруудыг олгох энэхүү сургалт маань зөвлөх үйлчилгээний чиглэлээр ажиллаж байгаа болон ажиллахаар зорьж буй зөвлөхүүдэд зориулсан тусгай сургалт юм. Үйлчлүүлэгч компаниа сэтгэл хангалуун байлгах үйлчилгээг үзүүлэхэд шаардлагатай дэлхийн түвшний мэдлэг, мэдээллийг олгож, практик арга техникүүдийг зааж сургахад энэхүү сургалт чиглэгдэж байгаа болно.

Энэхүү сургалтаар танд дараах давуу талууд бий болно.

- Үндэсний гэрчилгээжсэн зөвлөх болно.
- Олон улсын CMC (certified management consultant) авах боломж нээгдэнэ.
- Таны үзүүлэх зөвлөх үйлчилгээний зах зээлийн үнэлэмж өсөж, баталгаажна.
- Гадаад, дотоодын аж ахуйн нэгжүүдтэй хамтран ажиллах боломж нээгдэнэ.

Оролцогчдын тоо: 16-20 Зөвлөх

Сургалтын төлбөр: 400.000 ₮

Байршил: УБ, Чингэлтэй дүүрэг, 1-р хороо, бага тойруу 7/1,
Төрийн банкны 9 давхрын, Хурлын танхимд болно.

Үргэлжлэх хугацаа: 2013 оны 5-р сарын 15 -18 ны өдрийг дуустал
4 өдөр танхимын сургалт үргэлжлэх ба өглөө 9 цагаас эхэлж 17 цагт дуусна.
Танхимын сургалтын дараа 1 сарын турш оролцогчид бие даалт,
даалгаруудыг гүйцэтгэж, хамгаална.

Гэрчилгээ: Сургалтад 90%-иас дээш ирцтэй оролцож бүх даалгаврыг амжилттай гүйцэтгэсэн оролцогчдод ММЗИ-ийн Сургалт, Гэрчилгээжүүлэлтийн хорооны үнэлгээгээр “Үндэсний зөвлөх” гэрчилгээг олгох болно.

Багш нарын баг: Их Британийн зөвлөхүүдийн холбооны гишүүн бөгөөд тус холбооноос менежментийн зөвлөх бэлтгэдэг тусгай сургалтыг амжилттай суралцаж төгссөн /**Certificate in management consulting essentials/ сертификаттай,** олон жилийн туршлагатай сургагч багш нарын баг удирдан явуулна.

ХӨНГӨЛӨЛТ: ММЗИ гишүүн бол 10% ийн хөнгөлөлт, гишүүн бус байгууллагын 3 –с дээш хүн сургалтад хамрагдсан тохиолдолд үнийн дүнгийн 5 % -ийн хөнгөлөлт эдэлнэ.

Бүртгүүлэх хаяг: УБ, Сүхбаатар дүүрэг, 1-р хороо, Чингисийн өргөн чөлөө VISTAV оффис төв, 3-р давхар. Утас: 77120003, 98116332,
И-Мэйл хаяг: Info@mmci.mn

Нөгөөн хөгжлийн төлөө

MONGOLIAN ECONOMY

ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ, ЭРХЛЭГЧ:
Д.Бэхбаяр /9999-4248/

ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ, ОРЛОГЧ ЭРХЛЭГЧ:
И.Отгонжаргал /8800-6228/

ХАРИУЦЛАГАТАЙ НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА:
Б.Энхмарт

АНГЛИ ХЭЛНИЙ РЕДАКТОР: Теренс Эдвардс
ОРЧУУЛАГЧ: Р.Гантулга

СЭТГҮҮЛЧИД:
Б.Баяртогтох
Б.Энхцэцэг
Э.Зоригт
Х.Хулан

ДИЗАЙНЕР: Ш.Оюундарь
ВЭБ МАСТЕР: Б.Лхагвачулуун

МАРКЕТИНГИЙН МЕНЕЖЕР: Д.Барианжав /9409-2904/
Д.Баттулга /9409-2905/

БОРЛУУЛАЛТЫН МЕНЕЖЕР: С.Цэнд-Аюуш /9409-2906/

“ECONOMY” ТВ СТУДИ
РЕДАКТОР: Б.Үүрийнтуяа
ЗУРАГЛААЧ: Ц.Бат-Отгон
СЭТГҮҮЛЧ: Н.Оюунсувд

ХАЯГ:
Улаанбаатар, ЧД IV хороо,
Анкарагийн гудамж-23 Тод Тауэр-604 тоот

15160 Улаанбаатар, Төв шуудан, ш/ х-2762
www.mongolianeconomy.mn
info@mongolianeconomy.mn

УТАС/ФАКС: 976 - 7011 5476

БОРЛУУЛАХ ЦЭГҮҮД:

"Интер ном"
"Цэцэг төв"
"Минж плаза"
"Алтантулхүүр" номын дэлгүүр
"Номин" супермаркетийн бүх салбар
"Макс" супермаркетийн бүх салбар
"Преско" супермаркет
BTSI супермаркет
"Аз орчлон" номын дэлгүүр
"Билэг" их дэлгүүрийн номын тасаг
"Гранд Плаза" дахь супермаркет
"Мир" номын дэлгүүрийн
"Grand plaza"
"Metro mall"
"Sky" супермаркет
"Улаанбаатар" их дэлгүүр дэх салбар
"Max mall" салбарууд

“Улаанбаатар принт” ХХК-д хэвлэв
www.ubprint.mn

MONGOLIAN ECONOMY

II улирлын нэмэлт захиалга

Редакцид захиалбал үнэгүй хүргэнэ

www.mongolianeconomy.mn

Ардчиллаар гоёсон Монгол Улс

2013 оны дөрөвдүгээр сарын 27. Гадаад, дотоодын төлөөлөгчид төдийгүй ургах нартай уралдах хэвлэлийнхэн саатах тотгоргүй төв замаар салхи татуулан Төрийн ордонын зүг яарна. Эзэн Чингисийн хөшөөнд хүндэтгэл үзүүлэн гудайх 104 орны далбай жанжин Сүхбаатарын талбайг улам чимнэ.

10

Хүлээх бус санаачил

Хатагтай Лайсснар 2012 оны дөрөвдүгээр сараас АОХН-ийн анхны Ерөнхий нарийн бичгээр ажилласан. Ардчиллын алтан хараацайнуудын нэг тэрбээр хүний эрхийн төлөө тэмцэгч, залуучуудын дуу хоолойг улс төрийн индэрт хүргэхэд үнэтэй хувь нэмрээ оруулж буй хатагтай юм.

12

АН САН СҮ ЧИ: Буруу замаар амжилт олсноос зөв замаар алдсан нь дээр

...Тэмцэл, хагацал, зовлон дүүрэн амьдралыг туулсан Ан Сан Су Чи Монгол дахь айлчлалынхаа үеэр “Би өнгөрсөн амьдралдаа сэтгэл хангалуун байдаг” хэмээн инээмсэглэн хэлсэн билээ. Ан Сан Су Чи манай улсад АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хуралд оролцсон билээ...

16

Түүчээ

...Орчин үеийн монгол залуусын мэдлэг оюун ухаан, авьяас чадвар, эрч хүч дэлхийн түвшинд гарлаа. Б.Болд энэ л гэгээлэг мөрөөдлийн замыг нээж өглөө. Манай олон залуу гаднын томоохон байгууллагуудад ажилладаг тухай мэдээлэл бий ч дэлхийд тэргүүлэгч компанийн удирдлагын багт багтана гэдэг ховор боломж ажээ...

40

АРДЧИЛАЛ

8 Африкийн цөлөөс талын Монгол хүртэл

10 Ардчиллаар гоёсон Монгол Улс

12 Хүлээх бус санаачил

15 Жинхэнэ ардчилсан оронд авлига үүрлэх орон зай гэж байдаггүй

16 АН САН СҮ ЧИ: Буруу замаар амжилт олсноос зөв замаар алдсан нь дээр

22 Хувьсгалын эзэж

24 Өндөр үнэлгээ өгч, зорилгоо тодорхойлсон

ЭДИЙН ЗАСАГ

30 Өглөг авлага нь тэнцүүхэн түншүүд

32 Түүхээр холбогдсон түншүүд

34 Бид алдаанаасаа суралцаж чадсан

37 Ашигт малтмалын төлөөх БНХАУ-ын өрсөлдөөн

40 Түүчээ

44 Эдийн засаг эрчимжэв үү

46 Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт Монголд хэрэгтэй юу

48 Аюулгүй ажиллагаа ба Германы “ноу-хау”

49 Олон жижиг алхамаас хөгжил бүрдэнэ

МОНГОЛД

Засгийн газраас “Үндэсний мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлж байгаа. Хөтөлбөрийн хүрээнд эхний ээлжинд 7000 орчим ажил хайгч Хөдөлмөрийн төв биржид бүртгүүлсэнээс нийт 4784 хүнийг сургалтад хамруулж, дадлагад гарсан байна. Хоёрдугаар ээлж нь 2088 хүнтэй сургалтаа эхлүүлжээ. Одоогоор ажил олгогчдын ирүүлсэн ажлын байрны саналын 70 орчим хувь нь барилга, техникийн ажил хийж чадах хүнийг эрэлхийлж байгаа аж.

“Улаанбаатар хотын олон улсын шинэ нисэх буудал барих төслийн нэмэлт хэлэлцээрийн”-ийн үеэр Японы “Мицүбиши Чиёода” компанийн хамтарсан түншлэл нисэх буудал барих төслийг хэрэгжүүлэхээр шалгарсан байна. Шинэ нисэх онгоцны буудлыг 47 тэрбум иенийн өртгөөр барих тооцоог гаргажээ. Японы Засгийн газраас авах зээлийн жилийн хүү 0.2 хувь бөгөөд 40 жилийн хугацаатай юм байна.

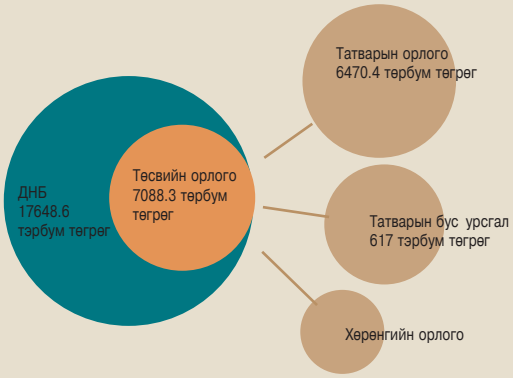
Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагч Э.Бат-Үүл Газар эзэмших А/406 тоот захирамж гаргасан байна. Уг захирамжаар Баянзүрх дүүргийн XI дүгээр хорооны нутаг дэвсгэрт орших Хөлийн голын хөндийд 43 га газрыг “Улаанбаатар дулааны V цахилгаан станц”-ыг барих зориулалтаар Эрчим хүчний яаманд 15 жилийн хугацаатайгаар эзэмшүүлэхээр болжээ.

НҮБ-ын эдийн засаг, нийгмийн комиссоос жил бүр гаргадаг “Ази, Номхон Далайн эдийн засаг, нийгмийн 2013 оны судалгааны тайлан”-д Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлтийг нүүрс болон зэсийн үйлдвэрлэлийн хэмжээнээс хамаарч 15.5 хувьд хүрэх боломжтой гэжээ. Гэхдээ үүнийг хэт өөдрөг төсөөлөл гэдгийг олон улсын шинжээчид анхааруулсан байна.

Германы олон улсын хамтын ажиллагааны нийгэмлэгийн “Эрдэс баялаг, түүхий эдийн иж бүрэн саанчилга” хөтөлбөр, Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дэмжлэгтэйгээр ирэх сарын 06-10-нд “Уул уурхайн салбарын компанийн нийгмийн хариуцлага ба засаглал” бүсийн чуулга уулзалт болох гэж байна. Уулзалтад хөгжиж буй орнууд болох Лаос, Мьянмар, Вьетнам, Киргиз зэрэг улсын төрийн болон уул уурхайн компанийн төлөөллүүд оролцох аж.

Нээлттэй нийгэм форумын төсвийн талаарх дүгнэлтэд Засгийн газрын орлогын эх үүсвэр шууд татвараас хэт хамааралтай байгааг харуулсан байна. Энэ нь төсвийн орлогыг тогтворгүй, эдийн засгийн мөчлөгийн үед хэт эмзэг болгодог аж. Өндөр хөгжилтэй болон хөгжингүй орнын хувьд шууд татварын орлого дунджаар төсвийн орлогын 62 хувиас ихгүй хувийг бүрдүүлдэг байна.

Эхний улирлын байдлаар улсын хэмжээнд инфляцийн түвшин 9.8 хувь болж огцом буурав. Харин энэ оны хоёрдугаар улиралд инфляцийн хүлээлт ямар байх талаар Монголбанкны түүврийн аргаар авсан судалгааг хүснэгтээс харна уу

Иргэд аж ахуйн нэгж болон судлаачдын инфляцийн хүлээлт

ДЭЛХИЙ ДАХИНД

Мьянмар улсын ДНБ өмнөх таван жилд дунджаар таван хувийн өсөлттэй байсан бол өнгөрсөн онд 6.3 хувиар өсчээ. Тус улсын Засгийн газар эдийн засгийг чөлөөлж, реформ хийх зорилгоор 2011 оноос эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих болсон. Өнгөрсөн онд болсон үерийн улмаас хөдөө аж ахуйн салбарын өсөлт саарч аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний өсөлт харьцангуй сайн байсан нь дээрх өсөлтөд эерэгээр нөлөөлжээ.

Австралийн Төвбанк гадаад валютын нөөцийнхөө таван хувьтай тэнцэх хөрөнгө оруулалтыг БНХАУ-ын Засгийн газрын бондод хийхээр төлөвлөөд байна. Тус банкны гадаад валютын нөөц 39.2 тэрбум ам.доллараар хэмжигддэг. Өнгөрсөн дөрөвдүгээр сарын эхээр хоёр улс своп хэлцэл хийсэн бөгөөд австрали доллар юаньтай шууд худалдаа хийдэг гуравдагч валют болж чаджээ.

БНСУ-ын эдийн засаг энэ оны эхний улиралд сүүлийн хоёр жилд байгаагүйгээр буюу 0.9 хувиар өссөн нь барилга, хөрөнгө оруулалт болон экспорт дахин сэргэсэнтэй холбоотой аж. Энэ нь эдийн засаг сэргэхгүй байх гэсэн түгшүүрийг арилгахад бага ч болтугай хувь нэмэр болжээ. Харин экспорт эхний улиралд 3.2 хувиар өссөн боловч өмнөх улирлынхаас 1.2 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байв.

“HSBC” банкнаас хийсэн судалгаагаар өнгөрсөн сард БНХАУ-ын аж үйлдвэрийн салбарын өсөлт удааширчээ. Тус банкны PMI (purchasing managers’ index) аж үйлдвэрийн салбар өнгөрсөн гуравдугаар сард 51.6-аас 50.5 болж буурсныг харуулжээ. Шалтгааныг экспортын шинэ захиалгын тоо багассантай холбож буй бөгөөд энэ нь дэлхий дахинд эрэлт тааруухан байгаагийн илрэл гэжээ. Өнгөрсөн онд урд хөршийн эдийн засгийн өсөлт сүүлийн 13 жилд байгаагүйгээр буурсан үзүүлэлттэй байжээ.

ОХУ-ын хоёр дахь том зээлдүүлэгч болох төрийн өмчит “ВТБ” банк нь Кипр улс дахь үйл ажиллагаагаа зогсоож, тус улсын “Оросын арилжааны банк” салбарынхаа зээлийн ихэнх багцыг бусад салбар руу шилжүүлэхээр шийдвэрлэжээ. Шалтгаан нь тус салбараас ОХУ-ын бизнесмэнүүдэд ихэнх зээлийг олгосонтой холбоотой гэж санхүү эрхэлсэн захирал Херберт Мүүс хэлжээ. “ВТБ” банкны Кипр дэх салбарын хадгаламж ойролцоогоор хоёр тэрбум ам.доллартай тэнцэх аж. ■

А.Амарсайханы булан

Шог зургийг А.Амарсайхан

ОНЦЛОХ

АФРИКИЙН ЦӨЛӨӨС ТАЛЫН МОНГОЛ ХҮРТЭЛ

И.ОТГОНЖАРГАЛ

Монгол Улс өнгөрсөн сард том гүрний төр, засгийн тэргүүн, томоохон орны төлөөлөгчдийн хөлд дарагдав. Японы Ерөнхий сайд Шинзо Абэгийн шилийг дарж, Бүгд Найрамдах Турк улсын Ерөнхий сайд Режеп Тайип Эрдоан айлчилсан. Түрүүчийн айлчилсан төрийн тэргүүний Монголын Засгийн газартай хамтрахаар үзэглэсэн Санамж бичгүүдийн бэх нь хатаагүй байхад дараагийн “томчууд” мөрөн дээр нь гишгэх болж. Тухайлбал, Ерөнхий сайд Н.Алтанхуягийг Туркийн Ерөнхий сайдтай гадаад хамтын ажиллагааны талаар юу ярьсан бэ гэсэн улстөржсөн асуудлаар ээрэх үед дараагийн ээлж болох Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэг/АОХН/-ийн Сайд нарын төлөөлөл “Сайн байна уу, Монгол Улс” хэмээн элдэгхэн мэндчилэх жишээтэй.

Азийн жижигхэн Монголд АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хурал болж, 100 гаруй орны 1000 гаруй төлөөлөгч дөрөв хоног тухаллаа. Улаанбаатар хотод 2003 онд Ардчиллыг шинээр болон сэргээн тогтоосон орнуудын олон улсын бага хурлыг 500 орчим төлөөлөгчтэйгээр хийж байсныг эс тооцвол олон улсын хэмжээний төр, нийгмийн томоохон хурлыг ойрын 20 жилд хийгээгүй тухай албаны хүмүүс мэдээлж байсан. АОХН-ийн хурал дэлхийн тавцанд яригдах дээд хэмжээний хурал гэдэг нь өнгөрсөн өдрүүдэд мэдрэгдэв. Манайх гурав, дөрөвхөн жилийн өмнө 1000 хүн хүлээн авах зочид буудал, хурлын танхим байхгүй гэж суудаг байсан бол өнөөдөр АОХН-ийн Сайд нарын 1000 гаруй төлөөлөгчийг түүртэж сандрах зүйлгүй бүр дээд хэмжээнд хүлээн авч, сайн зохион байгуулж, сайхан сэтгэгдэлтэй үдлээ. Хурлын үеэр үг хэлсэн гаднын зочид, төлөөлөгчид ч “Юуны өмнө Монгол Улсад АОХН-ийг өнгөрсөн хоёр жилд сайн даргалж, хурлыг сайхан зохион байгуулж байгаад талархаж буйгаа илэрхийлье” хэмээн олонтаа давтаж байсан нь манж үг биш байсан

нь хурлын үйл явцаас мэдрэгдэж байлаа. Хуралд ардчиллын цогтой тэмцэгч Нобелийн шагналт, Мьянмарын Парламентийн гишүүн Ан Сан Сү Чи, Йемений Нобелийн шагналт, хатагтай Таваккол Карман нарыг урьсан нь дээд хэмжээний уулзалтын ач холбогдлыг улам өндөрт өргөж байв. Түүнчлэн НҮБ-ийн Ерөнхий нарийн бичгийн даргын орлогч, Европын комиссын Дэд ерөнхийлөгч, Нигерийн Дэд ерөнхийлөгч, Тайландын Ерөнхий сайд, Финляндын Гадаад хэргийн сайд зэрэг дэлхийн нэр нөлөө бүхий эрхмүүд ч цөөнгүй оролцсон ардчиллын хурал шинэ Монголын нэр хүндийг дэлхийн тавцанд өргөсөн том үйл явдал боллоо. Африкийн цөлөөс талын Монгол хүртэлх цэнхэр гаригийн улсуудын талыг нь эгнээндээ нэгтгэсэн АОХН-ийг хүссэн орон нь даргалж, хурлыг зохион байгуулаад байдаггүй аж. Монгол Улс хоёр зүйлээрээ тус нийгэмлэгт нэр хүндээ өргөж чадлаа. Нэгдүгээрт, 2011 онд манай улс Литва улсаас АОХН-ийг даргалах хүндтэй үүргийг хүлээн авсан. Даргалах хугацаандаа идэвх, санаачилгатай ажиллаж чадсан гэдэг үнэлгээг анд нөхдөөсөө авч чадлаа. Монгол ийм үнэлгээ авахаар юу хийсэн бэ гэдэг талаар Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж “АОХН гэдэг энэ байгууллагыг бид жинхэнэ байнгын ажиллагаатай байгууллага болгож хувиргалаа. Биднийг анх хоёр жилийн өмнө даргалах үүрэг авч байхад Удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх хороо, Байнгын ажиллагаатай Ерөнхий нарийн бичгийн дарга гэж байгаагүй. Бид өнгөрсөн хугацаанд гишүүн улс орнуудтайгаа хамтраад Удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх хороо байгууллаа. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга томилогдоод ажиллаж байна.

Бидний гол санаачилга бол ардчиллын боловсролыг түгээх ажил байсан. Энэ асуудлаар гишүүн орнуудтайгаа ярилцаж анх удаа НҮБ-ын Ерөнхий ассамблейн 67 дугаар чуулганаар ардчиллын боловсролыг дэмжих тогтоол батлуулсан. Энэ бол маш чухал зүйл. Мөн авлигыг үл тэвчих, туршлага сургамжаа хуваалцах, бүс нутгийн ардчиллыг идэвхжүүлэх гэсэн хэд хэдэн санаачилга гаргасан” гэв. Мөн энэ талаар АОХН-ийн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга хатагтай Мариа Лайсснарын юу гэж хэлснийг манай сэтгүүлийн 12 дугаар хуудаснаас сонирхоорой.

Уг хурал Монголын нийслэл Улаанбаатарт гурван өдөр болж, зочин орнуудын улс төр, иргэний нийгэм, бизнес, залуучууд, эмэгтэйчүүдийн байгууллагын төлөөлөл ардчиллын үнэт зүйл, хөгжлийн тухай өргөн хүрээнд хэлэлцсэн нь монголчуудад ардчиллын үнэ цэнийг мэдрүүлэв. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч хурлын дараа Ан Сан Сү Чи-тэй тусгайлан тавьсан илтгэлийнхээ үеэр “Манайхан хурлаас нэг л юмыг сайн ойлгосон байх гэж бодож байна. Ардчиллын төлөөх анд нөхөд маань бидний ярьдаг л юмыг ярьж байгааг анзаарсан байх” хэмээн онцлон тэмдэглэсэн. Тэд нээрээ л манайхны ярьдаг, маргадаг иргэний нийгэм, шударга ёс, шүүх засаглал, эмэгтэйчүүдийн шийдвэр гаргах түвшний оролцоо, залуучуудын боловсрол, эдийн засгийн ардчиллын тухай асуудлуудыг ярьдаг юм билээ. Гэхдээ ярихдаа үнэт зүйл, мөн чанар, тулгарч байгаа асуудал, шийдэх гарцыг нь илүү тодорхой, энгийн ойлгомжтой ярьж хэлэлцдэгээрээ манайхнаас өөр бөгөөд давуу байв. Бас их сонирхолтой байв.

Ялангуяа ардчиллыг төлөвшүүлэхэд иргэний нийгмийн байгууллага, залуучууд, эмэгтэйчүүдийн оролцоо ямар чухал вэ гэдэг талаар хуралд оролцсон Монголын салбар салбарын төлөөлөгчид энгийн хэрнээ шинэлэг ойлголт авсан нь манай сэтгүүлд орсон дотоод, гадаадын төлөөлөгчдийн ярианаас харагдана байх. 100 гаруй орны төлөөлөгчийг хамарсан АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хурал нэгдсэн хуралдаанаас гадна иргэний нийгэм, эмэгтэйчүүд, залуучууд, бизнесийн ардчилал, парламентчдын чуулга уулзалт гэсэн таван салбар хуралдаанд тулгуурласан билээ. Энэ таван салбар бол ардчиллын үнэт зүйл, төлөвшилтэй холбоотой олон олон асуудал дээр байнга яригддаг чухал сэдвүүд. Тиймээс Монголын Парламентад суудлын тоо нь өнгөрсөн онд гурав дахин өссөн эмэгтэй УИХ-ын гишүүдийн хувьд уг хурал үнэ цэнэ, эрч хүч, эв эеийг нь илүүтэй мэдрүүлсэн хүндтэй арга хэмжээ байлаа гэж хэлж болно. Хурлын уур амьсгал, үйл явц, үр дүнгийн талаар манай дэлгэрэнгүй сурвалжлагаас сонирхоорой.

АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хурлын ач холбогдол, үнэ цэнийг бодож “Mongolian Economy” сэтгүүл шинэ дугаарынхаа зай талбайг харамласангүй. Ардчиллын 24 жилийн түүхтэй талын Монголд ардчилагчдын бүтэн гурван өдөр туршлага, сургамжаа хуваалцсан хурлын сэдэв үүгээр дуусахгүй. Манайхыг ардчиллын андууд маань “Ардчиллын зүрх улс” хэмээн тодорхойлж байгаа ч бидэнд тэднээс суралцах зүйл их бий. Тийм учраас манай сэтгүүл дараа дараагийн дугаартаа авлига, иргэний нийгэм, залуус, эмэгтэйчүүд гээд ардчиллын сэдвийг байнга хөндөж, ардчиллын төлөвшил, хөгжилд хувь нэмрээ оруулах болно. ■

СУРВАЛЖЛАГА

АРДЧИЛЛААР ГОЁСОН **МОНГОЛ УЛС**

Б.ТУЯА

Ургуйн улирал айлчилж, ээх нарны элчтэй зэрэгцэх шувуудын жиргээн хотын гудамжаар “чихэлдэх” төмөр хүлгүүдийн хүнгэнэх моторын дуут нам даран эгшиглэх нь тэр. Цээж дүүрэн амьсгалах цэвэр агаар, “цэгцэнд” орсон нийслэлийн гудамж, талбай өнгө, зүс нэмэх нь сэтгэл сэргээж, нүд баясгах болов. Дүн өвлийн хүйтнийг дундрахгүй хар утаан дунд үдэх улаанбаатарчууд хаврын налгар өдрүүдийг тэсэн ядан хүлээсэн биз ээ.

Гэрэлтэж “гялтаганах” Улаанбаатар хот сая нэг “Мишээсэн дагина шиг” дүрээ нийслэлчүүддээ бүрэн утгаар нь харууллаа. “Хогондоо дарагдаад дийлдэхээ байлаа” хэмээн бухимддаг байсан нийслэлчүүд “Бид цэвэрхэн байж чаддаг юм байна” гэж урамтай нь аргагүй мишээхийн учир юунд байв?

2013 оны дөрөвдүгээр сарын 27. Гадаад, дотоодын төлөөлөгчид төдийгүй ургах нартай уралдах хэвлэлийнхэн саатах тотгоргүй төв замаар салхи татуулан Төрийн ордонын зүг яарна. Эзэн Чингисийн хөшөөнд хүндэтгэл үзүүлэн гудайх 104 орны далбай жанжин Сүхбаатарын талбайг улам чимнэ. ››

Дэлхийн өнцөг булан бүрээс цуглах ардчиллын алтан хараацайнуудыг эх орондоо урих хүндтэй үүргийг Монгол Улс хоёр жилийн тэртээ хүлээсэн билээ. Энэ хүрээнд Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийг (АОХН) ахалсан Монгол Улс зүтгэл нэгт гишүүн орнууддаа ардчиллыг хөхиүлэн дэмжих, сурталчилахад тулгарах саад бэрхшээл, ололт амжилт, туршлагаасаа хуваалцаж, санал бодлоо солилцох индэр болох үүднээс АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хурлыг Азийн цагаан дагина гэгдэх Улаанбаатар хотноо чуулж байгаа нь энэ. Нийслэлийн бүү, хэл улсын түүхэнд ийм олон гаднын зочдыг өндөр дээд хэмжээнд урисан нь ховор. Хэдий тийм ч энэ их ажлын ард амжилттай гарсан тухай тус нийгэмлэгийн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Мариа Лайсснар, Европын комиссын Дэд Ерөнхийлөгч Катринь Аштон, АОХН-ийн Парламентийн чуулга уулзалтын Ерөнхийлөгч Эммануэл Зингэрс нарын нэр хүндтэй төлөөлөгч дуу нэгтэй хэлж байсан юм. Түүнчлэн залуу атлаа хүчирхэг ардчиллыг хөгжүүлж чадсан Монгол Улс ардчиллыг дэлгэрүүлэх элч орон төдийгүй ардчилсан тогтолцоонд шилжих гэж буй эсвэл дөнгөж шилжээд буй орнуудад сайн үлгэр дуурайлал болно хэмээн цохон тэмдэглэсэн юм. Гурван өдөр үргэлжилсэн уг чуулганыг Монгол Улсын Ерөнхий сайд Н.Алтанхуяг нээн “Дүр эсгэсэн ардчилал бус жинхэнэ ардчиллыг хөхиүлэн дэмжих зорилт тавьсан Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийг хоёр жилийн хугацаанд даргалсан нь манай улсын хувьд нэр төрийн хэрэг байлаа. Энэ хугацаанд нийгэмлэгийн хамт олноосоо ихийг сурч, ардчиллын замаар замнасан туршлагаасаа хуваалцах онцгой завшаан гарлаа” хэмээн онцолсон юм. Ингээд тус чуулганы хүрээнд Параламентчдын, Иргэний нийгмийн, Эмэгтэйчүүдийн, Залуучуудын болон Бизнесийн ардчиллын гэсэн салбар хуралдааныг зохион байгуулж, хоёр дахь өдрийн төгсгөлд ардчилсан нийгэмд эмэгтэйчүүд, залуус болон иргэний нийгмийн оролцоо амин чухал төдийгүй ардчилсан шилжилтийг дэмжиж, нээлттэй засаглалыг төлөвшүүлэх нь дүр эсгэсэн ардчиллыг халах үндсэн “жор” болох, ардчилал хэмээх аялалд итгэл, зүтгэл хамгаас чухал хэмээн тунхагласан юм. Түүнчлэн Сайд нарын хурлын үеэр МАХН-ын зохион байгуулсан тайван жагсаал Монгол Улсад хүний эрхийн тулгуур зарчим болох үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг эрхэмлэн дээдэлдгийг харуулсан үйл явдал боллоо хэмээн зарим төлөөлөгч сэтгэл хангалуун ярьж байсныг нуух юун.

Зочид төлөөлөгчдөөс олон сайд, дарга, эрдэмтэн судлаач нэгдсэн болон салбар хуралдаануудын найрсаг хийгээд ажил хэрэгч төрхийг илтгэх эрхэмсэг индэрт тухалж, хурал удирдаж, үзэл бодлоо илэрхийлж байсан. Ардчиллын тулгуур зарчим, үнэт зүйл, илт тод нээлттэй засаглал, авлигатай тэмцэх, хууль дээдлэх, шударга шүүх засаглал зэрэг үндсэн сэдвүүд хурал бүр дээр сөхөгдөж байлаа. Тухайлбал, Монгол Улс нээлттэй засаглалын чиглэлээр хэрхэн ажиллаж байна вэ гэдэг талаар манай Ерөнхий сайд болон ЗГХЭГ-ын дарга Ч.Сайханбилэг нар шинэчлэлийн Засгийн газар аль болох иргэдэд нээлттэй ил тод байх чиглэлээр нэлээд шинэчлэл хийж байгаа. Манай Засгийн газар 11 11 утас ажиллуулж иргэдийн санал гомдол хүлээн авдаг болсон. Түүнчлэн Иргэний танхимд Засгийн газрын сайд нар ээлжээр салбарынхаа талаар мэдээлэл хийдэг болсон тухайгаа зочдод сонирхуулсан юм. Тэгвэл гаднын орнуудад Засгийн газар ил тод нээлттэй байх чиглэлээр энгийн, ойлгомжтойгоор бүр ч ихийг хийдэг аж. Жишээлбэл, “Ардчиллын төлөөх нээлттэй засаглалыг төлөвшүүлэх нь” сэдэвт нэгдсэн хуралдааны үеэр Индонезийн Ерөнхийлөгчийн стратегийн санаачилга, олон улсын хамтын ажиллагааны асуудал эрхэлсэн дэд сайд хатагтай Тара Хидаяатай “Индонези 2011 онд нээлттэй засаглалыг төлөвшүүлэх хөтөлбөрөө баталсан. Энэ хүрээнд төсвийн нээлттэй индексийг сайжруулж чадсан. Төсвийн бүх үйл явц иргэдэд ил тод байдаг. Ингэхдээ төсвийг иргэдэд ойгомжтой байх хамгийн энгийн хялбар хэлбэрээр гаргасан байдгаараа онцлогтой. Засгийн газрын хариуцлага гэдэг бол зөв үйлчилгээг, зөв цагт олон нийтэд хүргэх үйл ажиллагааг хэлнэ. Мөн манайх Засгийн газрын яам, агентлагуудад иргэдийн зүгээс тавьсан асуудлыг шийдвэрлэх явц ямар түвшинд явна вэ гэдгийг иргэн интернэтээс шууд хараад мэдэх боломжтой байдаг” хэмээн сайн туршлагаасаа хуваалцав.

АОХН-ийн Сайд нарын VII хурал онцлог содон зүйлээр дүүрэн байсан ч гурав дахь өдрийн дуулианы эзэд өөрчлөлт, шинэчлэлийг зөвхөн эрчүүд бүтээдэггүйн тод жишээ болсон хүний эрхийн төлөө тэмцэгч, Нобелийн Энхтайвны шагналт Ан Сан Су Чи болон Нобелийн Энхтайвны хамгийн залуу шагналт Таваккол Карман нар байв. Тэргүүлэгчдийн ширээнд морилсон тэд ардчилал хэмээх энгийн атлаа төгсөшгүй тэмцэлд боловсрол агаар мэт чухал төдийгүй авилга, хүний эрхийн асуудлууд чөдөр болдог тухай өөрсдийн илтгэлдээ дурдаж байлаа. Ардчиллын боловсролыг бага наснаас эхлэн олгож, ойлгуулах нь цаашдын төлөвшил болоод улсын орны хөгжил “эрүүл” байх үндэс болдог хэмээн онцолсон. Түүнчлэн авилгаас ангид нийгэм ардчиллыг бэхжүүлэх тэргүүний шалгуур байдаг тухай Мьянмар улсын парламентийн гишүүн хатагтай Ан Сан Су Чи өөрийн орны жишээнээс дурдан тайлбарлаж байсан юм.

Ийнхүү гурван өдөр “Ардчилал” гэх нэгэн гэр бүл цуглан алдаа оноо, ололт амжилтаа хуваалцаж эргэн уулзах товоо Эль Сальвадор улсад тогтсон юм. Хурлыг хааж Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж “Өнгөрсөн гурван өдөр урам зориг бадраалаа. Та бүхнийг хараад надад Тереза эхийн хэлсэн үг санаанд орж байна. “Бид зүтгэж байна. Бид зүтгэсээр байх болно” хэмээн тэр хэлсэн байдаг. Та бүхний зүтгэлд баярлалаа” хэмээн Төрийн ордны Их танхимд цугласан олонд хандаж хэлсэн.

Эцэст нь хэлэхэд, төлөөлөгчид төдийгүй иргэдийн амгалан тайван байдлыг онцгой хамгаалан ажилласан цагдаа нар болон энэхүү чухал үйл явдлын талаарх мэдээллийг чадан ядан хүргэсэн үзэг нэгт хэвлэлийнхэндээ талархах нь зүйтэй болов уу. ■

ЗОЧИН

ХҮЛЭЭХ БУС САНААЧИЛ

Б.ҮҮРИЙНТУЯА

АОХН-ийн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Мариа Лайсснартай Монгол Улсад болсон АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хурлын үеэр ярилцлаа. Шведийн Парламентийн гишүүн асан түүний улс төрийн түүхэн замнал арвин туршлагаар дүүрэн билээ.
Хатагтай Лайсснар 2012 оны дөрөвдүгээр сараас АОХН-ийн анхны Ерөнхий нарийн бичгээр ажилласан. Ардчиллын алтан хараацайнуудын нэг тэрбээр хүний эрхийн төлөө тэмцэгч, залуучуудын дуу хоолойг улс төрийн индэрт хүргэхэд үнэтэй хувь нэмрээ оруулж буй хатагтай юм.

-Ардчиллыг энгийнээр тайлбарлахгүй юу?

-Ардчилал гэдэг бол сонгуульд оролцож саналаа өгөх замаар засаглаж буй төрийг шинэчлэх боломжийг хэлдэг. Нэг үгээр, өмнөх засаглалд сэтгэл хангалуун бус байвал энхийн замаар өөрчлөлт авчрахыг хэлнэ. Зарим оронд сонгууль болдог ч олонхын саналыг үл ойшоох тохиолдол байдаг. Тэгэхээр сонгууль боллоо гээд ардчилал тогтоно гэсэн үг биш юм. Энэ нь эрх зүйт төрд саналын хуудсаараа хувьсгал хийхийг хэлдэг.

-Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийн (АОХН) гишүүн орон болохын тулд ямар шаардлагуудыг хангасан байх ёстой вэ. Нийгэмлэгийн гол зарчим юунд оршдог бол.

-Юуны өмнө, ардчилал гэх үгийг зөвхөн хэлэх бус хэрэгжүүлж, улмаар үнэнч байхыг чухал шалгуур болгодог. Үг хэлэх эрх чөлөө, хэвлэлийн эрх чөлөөг дээдлэх, олон намын систем зэрэг ардчиллын тулгуурыг эрхэмлэн дээдэлдэг байх учиртай.

АОХН-ийн Сайд нарын бага хурлаар илүү өргөн хүрээг хамрахыг зорьдог тул дэлхийн өнцөг булан бүрээс төлөөлөгчдийг урин оролцуулдаг уламжлалтай. Ардчилал бүрэн тогтоогүй улс, орнуудаас ч төлөөлөгчид ирэх нь бий. Харин удирдах зөвлөлд ардчиллыг улсынхаа гадаад бодлогын нэг хэсэг болгон, улмаар ардчиллын замаар гаднын орнуудтай хамтын ажиллагаа тогтоох хүсэлтэй орнуудыг багтаадаг.

Товчхондоо, АОХН-ийн үйл ажиллагааг дэмжиж, ардчиллыг нутагшуулахад үнэнчээр тэмцэх орнуудыг элсүүлдэг гэсэн үг.

-Монгол Улсын ардчиллыг залуу атлаа хүчирхэг гэдэг. Та үүнтэй санал нийлэх үү?

-Би ямарваа үнэлгээ эсвэл дүгнэлт өгөх эрхгүй. Би Швед улсын иргэн. Шведэд ардчилал хөгжөөд багагүй хугацаа өнгөрч буй ч хийх, өөрчлөх, шинэчлэх зүйл ундарсаар байна. Тухайлбал, цөөнхийн эрхийн асуудал, зарим сүмийн давамгайлсан эрх мэдэл зэрэг зөрчлийн цөм оршин тогтносоор байгаа.

Ардчилал шинэчлэлийг үргэлж шаардаж байдаг тул эцсийн зогсоол гэж үгүй. Монгол Улсын хувьд ардчиллын арвин туршлагатай орнуудтай харьцуулашгүй. Учир нь арчилалд шилжээд удаагүй байна. Гэсэн ч ихээхэн ахиц гарч байгаад сэтгэл хангалуун байна. Алхам алхмаар урагшилж, “эрүүл” хэлцэл, мэтгэлцээнийг хүлээн зөвшөөрөх, ингэхдээ эрх мэдлийг урвуулан ашиглахгүй байх нь ардчиллын хамгийн том шалгуур. Монголчуудаыг туулах урт зам хүлээж байна.

-Залуучууд, эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлснээр ардчиллыг жинхэнэ утгаар нь хөгжүүлдэг гэдэг. АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хурлаар ч дээрх асуудлуудыг хөндөж, нухацтай хэлэлцсэн. Тэгвэл Монгол Улсад энэ индэрт хүрэх зам хэр ойрхон байна вэ?

-Би залуучуудад итгэл хүлээлгэдэг. Залуучуудыг нийгмээс тусгаарлахыг тэд хэрхэвч хүлээн зөвшөөрөхгүй. Өнөөдөр тэд хэвлэл мэдээлэл, интернэт гээд гадаад ертөнцтэй төвөггүй холбогдож байна. Тэд эрхээ мэддэг, эрхээ хэнээс хаанаас нэхэхээ ч ухамсарласан. Ийм учраас тэднийг өөрчлөлт хийсээр байна гэдэгт би эргэлздэггүй.

Харин эмэгтэйчүүдийн эрх, нийгэм дэх байр суурь, оролцооны асуудал зөвхөн Монголд гэлтгүй дэлхий даяар хүнд байна. Эмэгтэйчүүдийн ардчилсан төлөөлөл өнөөдөр тун бага төдийгүй тэднийг салан тусгаарлаж байна. Хүйсийн ялгаагаар эрчүүдэд боломж харамгүй олгодог нь

Фотог Б.Бямба-Очир

1985-1991 онд: Швед улсын Парламентын гишүүн. Энэ хугацаандаа тус улсын Гадаад харилцааны хороонд ажиллаж харъяатын албаны төлөөлөгч

1991-1994 онд: Афганистан дахь Шведийн тусгай хорооны ахлах

1995 онд: Либерал намын даргаар сонгогдож, тус намын анхны эмэгтэй дарга

2000 онд: Гадаад харилцааны яаманд ажиллах болсноор 2000-2004 он хүртэлх хугацаанд Гуатэмала, Хондурас, Эль Сальвадор, Коста Рика зэрэг оронд элчин сайд

2004-2005: Индонез дэх хүний эрхийн АММ байгууллагын ахлах зөвлөх

2006: Швед улсыг төлөөлөх Ардчиллыг дэмжигч элч

2006-2010: Швед улсын цөөнх ромачуудын асуудлыг хариуцсан Засгийн газрын төлөөллийн удирдагч

2012 он: Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга

нууц биш. Ийм нөхцөлд улс төрд төдийгүй нийгмийн хүрээнд эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэхийн тулд хуулиар шийдвэрлэх тохиолдол байдаг. Албан бус хэлэлцээрээр зөвшилцөх нь ч бий. Зарим оронд, тухайлбал, Шведэд Их хурал, бусад албан тушаалд жендерийн тэгш байдлыг 40 хувиар тогтоодог. Харин зарим улсад квотын зарчим үйлчилдэг.

Монголд дээрх хоёр замыг аль нэгийг хэрэгжүүлэх хэрэгтэй. Энэ нь зөвхөн парламентад гэлтгүй нийгмийн бусад салбарт ч зохистой.

Жендерийн эрх тэгш байдал дэлхий нийтийн чихнээс хонх уясаар байна.

-Монголын ардчиллын ирээдүйг хэрхэн харж байна. Монгол Улс жинхэнэ ардчиллын тод жишээ болохуйц үлгэр дуурайлал үзүүлж чадах болов уу?

-Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дарга П.Цагааны хэлсэнчлэн монголчуудын ардчилалд шилжсэн түүх баялаг. АОНХ ардчилсан тогтолцоонд шилжиж буй орнуудад туршлага судлах, хуваалцах, суралцах боломж олгохыг зорьдог. Үүний адилаар Монгол Улс тулгарч байсан саад бэрхшээл, ололт амжилтаасаа Мьянмар тэргүүтэй ардчилалд хөл тавьж буй бусад оронтой хуваалцаж буй нь ардчиллыг бэхжүүлэхэд оруулах үнэтэй хувь нэмэр болж байна.

-Сайд нарын удаах хурлыг Эль Сальвадор улс ахлахаар боллоо. Ямар шалгууруар энэ нэр хүндтэй чуулганыг зохион байгуулах эрхийг олгодог вэ. VII бага хурлыг ахалсан Монгол Улс танд болон АОХН-т ямар сэтгэгдэл үлдээв?

-Хурлыг ахлах улсыг бүсчилэн сонгохыг эрмэлздэг. Хэдий тийм ч ямар орнууд АОХН-ийн Сайд нарын хурлыг удирдан явуулах хүсэлтэй байна гэдгээс мөн хамаарна. Багахан хэмжээний өрсөлдөөн, сонгууль хэлбэрээр сонгон шалгаруулалт явуулж, хурлыг зохион байгуулахад хамгийн тохиромжтой гэсэн оронд дээрх эрхийг олгодог.

Монгол Улс ардчиллыг хөхиүлэн дэмжих чин эрмэлзэлтэйгээс гадна Мянганы хөгжлийн зорилтын есдүгээр буюу ардчиллыг хөгжлийн бодлогодоо тусгасан орнуудын нэг. Энэ утгаараа ардчиллыг дэмжигч орнуудыг төлөөлөх сайхан жишээ болж байгаа юм.

Ирэх хурлыг Эль Сальвадор улсад зохион байгуулах гэж байна. Эл улс ардчилсан шилжилт хийгээд удаагүй. Өнгөрсөн хоёр жилийн хугацаанд гаргасан Монгол Улсын хичээл зүтгэлтэй дүйцэхүйц оролцоо үзүүлнэ хэмээн итгэж байна.

-АОХН-т оруулж буй Монгол Улсын хувь нэмэр болоод энэ жилийн чуулганы онцлогыг дүгнэж хэлэхгүй юү?

-Бидний хүсэн хүлээснээр улстөрчдөөр хязгаарлагдахгүй нийгмийн бүхий л хэсгийг хамарсан санал бодлоо хуваалцах, туршлага солилцох сайхан боломж байлаа. Ардчилал гэх энгийн атлаа хувьсгалч энэ ойлголтын нэгээхэн хэсгийг олоход АОХН-ийн Сайд нарын хурлын цөм нь оршдог. Энэ удаагийн чуулганы бүтэц, зохион байгуулалт дээрхийг бүрэн агуулсан нь онцлог боллоо.

-Дүр эсгэсэн ардчиллыг халах үйлсэд дэм болж, тэмцэж буй Монголын ард түмэн, эмэгтэйчүүд, залууст хандаж хэлэх таны үг юу байх вэ?

-Бүжгийн урилга хүлээх хэрэггүй, харин санаачил. Эрх мэдэл, эрх чөлөөг бусад биш, чи өөрөө бүтээнэ. Хэлэлцээр, мэтгэлцээн зэрэг улс төрийн зэмсгээр тэмцэх нь ардчилалд хүрэх зөв зам байх болно. Орон зайгаа бүтээ гэж уриалмаар байна. ■

МЭНДЧИЛГЭЭ

ЖИНХЭНЭ АРДЧИЛСАН ОРОНД АВЛИГА ҮҮРЛЭХ ОРОН ЗАЙ ГЭЖ БАЙДАГГҮЙ

АОХН-ийн хурлын сүүлчийн буюу гурав дахь өдрийн хуралдааны үеэр АНУ-ын Ерөнхийлөгч Барак Обама болон НҮБ-ын Хүний эрхийн асуудал хариуцсан Дээд комиссар хатагтай Нави Пиллай нар видео мэндчилгээ дэвшүүлсэн билээ. Хүний эрхийн асуудал хариуцсан хатагтайн мэндчилгээг сонирхуулж байна.

Та бүхэнтэй уулзаж, энэхүү мэндчилгээг дэвшүүлэх болсондоо би сэтгэл нэн ханамжтай байна. Учир нь өнөөдрийн хурал дэлхийн хэмжээнд ардчиллыг хөгжүүлэх үйлсэд асар чухал үүргийг гүйцэтгэж байгаа юм. Надад үг хэлэх боломж олгосон Монгол Улсын Засгийн газар, зохион байгуулагч нарт талархал илэрхийлье.

Хүний эрх чөлөө гэдэг бол хүмүүс чөлөөтэй хуран чуулж, үзэл бодлоо чөлөөтэй, нээлттэй илэрхийлэх явдал юм. Энэ жил Хүний эрхийн конвенцийн 20 жилийн ой тохиох гэж байна. Тус конвенциар бид хүний эрх, үүргийг хамгаалж, бие биеэ харилцан мэдэж, нэгдэх үйлсийн төлөө хамтран зүтгэж байгаа. Тиймээс хүний эрхийн төлөө гэсэн хүсэл эрмэлзлэл бүхий хөрсийг зөв тавьж, энэ үйлсийг цаашид зогсолтгүй урагшлуулах боломжийг бүрдүүлэх гол үүргийг ардчилсан нийгэм үзүүлэх ёстой юм.

Хүний нэр хүндийг гутаан доромжлохгүй байх, хүнийг хүн ёсоор хүндлэн дээдэлнэ гэдэг бол Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын оргил зарчим гэдгийг онцлон тэмдэглэе. Мөн үндсэн зорилтот зарчмуудын нэг юм. Хүний нэр хүндийг ямар ч Засгийн газар аль ч үед өөрсдийнхөө анхаарлын гадна орхиж болохгүй юм. НҮБ-ын дүрэм бол Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалд заасан энэ үндсэн гол зарчмыг зөрчих Засгийн газар байх ёсгүйг дахин сануулъя. Ардчиллын амин чухал, салшгүй нэг хэсэг бол шударга ёс, тэгш эрх. Тиймээс ямар ч нөхцөлд Засгийн газар ард түмнийхээ эрхийг хамгаалж, хүсэл эрмэлзлэлийг хүндлэн дээдэлж, ялангуяа бүх нийтийн сонгуулийн үр дүнтэй холбогдуулж үүнийг цохон тэмдэглэж байна. Мөн хүмүүсийн боловсрол эзэмших, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах эрхийг иргэддээ олгох ёстой. Гэхдээ ардчилал өөрөө энэ бүх зүйлийг анхнаасаа бий болгодог гэж үзэж болохгүй. Тийм учраас хүмүүс өөрсдөө ардчиллын төлөө тэмцэх хэрэгтэй. Энэ бүхнийг хангаж, эрхээ бэхжүүлнэ гэж үзэж байгаа бол аль ч улсын засаг төр ил тод, ард түмэнтэй хамт байх ёстой. Үүний тулд бие даасан шүүх засаглалтай байх явдал нь ардчиллын үнэт зүйл юм. Энэ бүх тавьсан зорилтод хүрэхэд ардчиллын саад бэрхшээлийг авлига бий болгож байдаг. Ер нь авлига өөрөө ардчилсан биш нийгэм дотор гарч ирж, өсөн бойжиж байдаг үзэгдэл юм. Яагаад гэвэл жинхэнэ ардчилсан орон, жинхэнэ эрх зүйт төр байхын сацуу хүний эрхийг дээд зэргээр хүндэлж, бүх зарчмыг ягштал биелүүлж байгаа оронд авлига үүрлэх орон зай гэж байдаггүй. Гэхдээ бид нар тийм ардчиллаар явж, тодорхой хэмжээний шинэчлэлтийн үедээ байна гэж хэлж болно. Шилжилтийн үе гэж ямар орныг хэлээд байна гэвэл ядуу, өөрөөр хэлбэл, хүй нэгдлийн тодорхой хэмжээний авлигатай, авлигын хөрстэй. Хүмүүсийн үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх тодорхой хэмжээгээр хязгаарлагдмал байгаа орнуудыг хэлж байгаа юм. Тийм учраас миний хэлж буй гол зүйл бол хүний эрхийг эрхэмлэн дээдэлж, хуулийг дээдлэх бол салшгүй хүчин зүйл болохыг давтан хэлье. Яагаад гэвэл хүний эрхийг хүндлэн дээдлэхийн гол механизм нь юу вэ гэвэл тухайн улсын гаргаж, мөрдөж байгаа хуулинд байдаг юм. Тийм учраас хүний эрхийг дээдлэх, хуулийг дээдлэх нь салшгүй зүйл. Учир шалтгаан үүнд оршиж байгаа юм. Дараагийн анхаарал хандуулах зүйл бол янз бүрийн хэлбэрээр тулгарч болох асуудлыг зөв олж харах. Энэ бүхэнтэй тууштай тэмцэх шаардлагатай. Яагаад гэвэл тодорхой хэмжээнд өнөөдөр ардчилал бүрдсэн ч бидний замд бэрхшээл байна.

Хүний нэр хүндэд бүдүүлгээр халдаж байна. Хүний эрхийг зөрчиж байгааг бид мартаж болохгүй. Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалыг зөрчих үзэгдэл гарч байгаа. Энэ бүхнийг цэгцлэх үүднээс манай хорооноос чиглэсэн зорилтод ажлыг зохион байгуулж байна. Тухайлбал, эрх зүйн шинэчлэл явуулах, хариуцлага хүлээх чадвартай төлөөллийг, институцийг бий болгоход анхаарч байна. Үүнээс гадна хүний тархинд ардчиллын боловсролыг суулгаж өгөх талаар бид их ажил хийж байгаа. Энэ нь урт хугацаанд үргэлжлэх үйл явц юм. Үүнийг явуулах хөрс суурийг бүрдүүлэх ёстой.

Ардчилсан улс иргэдийнхээ оролцоог дэмжих хэрэгтэй. Оролцох боломжийг нь олгодог байх учиртай. Тиймээс иргэний нийгмийн байгууллагын хувь нэмрийг өндрөөр үнэлэх. Ардчиллын хурлаас гаргасан энэ талаарх баримт бичгийг сурталчилах, та бүхний үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх, эрч хүчийг өгөх, дэлхийн хэмжээнд нэгдмэл ойлголттой байхад хурал үр дүнгээ өгнө гэж найдаж байна. Хүний эрх чөлөөг дээдэлж байгаагаа харуулах тод жишээ болно гэж бодож байна. ■

ИЛТГЭЛ

АН САН СҮ ЧИ:
БУРУУ ЗАМААР АМЖИЛТ ОЛСНООС ЗӨВ ЗАМААР АЛДСАН НЬ ДЭЭР

Хөрвүүлсэн Б.ЭНХЦЭЦЭГ

Өмнөд Африкийн домогт удирдагч Нелсон Манделатай зүйрлэдэг Мьянмар улсын Үндэсний Ардчилсан лигийн тэргүүн Ан Сан Су Чи үндэстнийхээ энх тайвны төлөө тэмцэж, ардчиллын аясын салхийг эх оронддоо авчрахад үнэтэй хувь нэмэр оруулсан эмэгтэй баатар билээ. Тун удахгүй 68 нас зооглох Ан Сан Су Чиг олон улсад танихгүй хүн үгүй болсныг түүний 1991 онд хүртсэн Нобелийн Энхтайваны шагнал гэрчилнэ. Үндэсний тусгаар тогнолын баатар генерал Ан Саны гэр бүлд төрсөн тэрбээр хоёрхон настайдаа аавыгаа алдсан. Ан Сан генералын амийг хөнөөснөөс ердөө зургаан сарын дараа тус улсын тусгаар тогтнол цуурайгаа хадаасан билээ. Оксфордын их сургуульд улс төр, эдийн засаг, философийн чиглэлээр боловсрол эзэмшсэн түүнд Мьянмарыг аврах баатрын зүрх зориг заяажээ. Ардчилсан шинэчлэлийн төлөө тэмцэгч ажилчид болон лам хуваргуудтай нийлэн анх бослого хөдөлгөөнд оролцож эхэлсэн тэрбээр амьралдаа хоёр удаа гэрийн хорионд урт хугацаагаар орж, шоронгийн хаалгыг олонтой татсан байдаг. Ан Сан Су Чи нийт 15 жилийн гэрийн хорионд суусан билээ. Түүний гэрийн хорио 2010 онд дууссан бөгөөд хүү Ким Арис нь өнгөрсөн хугацаанд эх орондоо очихоор виз олонтаа хөөцөлдсөн ч ээжийгээ суллагдсаны дараа буюу 10 жилийн дараа л эргэж ирэх боломж олдсон байдаг. Тэмцэл, хагацал, зовлон дүүрэн амьдралыг туулсан Ан Сан Су Чи Монгол дахь айлчлалынхаа үеэр “Би өнгөрсөн амьдралдаа сэтгэл хангалуун байдаг” хэмээн инээмсэглэн хэлсэн билээ. Ан Сан Су Чи манай улсад АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хуралд оролцсон билээ. Манай сэтгүүл энэ удаагийн дугаартаа түүний илтгэлийг бүрэн эхээр нь орчуулан тавихын зэрэгцээ сэтгүүлчидтэй хийсэн уулзалтыг хүргэж байна.

Юуны түрүүнд намайг урьсан явдалд талархал илэрхийлье. Түүнчлэн энэхүү лекцийг тавих боломж олгосон Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Засгийн газрын гишүүд болон Монголын залуустаа баярлалаа.

Олон орны хүмүүстэй тэр дундаа залуустай хамтрах боломж олдоно гэдэг миний хувьд маш олзуурхууштай санагддаг. Би үргэлж хэлдэг шигээ Монголын залууст ч мөн та бүхэн хүн төрөлхтний найдвар шүү гэж хэлмээр байна. Учир нь, тэдний хүсэл эрмэлзлэл, итгэл найдвар, мэдрэмж юу болохыг бид мэдэж байх нь чухал юм. Манай оронд залуус жинхэнэ ардчилалд хүрэх гэсэн бидний зорилго, хичээл зүтгэлд оролцохдоо эрч хүч дүүрэн байгааг харахдаа урам зоригтой байдаг. Залуус эрх чөлөөг хүсдэг. Эрх чөлөө болон ардчиллыг салгаж үл болно. Гэвч ардчилалыг үргэлж үүрэг хариуцлага дагадаг. Үүнийг би цаг үргэлж онцлон тэмдэглэхийг чармайдаг. Зарим хүн ардчиллыг зөвхөн эрх эдлэх гэж ойлгодог. Энэ бол үүрэх ёстой хариуцлагаа үл огоорч, зөвхөн эрх чөлөөгөө эдэлнэ гэсэн үг. Энэ бол миний хөхиүлэн дэмждэггүй зүйл. Хүн төрөлхтний хийж чадах үнэтэй зүйлсийн нэг бол хариуцлагаа ухамсарлах гэдгийг бид ойлгох хэрэгтэй. Залуусыг хариуцлагатай хүн гэдгээрээ бахархдаг байхыг би хүсдэг. Тэднийг ажил үүргээ ямар нэг нэр хүнд, шагналын төлөө, аль эсвэл хөгшин, уйтгартай хүмүүсийн таалалд нийцэхийн тулд хийгээсэй гэж би хүсдэггүй. Одоогийнхоос илүү хариуцлагатай залуу хүмүүс бол аливаа үндэстний аугаа итгэл найдвар юм. Гэхдээ хариуцлага нь ятгалгаас үүдэн бий болдог. Тиймээс бид залуусаас хариуцлагатай байхыг хүсч байгаа бол тэднийг хариуцлагатай байхаас өөр аргагүй болгох ямар нэг үр дүнтэй зүйлээр ятгах, итгэлийг нь төрүүлэх ёстой. Олон жилийн туршид манай орны иргэд ардчиллын наад захын үндсэн эрх чөлөөгөө хасуулсан. Тэдгээр он жилүүдэд Мьянмар улс Зүүн өмнөд Азийн хамгийн дэвшилтэт орнуудын нэг хэмээх хүндтэй байр сууринаас хасагдаж, хойно хоцорсон. Манай ард түмэн ардчилсан эрх, эрх чөлөөгөө хасуулаад зогсоогүй, дотоод үнэлэмж, хүндлэлээ алдсан юм. Ард түмэн дотоод үнэлэмжээ алдана гэдэг үндэстний хувьд ирээдүйн мөхөл гэсэн үг. Бирм улсдаа ардчиллыг буцаан авчрахын тулд бид ард иргэдээ өөрсдийгөө хүндэлж сургах хэрэгтэй байв. Ард иргэд маань ардчиллыг сайн, сайхныг өөрсөддөө бий болгож, олж авахын төлөөх төгсгөлгүй аялал гэдгийг ойлгох хэрэгтэй болсон. Учир нь арчилсан байгууллыг бэхжүүлэх хичээл зүтгэлд төгсгөл гэж үгүй юм. Ардчиллын төлөөх үндэсний лиг буюу манай намыг яагаад ардчилалын төлөө тэмцээд байгааг хүмүүс асуудаг. Тэдэнд би үргэлж “Бид ард иргэд маань эх орондоо эрх чөлөөтэй, аюулгүй ажиллах амьдрах эрхээр хангагдаасай л гэж хүсдэг” ››

Фотог Б.Бямба-Очир

хэлдэг

Хэрэв ардчиллыг хөгжүүлэх гэж байгаа бол эрх чөлөө, аюулгүй байдлыг эрүүл, тэнцвэртэй хадгалах ёстой. Аюулгүй байдлын үүднээс манай ард түмний эрх чөлөө, аюулгүй байдал аль аль нь хангалтгүй байна. Тэд олон арван жилийн туршид үндсэн эрх чөлөөгөө хасуулсан. Эрх чөлөө талаасаа ч гэсэн өөрийгөө хүндэлдэг үндэстнүүдийн иргэн бүрийн хүртэх ёстой аюулгүй байдлыг ард иргэд маань эдлэхгүй байхыг бид хүснэ гэж үү. Тэгэхээр ардчилал гэдэг эрх чөлөө болон аюулгүй байдлыг эрүүл, тэнцвэртэй хадгалахыг хэлж байна. Энэ нь хариуцлага гэсэн үг. Бид зөвхөн өөрсдийн эрх чөлөөний төлөө бус, бусдын эрх чөлөөний төлөө хариуцлага хүлээж байгаагаа ойлгох хэрэгтэй. Үүний адил бид зөвхөн өөрсдийн аюулгүй байдлын төлөө бус, мөн бусдын аюулгүй байдлын төлөө хариуцлага хүлээж байна. Энэ нь бид яагаад хүчирхийллийн бус замыг сонгосны шалтгаан мөн. Хүчирхийлэл нь эрх чөлөө, аюулгүй байдлын аль алиныг нь заналхийлдэг. Биднийхийг ч, мөн бусдынхыг ч. Иймээс бид хүчирхийллийг хөсөр хаяж, ардчилалд хүрэхийг зорьж байна. Энэ талаар хүмүүс мөн асуудаг. Хүчирхийллийн эсрэг хүч хэрэглэн цэргийн дэглэмийг унагаах гээд бүтэлгүйтсэн олон хүн байдаг. Учир нь, цэрэг гэдэг зэвсэгт хүчнээр л тодорхойлогдоно. Цэргийн дэглэмийг зөвхөн цэрэг, армийн хүчээр унагах боломжтой гэсэн итгэл, үнэмшлийг олон хүн тээж явсан. Харин би хэзээ ч үүнд итгэж байгаагүй. Хүн төрөлхтөн учир, шалтгаанд нээлтэй байдаг гэж би боддог. Энхтайван замаар өөрчлөлтийг авчирч болдог гэдэгт би итгэдэг нь шалтгаанд нээлттэй байдгийнх. Энхтайван замаар замнах нь хүчирхийллийн замаас урт удаан байдаг. Гэхдээ урт удаан замд бидний зорьж буй зорилгод хүрэх зам бол богинохон. Учир нь хүчирхийллийн хор уршгаар эдгэхэд маш олон жил шаардагдах олон гүн шарх үлддэг. Заримдаа тэдгээр шарх улам идээлж, удаан үргэлжлэх нь ч бий. Мөн эргэн тойрны хүмүүст хуваагдал, гуниг зовлон, гансрал, үл итгэлцлийг авчирдаг. Эдгээр шарх нь эдгэхдээ маш удаан бөгөөд хүрэхээр зорьж буй эцсийн зорилгыг улам холдуулдаг. Харин хүчирхийллийн бус зам урт ч санагдах ч эцэст нь үлдэх шарх, зовлон бага байдаг. Энхтайвны төлөөх замналаас үүдсэн шарх амархан бороолдог. Тайван замаар замнаснаар бид тавьсан зорилгодоо урт хугацаанд хүрэх ч олон бэрхшээлтэй тулгардаг. Мэдээж зэвсэгтэй хүний өөдөөс гар нүцгэн өөрийгөө хамгаалах хэцүү нь ойлгомжтой. Тэгэхээр хүчирхийллийн бус замаар ардчиллын төлөө тэмцэхэд шийдлийг олж, бат зогсох ёс суртахууны эрэмгий зориг илүүтэй хэрэгтэй. Бидний хүсч буй зүйл цаашид тогтвортой үргэлжлэх шийдэл болохоос амархан сарних зуурдын шийдвэр биш. Ардчиллын талаар хэтэрхий их ярьж байна гэж зарим хүн хэлэх байх. Энэ бүхэн тэгээд юуны төлөө юм, юу нь тийм гайхамшигтай юм бэ гэж тэд асуудаг. Ингэж хэлдэг хүмүүс ардчилсан эрх чөлөөг удаан эдэлсэн хүмүүс байдаг гэж бид боддог. Намайг Лондонд байх он жилүүдэд олон найз маань сонгууль өгөх сонирхолгүй байгааг би анзаарсан. Энэ нь улстөрчдийг шинжлэх ухааны хүмүүс, эрдэмтдээс дорд гэж үздэг сэхээтний хүрээн дэх өвөрмөц сэтгэлгээ бөгөөд өөрсдийгөө гадагш гарч, тэдний төлөө сонгууль өгөх нь зохисгүй гэж тэд бодож байсан. Үүнд би үнэхээр сэтгэл дундуур байсан бөгөөд учир нь би Англид байх үедээ огт сонгууль өгч үзээгүй. Намайг мэдээ орох үеэс л манай оронд шударга, чөлөөт сонгууль гэж байгаагүй. Нэр дэвшигчид болон намд өөрийн сонголтоор санал өгөх нь ямар болохыг би мэддэггүй байлаа. Тиймээс ч би Англид байгаа найзууддаа хандан сонгууль

Бид өнгөрснийг ирээдүйн хичээл болгон ашиглах ёстой болохоос дөнгө болгож болохгүй. Хэрвээ бид өнгөрснөөр хөлөө тушиж, юу үзэж өдийг хүрсэндээ шаналсаар байвал өнгөрсөн рүүгээ буцсаар л байх болно.

өгөх эрхээ эдлэх хэрэгтэйг хэлдэг байв. Учир нь энэ та бүгдийн үүрэг учраас эрхээ эдлэх ёстой гэж. Хэрэв та бүгд өөрийн саналаа өгч, үүргээ биелүүлэхгүй бол нэг л өдөр эрхээ алдах аюул бий. Найзуудаа саналаа өгдөг болтол нь хангалттай үглэсэн гэж боддог. Сүүлд би Японд айлчлахдаа ахмад хүмүүс залуусын талаар надтай адилхан гомдоллож байгааг харсан. Тэнд залуус санал өгөх сонирхолгүй аж. Миний бие Японы их сургуульд залууст зориулан тавьсан лекцэндээ саналаа өгөх эрхээ эдлээч гэж хэлсэн. Учир нь энэ бол мөн тэдний хариуцлага юм. Саналаа өгөхгүй байх нь эрх чөлөөгөө доромжилж буй хэрэг. Түүнчлэн би одоо 68 настай ч чөлөөт, шударга сонгуульд нэг ч удаа саналаа өгч чадаагүйгээ тайлбарласан юм.

Манай оронд чөлөөт сонгууль 1990 онд болсон ч тэр үед би гэрийн хорионд байлаа. Би саналаа өгөхийг хүссэн. Хуулийн дагуу гэртээ хоригдсон ч саналаа өгч болох байв. Тиймээс санал хураалтыг миний өмнөөс зохион байгуулж, би харгалзагчийн хараанд санал өгсөн л дөө. Гэхдээ энэ бол өөрийн дэмжихийг хүссэн намд болон хүнд санал өгөх эрхээ эдэлсэн гэж үзэж болохгүй үйл явц байсан. Тухайн үед өөрийн амьдарч байсан хэсэгтээ намаасаа нэр дэвшихээр сонгогдсон ч нэр дэвшигчээс намайг түдгэлзүүлсэн. Харамсалтай нь дэндүү оройтсон учир манай намд тухайн тойрогт нэр дэвшүүлэх өөр хүн байгаагүй. Тиймээс л бид өөр намд саналаа өгөхөөс аргагүйдэж байлаа. Саналаа өгч чадсан гэж хэлж болох ч чөлөөт гэдэг ухагдахууны дор би саналаа өгч үзээгүй. Би өөрийн намын дэмжихийг хүссэн нэр дэвшигчийн төлөө саналаа өгч чадаагүй юм. Би үүнийг япон залууст тайлбарлаж, саналаа өгөх гэдэг хэчнээн үнэтэй эрх болохыг ойлгуулахыг зорьсон. Одоо ч би шударга, чөлөөт сонгуульд санал өгч үзээгүй л явна.

Өнгөрсөн жилийн дахин сонгуулиар төрсөн газрын минь суудал сул байгаагүй. Тиймээс би өөр газраас төрд гарсан. Тэр хэсэгт харьяаллаа шилжүүлэлгүйгээр саналаа өгч болохгүй байсан л даа. Тиймээс би одоо ч шударга ардчилсан сонгуульд саналаа өгөөгүй байгаа.

Монголын санал өгөх эрхтэй бүх залууст та бүгд эрхээ эдлэх ёстой шүү гэж хэлье.

2010 оны сонгулиас өмнө хүмүүст үүнийг их энгийнээр тайлбарлахыг хичээсэн. Гэвч тэдгээр сонгуулийн үеэр НҮБ-ын тодотголоор бид гүн шархалсан байв. Сонгуульд итгэх хүмүүсийн итгэл 2010 оны сонгуулиар төдийлэн сайжраагүй. Тиймээс түрүү жилийн бидний гол зорилгуудын нэг 45 тойрог бүхий сонгуулийн хэсэгт очиж саналаа өгөхийг уриалах явдал байлаа. Бидний уриалга их энгийн. Ямар нийгэмд амьдармаар байна, түүнийгээ тэд өөрсдөө шийдэх ёстой байв. Өөрөөр хэлбэл тэд улс, үндэстнийхээ ирээдүйд хариуцлагатай байх хэрэгтэй болсон. Хариуцлагатай байх нэг зам нь ганц л өдөр сонгуульд саналаа өгөх юм. Мөн хүн бүрийн санал өгөх эрх Ерөнхийлөгчийнхтэй адил эрх тэгш. Түүнд санал өгөх ганцхан эрх байдагтай ижил бусад жирийн иргэн бүрт нэг эрх бий. Тиймээс та бүхэн саналаа өгөх хэрэгтэй гэж бид ард түмнээ уриалсан. Учир нь энэ бол иргэний дээд эрх. Ерөнхийлөгч хүртэл чамаас давуу эрхгүй. Эцэст нь бидний кампанит ажил чамгүй амжилттай хүрч, сонгуульд оролцох эрхтэй хүмүүсийн 70 гаруй хувь нь санал хураалтанд оролцсон. Чөлөөт, ардчилсан сонгуульд дасал болоогүй манай ард түмэнд дээрх тоо нь гайхалтай үр дүн байлаа. Түүгээр зогсохгүй, манай ард түмэн сонгох эрх нь давуу байдал гэдгийг ойлгож эхэлсэн. Тиймээс ардчилал, эрх чөлөөний төлөөх замнал бол хүний оюун ухаан, зүрх сэтгэлээр дамждаг жим юм. Хүмүүст ардчиллын үйл явцад оролцох нь эрх төдийгүй үүрэг хариуцлага юм гэдгийг ятган ойлгуулах ёстой. Энэ эрх чөлөө бол хууль ёсонд захирагдахыг хүлээн зөвшөөрч, үүрэг хариуцлагаа ухамсарласан эрх чөлөө юм. Хууль ёс бол ардчилсан тогтолцоог бий болгоход асар чухал. Бид хууль ёс гэдэг шударга үнэнд нийцсэн тохиромжтой хууль гэсэн үг гэдгийг ойлгох ёстой. Хууль ёс гэдгээр бид Засгийн газар соёрхон батлагдсан тэдний эрх ашгийг хамгаалж, ташуурыг нь зузаатгасан хууль гэсэн утгаар нь хэлээгүй.

Өнгөрсөн жил манай нам сонгуульд өрсөлдөхөд бидний мөрийн хөтөлбөрт багтсан голлох ажлуудын нэг нь Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах явдал байлаа. Тус Үндсэн хууль нь 2008 онд бүх нийтийн санал асуулгаар батлагдсан хууль. Түүн дээр Үндсэн хуулийг батлахад нийт иргэдийн 92 хувь нь саналаа өгсөн гэдэг. Гэвч энэ тоо тун эргэлзээтэй. Үүнийг хойш нь тавиад харвал тус хууль маш сайн суурь бүхий хэсгүүдтэйд эргэлзэх зүйл үгүй. Үндсэн хууль бол улсын амин сүнс. Хэрвээ ардчилсан Засгийн газар тогтвортой, уян хатан урагшлая гэвэл амар тайван, өрнөл бүхий нийгмийг бүрдүүлж чадах хүмүүст хүлээн зөвшөөрөгдсөн шударга Үндсэн хуультай байх нь зайлшгүй юм. Хүмүүсийн итгэл төрөөгүй Үндсэн хууль бол жинхэнэ ардчилалд хүргэх хууль биш. Үндсэн хууль бол дээд хууль учир нэмэлт өөрчлөлт хийхээс өөр арга үгүй. Бид Үндсэн хуулиа хамгийн сайн нь байгаасай гэж хүсч байна. Ард түмний дийлэнх нь хүлээн зөвшөөрсөн хууль байх ёстой.

Бирм бол олон хүний гэр. Манай улс олон үндэстэн ястнаас бүрддэг. Манай улсын дотоодын ялгаатай байдал бидний үндэстнээрээ бахархах хүчин зүйл. Харамсалтай нь бид үүнийгээ хараахан сайн ойлгоогүй байна. Өөр байдлыг хүч гэж харахаар тэрхүү ондоошил нь биднийг заналхийлж байгаа мэт боддог хүн олон бий. Гэвч тийм биш. Хамаагүй өөр байна гэдэг харьцангуй олон боломж гэсэн үг. Амар тайван, харилцан зохицол дунд амьдарч сурах боломж юм. Бие биенээсээ өөр ондоо байдлыг үл харгалзан бид 1988 оноос хойш үндэсний нэгдлийн төлөө зүтгэж ирлээ. Ардчиллын төлөөх зам ч үндэсний эв нэгдлийн төлөөх зорилгод суурилж эхэлсэн. Бидэнд улс төрийн хүчин, ард түмний зүгээс хүлээн зөвшөөрсөн Ардчилал хэрэгтэй. Зөвхөн нэг нь хүлээн зөвшөөрснөөр хол явахгүй.

Цэргийн дэглэм олон жил ноёрхсоны дараа манай ард түмний дийлэнх нь цэргийнхэнд дайсагнах хандлагатай болчихсон. Гэвч үүнийг өөрчлөх хэрэгтэй. Бирмийн армийг энэ үндэстэнд тусгаар тогтнол авчрах гэж байгуулсан түүхтэй. Миний аав Бирмийн армийг 1940 онд байгуулж

байхад, тэд илүү их хүмүүсээр хүрээлүүлж, хайрлуулдаг байлаа. Манай ард түмэн цэргүүдийг хамгаалагч гэж хүлээн авдаг байв. Бид тийм л хандлагыг иргэдийнхээ дунд хадгалж үлдэх ёстой юм. Иргэний нийгэм, цэрэг арми хоорондын ойлголцлыг олон жилийн өмнөх бахархлаар хэмжигддэг байсан шигээ болж, эргэн сэргэнэ гэдэгт итгэж байна. Үндэсний эв нэгдэл сэтгэл зүрхнээс бий болох ёстой. Ийм л учраас бидний ардчилал, эрх чөлөөний төлөөх зам хүмүүсийн зүрх сэтгэл, оюун ухаанаар дамжин бий болох учиртай. Бид хүмүүсийг итгэ гэж хүчилж чадахгүй. Итгэсэн мэт дүр үзүүлүүлж чадах ч үнэн итгэлцэл албан хүчээр бий болдоггүй. Харин ухамсарт нь хүргэх замаар л үүсдэг. Хүчээр шийдсэнээс илүүтэй хүн амын дийлэнх хэсгийг ятгах замаар тодорхой үнэт зүйлүүдийг хүлээн зөвшөөрүүлэх нь хугацаа их шаарддаг. Авторитар/ Захиргаадалтын дэглэмийн дор амьдарч байсан Монголын иргэд магадгүй үүнийг илүүтэй сайн ойлгох биз ээ. Өөрийн өмнөх дотоод үнэлэмж, итгэлээ өөрчилж, одоогийнхтой нийцүүлнэ гэдэг ямагт хэцүү болохыг та нар мэднэ. Бид ард түмнээ дотоод ертөнцдөө зөрчилдөж, гаднаа нийцсэн мэт жүжиглэж, улмаар тарж бутраасай гэж хүсэхгүй байна. Хүмүүс итгэл үнэмшил, бодол саналаа чөлөөтэй илэрхийлж болох ч бусдад хохирол учруулах замаар эрхээ эдэлж үл болохыг ямагт санах нь зүйтэй. Бусдын эрх гэдэг өөрийн чинь эрхтэй адил юу юунаас илүү чухал. Зөвхөн өөрийн эрх, ямбаа бодож бусдынхыг огоордог хэсэг бүлэг ардчиллыг ойлгодоггүй.

Ардчилал өөр ондоо байдлыг нэг үнэт зүйл дор нэгтгэдэг. Энэ бол бусдын санаа бодлыг өөрийнхийгөө зөв гэж боддогтой адил хүлээн авч, үнэлж дүгнэх тухай юм. Өөрийгөө бусдаар хүндлүүлэхийг хүсдэг шиг бусдынхыг мөн хүндэлж сурна гэсэн үг. Эцэст нь, Ардчилал бол хэцүү байдаг шигээ амархан зүйл. Хүний нэр төр, үнэлэмжийг өөрийнх шигээ хүндлэхэд л ардчилал суурилдаг. Ийм учраас хүний эрхийг ардчиллаас салгах боломжгүй. Тиймээс л бид ардчилал, хүний эрхийн төлөөх тэмцлийн тухай ярьдаг.

Ардчилал бол тогтоон барихад хамгийн хэцүү тогтолцоонуудын нэг. Бид зөвхөн тэмцлээ зориулаад зогсохгүй түүний төлөө амьдрах хэрэгтэй. Зарим үед тогтолцооны төлөө амьдрахаас илүү тэмцэх нь амархан байдаг. Ардчилал руу алхах хамгийн хэцүү үе нь хувьсгалын тактикуудаа больж, илүү боловсронгуй улстөрч аргаар зорилгодоо хүрэх цаг нь болсныг ойлгох юм. Ардчиллын чухал чанар нь сөрөг хүчнээ хүлээн зөвшөөрөх байдаг. Эрүүл сөрөг хүчин эрүүл ардчлалыг хадгалах нөхцөл болдог. Би өөрийн улсдаа сөрөг хүчнээ төлөөлдөг. Манай намын хувьд олон түмний дэмжлэгийг нэлээд хүлээсэн нам гэж боддог. Бусад намаас илүү дэмжлэг хүлээдэг гэж хэлмээр байна. Хууль тогтоох байгууллагын хувьд бид 600 гаруй гишүүн дундаа ердөө 45-уулаа. Гэвч тэдгээр 600 хүн эрх баригч намд харьяалагддаггүй. Тэд олон үндэстний олон намаас бүрддэг. Эрх баригч Үндэсний нэгдэл, Хөгжлийн төлөөх эвлэлийн намаас гаднах Парламентад хамгийн олон суудалтай нам нь манайх юм. Хэдийгээр тоогоор цөөн ч хууль тогтоох байгуулал хамтран ажилладаг учир манай нам хүчтэй сөрөг хүчин байж чаддаг. Дээд, доод танхимийн дарга гар, гараасаа барилцан, хамтарч намуудад шударга ханддаг. Иймээс Парлемантад хэлэлцэж буй асуудлуудад бидний оролцоо өндөр. Энэ нь эв нэгдэл боломжтой бөгөөд, хамтарч ажиллах нь өнгөрсөнд өширхөж, бие биенийхээ эсрэг ажиллаж ирсэн үеэс илүү удаан, тогтвортой зам гэдгийг харуулж буй хэрэг юм. Бид өнгөрснийг ирээдүйн хичээл болгон ашиглах ёстой болохоос дөнгө болгож болохгүй. Хэрвээ бид өнгөрснөөр хөлөө тушиж, юу үзэж өдийг хүрсэндээ шаналсаар байвал өнгөрсөн рүүгээ буцсаар л байх болно. Үүнийг бид хүсэхгүй. Өнгөрсөн үе гэдэг нам, үндэстэн, ард түмний хувьд ирээдүйд алдаагаа давтахгүй байх хичээл юм. Хэрвээ бид өнгөрснөө дээш гарах шат болгон ашиглаж, илүү сайхан ирээдүй өөд зүтгэвэл, ичих зүйл үгүйгээр ардчилал, эрх чөлөөний аль алинд нь хүрэх нь дамжиггүй. Ирээдүйд үр хойчид маань ч ичих зүйл үгүй юм. Ялалтад хүрэх замнал нь ялалт шигээ үнэтэй.

Залуу Буруу замаар амжилт олсноос зөв замаар алдсан нь дээр гэж үргэлж хэлдэг. Учир нь ичгүүр сонжууртай, буруу замаар ирсэн амжилт бол жинхэнэ амжилт биш. Энэ бол хүн төрөлхтний ёс суртахууны хамгийн том алдаа юм. Харин бүтэлгүйтлээ даван гарч, илүү чадварлаг хүн, байгууллага, үндэстэн болж чадвал энэ бол алдаа бус ирээдүйд хүрэх гүүр юм. Ардчилал бол сурах үйл явц.

Сайн, муу, тэнэг, цэцэн гэж би ялгадаггүй. Харин сурч чадах, чадахгүй гэж хүмүүсийг ялгадаг. Сурна гэдгийг би ном сурах, бичиг, анги танхим, амьралаас сурах тухай гэж ойлгодог. Хэрвээ бид ардчилалд хүрэхийг хүсвэл мөн тэрхүү амжилтаа удаан оршин тогтноосой гэж хүсч байвал бид үргэлж суралцагсад байх ёстой. Бид насан туршдаа сурахад өөрсдийгөө бэлдэх нь зүйтэй. Ардчилалд хүрчихлээ гэж хэлэх нь зөвхөн хангалттай биш. Ардчиллын үнэ цэнэ нийгмийн амьдралд гүн үндсээрээ сууж, бат оршиход бид анхаарах ёстой. Ардчилсан байгууллалууд нь хүчтэй, үе уламжилсан байх нь зөв юм. Энэ бол бидний үр хойчдоо үеэс үед өвлүүлж үлдээх ёстой үүрэг, хариуцлага. Залуу үеэ суралцагч, үндэстнээ суралцагсад болгож чадахгүй аваас бид хүрсэн ардчиллынхаа алтан үнэ цэнээ тогтоон үлдээж чадахгүй. Бирм улс өнөөдөр ардчилалд нэвтрэх хаалганы өмнө зогсож байна. Бид хаалгаар хараахан орчихоогүй байна. Зүгээр л үүдэн дээр тулаад зогсож байгаа. Бидэнд олон боломж нээгдэж байгаатай адил олон аюул хаалга тогшин зогсож байна. Мөн аугаа их итгэл найдвар бидэнд бий. Хэрвээ бид боломжоо буруу ашиглавал, ийм боломжийг дахин олж авахад дахиад хэдэн жил зарцуулахыг төсөөлөхөд бэрх. Тиймээс манай улсын хувьд ямар сорилтуудтай нүүр тулах гэж байгаагаа сайн мэдэх нь чухал. Сорилтуудтай нүүр тулж байгаа энэ үед бид дэлхийн өнцөг, булан бүрт буй нөхөддөө, мөн эхлэл нэгтэй монгол найзуудаа хандаж байгаа. Би энд ирээд Ерөнхийлөгчтэй их сонирхолтой яриа өрнүүлж, түүнд манай улсын иргэд ч мөн хөх толботой төрдөг гэдгийг хэлсэн. Тиймээс бид холбоотой хүмүүс гэхэд эргэлзэх зүйл үгүй. Бид дэлхийн олон найзаасаа тэр дундаа төрөл садан монголчуудаасаа олон сорилттой тулгарч, гүн үндэст ардчилал, эрх чөлөөг ойрын ирээдүйд эх орондоо авчрахад туслаач хэмээн

Залуу үеэ суралцагч, үндэстнээ суралцагсад болгож чадахгүй аваас бид хүрсэн ардчиллынхаа алтан үнэ цэнээ тогтоон үлдээж чадахгүй.

ХЭВЛЭЛИЙН ХУРАЛ

БИДНИЙГ ДЭЛХИЙ ДАЯАР “АЛТНЫ ХОЁР ТОМ УУРХАЙ” ГЭЖ ЯРЬЖ БАЙГАА

Хатагтай Ан Сан Су Чи Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржтой лекц уншсаныхаа дараа хэвлэл мэдээлийнхэнтэй уулзаж, сонирхсон асуултад нь хариулт өгсөн билээ.

“Mongolian Economy” сэтгүүл:

-Мьянмар, Мозамбик болон Монгол Улс буюу “Гурван М” нь шинэ зууны “Торгоны зам” хэмээн цоллогдож буй. Танай улс Ардчилалд хөл тавиад удаагүй байна. Ардчилсан эдийн засагт орны хувьд чөлөөт худалдаа, гадаадын хөрөнгө оруулалт томоохон байр суурь эзэлдэг. Тэгвэл Мьянмар улс дэлхийн эрэлт, нийлүүлэтийн сүлжээнд нэгдэх тал дээр ямар бодлого баримтлах гэж байна вэ. Өөрөөр хэлбэл үүдээ хэрхэн нээх вэ?

-Хөрөнгө оруулалтын орчинг бид бүрдүүлэхээр ажиллаж байна. Боломжууд гарч ирж байна. Гэхдээ бидний хүссэн хэмжээгээр хөрөнгө оруулалт хараахан орж эхлээгүй байгаа. Бид сонголтоо тэр дундаа эдийн засгийн сонголтоо тун ухаалаг хийхгүй аваас эргээд төр, засгийн бодлого буруу замаар хэрэгжих вий гэдгийг хүмүүстэй хэлж байгаа. Бид төр, засгаасаа хариуцлагатай байдал, ухаалаг, холыг харсан зөв шийдвэрүүд мөн популист биш амлалт гаргаж чадах тийм эр зоригийг хүлээж байгаа. Тиймээс энэ гурван үндсэн зарчмыг хөрөнгө оруулалттай холбоотой гаргаж байгаа шийдвэрүүддээ суурь болгож авч үзнэ гэж хардаг.

-Та манай хоёр улсын хоорон дахь цаашдын дипломат харилцааг хэрхэн төсөөлж байна вэ?

-Монгол Улстай бид найрсаг, ойр дотно харилцаатай байна гэдэгтээ огт эргэлздэггүй. Хоёр улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоох хөрс нь хэдийнэ бүрдсэн. Цаашдаа бидний харилцаа үргэлж дардан замаар явна.

Яагаад гэвэл, бид адилхан ардчилсан замналаар явж байгаа, үнэт зүйлс нэгтэй, нэг бүс нутгийн улсууд. Дээр нь биднийг дэлхий даяар “Алтны хоёр том уурхай” гэж ярьж байгаа. Энэ утгаараа бидэнд хуваалцах болон бие биеэсээ суралцах, хамтран давших боломжууд их бий.

-Ардчиллын бэлгэ тэмдэг болж яваагийн хувьд бид таны амжилт, тэмцлийг гэрчилсээр өдийг хүрлээ. Ардчиллын нэг хэсэг байхад эдийн засаг, улс төрийн хувьд эмэгтэй хүнд тулгарч болох хамгийн хүнд бэрхшээлүүд юу вэ?

-Намайг хүний эрхийн төлөө тэмцэгч, бэлгэ тэмдэг гэж ярихад надад эвгүй байдаг. Би ингэж хэлүүлэх төдийлэн дуртай биш. Зүгээр л ардчиллын төлөөх хар ажилчин гэж хэлбэл үнэнд илүү ойртох юм болов уу.

Манай улсад хүйсийн тэгш бус байдал ажиглагдаж байгаа. Ялангуяа “Эмэгтэйчүүдийг улстөрд оролцохдоо эрчүүд шиг амжилттай байж чадахгүй” гэсэн хэвшмэл ойлголт байдаг.

Бид эрчүүдэд байдаг энэ буруу ойлголтыг өөрчлөхөөс гадна эмэгтэйчүүддээ өөртөө итгэх итгэл өгөх замаар өөрчлөх ёстой. Өөрөөр хэлбэл, бид эмэгтэйчүүдэд илүү боловсрол олгож, илүү өөртөө итгэх итгэлийг нь сэргээж өгөх ёстой юм болов уу гэж бодож байна.

Монголын Үндэсний Олон Нийтийн Радио Телевиз:

-Юуны өмнө таны Монголд ирээд төрсөн сэтгэгдлийг сонсмоор байна.

-Мэдээж газар зүйн хувьд болоод байгаль, цаг уурын хувьд Монгол, Мьянмар хоёр өөр. Би өмнө нь Монгол шиг эрс тэс уур амьсгалтай оронд байж үзсэнгүй. Жишээ нь, Мьянмараас наашаа гарахад тэнд 39 градусын халуун байсан. Байгаль, цаг уурын хувьд бол ийм байна. Харин хувь хүний тухайд Монголд ирээд өөрийгөө гаднын хүн гэж огт төсөөлөөгүй. Монгол хүмүүсийг ч гэсэн миний зүрх сэтгэлээс хол хүмүүс гэж бодохгүй байгаа.

Гаднаас нь харахад ч бид Ази хүмүүс. Бидний баримталж байгаа дэг жаяг, үг хэллэг гээд олон төстэй зүйл ажиглагдсан. Харин монголчууд хоол хүнсэндээ цагаан идээ их хэрэглэдэг юм шиг санагдсан. Иймэрхүү цөөн ялгааг эс тооцвол бид адилхан хүмүүс.

-Та Монголын ардчиллын загварыг хэрхэн үнэлж байна вэ?

-Би ардчиллыг загварчлах дургүй. Монголын, Бирмийн загвар гэж хэлэхээс би татгалздаг. Манай орны өмнөх удирдагчид Бирмийн, Мьянмарын ардчилал гэж их ярьдаг байсан. Ингэж загварчлах тусам бид ардчиллыг хязгаарлаж, хайрцаглаж байдаг. Ингэснээр бид түгээн дэлгэрүүлэх ёстой ардчиллын бусад үзэл баримтлалыг хязгаарладаг гэж боддог учраас би ингэж ярих дургүй. Ер нь энэ бол бидний л сонгосон зам. Энэ зам ямар байх нь биднээс шалтгаална.

Монгол Улсыг өөрийнхөө оронтой харьцуулбал ардчиллын зам дээр биднээс нэлээд түрүүлж яваа. Гэхдээ бидэнтэй найрсаар хамтран ажиллаж буй учраас тун удахгүй бид тэнд хүрнэ. Бусад улс шиг Мьянмар ардчиллын замаар замнаж чадна гэдэгт би итгэдэг.

News.mn

-Таныг олон жил гэрийн хорионд байх үед манай одоогийн Ерөнхийлөгч Ерөнхий сайдаар ажиллаж байсан үе давхцдаг. Түүнийг таныг гэрийн хорионоос суллахын төлөө тодорхой алхмуудыг хийж байсан гэдэг. Таны энэ асуудал дээр үлдсэн сэтгэгдэл.

-Намайг гэрийн хорионд байхад миний төлөө дуу хоолойгоо өргөсөн дэлхийн бусад орны бүх удирдагчид би талархаж явдаг. Гэхдээ би Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид илүү талархдаг. Учир нь, тухайн үед Азийн удирдагчдын дуу хоолой сонсогддогүй, тэд дуугардаггүй байсан.

Ази тивээс цөөн хэдэн хүн л дуугарч байлаа. Тэр үед Ц.Элбэгдорж Ерөнхийлөгч миний эрх чөлөөний төлөө зоригтой бөгөөд тод дуугарсан. Миний төлөө гаргасан түүний энэ сэтгэл миний зүрхэнд онцгой байр суурь эзэлдэг.

Би түүнд байнга талархаж явдаг. Би зөрчилдөх, тулалдах, тулгарах гэдэг үгийг би хэрэглэх дургүй. Үүний оронд зөрүү буруугаа арилгаж, нэг зүгт харах чадвартай болохыг хүсдэг.

Японы сэтгүүлч:

-2015 онд Мьянмарын Ерөнхийлөгчийн сонгууль болно. Та өрсөлдөх үү?

-Шууд хэлэхэд надад тийм сонирхол байгаа. Зарим хүмүүс энэ асуултад эргэлзэнгүй, бөөрөнхийлсөн хариулт өгдөг. Харин би тэгэхгүй. Надад Мьянмарын Ерөнхийлөгч болох төлөвлөгөө, хүсэл, зориг байгаа.

Улс төрийн намын тэргүүн байж, улстөрд ажиллана гэдэг улсынхаа Ерөнхийлөгч болох зорилготой л байна гэсэн үг. Тийм учраас би 2015 оны Ерөнхийлөгчийн сонгуульд оролцоно. ■

НОБЕЛИЙН ЭНХТАЙВАНЫ ШАГНАЛТАН

ХУВЬСГАЛЫН ЭЭЖ

Р.ГАНТУЛГА

Таваккол Карман нь Йемен улсад “Төмөр хатагтай” болон “Хувьсгалын ээж” хэмээн алдаршсан бөгөөд 2011 онд гарсан “Арабын хавар” хөдөлгөөний нэг хэсэг болох Йеменийн бослогыг удирдаж, ардчиллыг талархан дэмжигч олон улсын нүүр царай болж чадсан гавьяатай нэгэн.

Тэрбээр 1979 оны хоёрдугаар сарын 7-нд Йемен улсын Мекалиф Таизз мужийн Таиз хотноо төрж, өсчээ. Түүний эцэг Абдел Салам Карман нь улстөрч хүн бөгөөд тус улсын Хууль зүйн яамд хуульчаар ажиллаж байгаад тэтгэвэртээ гарчээ. Дүү Тарик Карман нь яруу найрагч, бас нэг дүү Сафа Карман нь “Ал Жазера” мэдээллийн агентлагт ажиллаж байна.

Боловсролын хувьд тэрбээр Йемен улсын нийслэл Санаа хотын Шинжлэх ухааны их сургуулийг худалдааны чиглэлээр, Санаагийн их сургуулийг улс төрийн шинжлэх ухааны чиглэлээр төгсч, 2012 онд Канадын Алберта их сургуулийн хуулийн докторын зэрэг хүртжээ. Одоо нөхөр, гурван хүүхдийн хамт амьдардаг аж. ▸▸

Фотог Б.Бямба-Очир

Таваккол Карманийн улс төрийн байр суурь

Таваккол Карман нь Лалын шашинтай Нобелийн шагнал хүртсэн хоёр дахь эмэгтэй, тэр дундаа хамгийн залуу шагналтнаар тодорсон юм. Сэтгүүлч, улстөрч, хүний эрхийн төлөөх зүтгэлтэн бөгөөд Ал-Ислах улс төрийн намын гишүүн. Тэрбээр 2005 онд “Women Journalists Without Chains” хэмээх эмэгтэй сэтгүүлчдийн холбоог бусад сэтгүүлчтэй хамтран байгуулж, тэргүүнээр нь ажиллах болсон. 2007 онд сэтгүүлчээр ажиллаж байхдаа хэвлэлийн эрх чөлөөний төлөөх тэмцэгчдийг дэмжин удирдаж, долоо хоногийн эсэргүүцлийн жагсаал зохион байгуулснаар олны танил болоод зогсохгүй тухайн асуудлыг реформ болгон өргөжүүлсэн байна. Тус улсын тэмцэгчдийг “Жасмин хувьсгал”-ыг дэмжихэд удирдан чиглүүлж, түүнийгээ “Арабын хавар” хэмээн нэрийджээ. Улмаар тус улсын Ерөнхийлөгч Али Абдуллах Салехийн бурангуй дэглэмийг унагах зорилгоор дуу хоолойгоо илэрхийлж, эсэргүүцсээр иржээ.

2010 онд болсон тэмцлийн үеэр нэгэн эмэгтэй түүний амийг хөнөөх гэж оролдсон боловч дэмжигчдийнхээ хүчээр амь гарч чадсан байна. Мөн 2011 онд тус улсын улс төрийн нэгэн эрх мэдэлтэн түүнийг утсаар сүрдүүлж, олон нийтийн эсэргүүцлээ даруй зогсоохгүй бол дүүгийнх нь амийг хөнөөнө гэж заналхийлж байжээ. Үүний цаана Ерөнхийлөгч Салех сүрдүүлсэн гэж “New Yorker” сэтгүүлд бичжээ.

Түүний гэр бүлийн гарал үүсэл Турк улсын Караман хэмээх газрын Анатолиа гэж тэрбээр мэдүүлэх болсон нь сүрдүүлгээс үүдэлтэй ч байж болох. Ямартай ч Туркийн Засгийн газар өөрийн иргэншлийг түүнд санал болгосон бөгөөд тэрбээр саналыг хүлээн авснаар өнгөрсөн онд Туркийн иргэншил авсан байна.

Таваккол Карман нь Ал-Ислах намын гишүүн бөгөөд намынхаа “Shura Council” гэх зөвлөлд алба хашдаг аж. Ал-Ислах нь нөлөө бүхий улстөрийн хүчин бөгөөд 2005 оноос хойш Ерөнхийлөгч Салехийг эсэргүүцэж эхэлснээр лалын ертөнцөд хүрээгээ улам тэлжээ. Гэхдээ уг намын гол бүрэлдэхүүн хэсэг “Muslim Brotherhood” болон “Salafists” бүлэглэлийн гишүүдээс бүрддэг байна. Карманы хувьд дээрх хоёр бүлэглэлийн алинд ч хамаарахгүй, дундыг баримталдаг.

Улс төрийн тэмцлээ өөрийн орны хэвлэлийн эрх чөлөөг өмгөөлж, хамгаалснаар эхэлсэн. Тэмцлээ эхэлж байх үедээ “Бид бурангуй ёст дэглэмийн төлөө, эрх чөлөөгөө хасуулахын тулд энд дуудагдаагүй” гэж бичсэн байдаг. Тэрбээр 2004 онд үндэсний телевизээр нэвтрүүлсэн хурлын үеэр анх удаа гивлүүргүй олны өмнө гарч, гивлүүр нь уламжлалт соёл болохоос лалынхны дарангуйлах хэрэгсэл биш гэсэн санаагаа илэрхийлж байжээ.

Эх орных нь охид, бүсгүйчүүд хоол, тэжээлийн дутагдалд орж байхад хөвгүүдийн нөхцөл өөр байгаа, бичиг үсэг үл мэдэх түвшин маш өндөр буюу ялангуяа эмэгтэйчүүдийн гуравны хоёр нь бичиг үсэг тайлагдаагүй байгаа зэрэг асуудлыг хурцаар тавьж, 17 нас хүрээгүй охидыг хүнтэй суулгахыг хориглох талаар хуулийн нэмэлт заалт оруулахыг олон нийтээр дэмжүүлж чадсан юм. Түүнчлэн Засгийн газрын авлигын эсрэг тэмцлийг удирдан зохион байгуулсан. Авлига авсан орон нутгийн эрх мэдэлтнүүд тосгон, суурин газар дахь олон гэр бүлийн газрыг хууль бусаар авах болсноос хойш Ерөнхийлөгч Салехийн эсрэг зогсох түүний байр суурь улам хүчтэй болсон юм.

Тэрбээр улс төрийн аль нэг намын харьяалалгүй, гаднын нөлөөллөөс ангид гэдгээ тодорхой илэрхийлдэг бөгөөд “АНУ, Европын холбоо болон Арабын орнуудтай хүний эрхийг хамгаалах үйл хэрэгт эрх тэгш хамтран ажилладаг” гэжээ. “Би бол энэ дэлхийн иргэн. Эх дэлхий бол миний эх орон бөгөөд хүнлэг чанар бол миний үндэстэн” гэж АНУ-ын Мичиганийн их сургуулийн өмнө хуран цугласан олны өмнө хэлжээ. ■

АЛБАНЫ ХҮНИЙ ҮГ

ӨНДӨР ҮНЭЛГЭЭ ӨГЧ, ЗОРИЛГОО ТОДОРХОЙЛСОН

Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэг (АОХН)-ийн асуудал хариуцсан Тусгай уурэгүйцэтгэгч Элчин сайд С.Бадралаас хурлын зохион байгуулалт болоод "Улаанбаатарын тунхаг"-ийн талаар тодрууллаа.

-АОХН-ийн Сайд нарын VII бага хурлыг Монгол Улс амжилттай зохион байгуулллаа. Энэ хурлыг зохион байгуулах бэлтгэлийн сайтар базаахаас эхлээд өндөр дээд хэмжээнд зохион байгуулж, өндөрлөх хүртэлх нийт хэчнээн төгрөгийн төсөв зарцуулсан бэ. Нөгөө талаас ийм Дээд хэмжээний уулзлтыг эх орондоо зохион байгуулах нь тухайн орны эдийн засагтаа ихээхэн ач холбогдолтой байдаг гэж ярьдаг шүү дээ.

-Нийтдээ улсын төсөвт 3.0 тэрбум төгрөг төсөвлөсөн байсан. Тэрнээс хэдийг нь зарцуулав гэдгийг одоо тооцож байгаа. Бид аль болох хэмнэлттэй зарцуулах тал дээр анхаарч ажилласан. Ер нь олон улсын хурал зохион байгуулахад Монгол Улсын эдийн засагт нэлээд орлого ордог. Манай холбогдох компаниудын ашиг орлого нэмэгдсэн. Дөрөвдүгээр сарын сүүлчээр жуулчны улирал хараахан эхлээгүй байдаг боловч МИАТ, томоохон зочид буудлууд, ресторан, үзвэр, үйлчилгээний газруудын орлого өмнөх жилийнхээ мөн үеэс огцом нэмэгдсэн байх гэж бодож байна. Мөн манай уламжлалт ноолуур, гар урлалын бүтээгдэхүүн сайн борлосон.

-Хурлын үр дүн юу байх вэ. Жишээ нь " Улаанбаатарын тунхаг"-т хамгийн гол нь ямар асуудлыг тусгаж өгсөн байгаа вэ?

-Хурлын үр дүн гэвэл олон байна. Тухайлбал, Монголд бараг ирээгүй байсан хүмүүс олноороо ирлээ. Тэд бол манай шинэ найз нөхөд. Манай орны хөгжил дэвшил, хүмүүсийн зочломтгой сайхан занд гаднын зочид маань маш өндрөөр үнэлсэн. Тэд дахин Монголд ирнэ гэсэн сэтгэгдэлтэй буцлаа. Хамгийн гол нь монголчууд ардчиллыг үнэхээр чин сэтгэлээсээ хүсдэг юм байна, ардчиллыг бэхжүүлэхийн төлөө сэтгэл гарган ажилладаг юм байна, ардчилалд Монгол Улс эргэлт буцалтгүй оржээ гэдгийг ардчиллын төлөө зүрх сэтгэлээ зориулсан олон улсын тэмцэгчид нүдээр харлаа.

-"Улаанбаатарын Тунхаглал"-д Монгол Улс АОХН-ийг даргалсан хоёр жилд хийсэн ажлыг өндөр үнэлээд цаашдын зорилтоо тодорхойлсон.

-АОХН-ийн хурлаас гадна АОХН-ийн Ази, Номхон далайн орнуудын Гадаад хэргийн сайд нарын уулзалт мөн болсон. Энэ хурлын анхаарал хандуулсан асуудал нь юу байсан бэ?

-Монгол Улс АОХН-ийг даргалахдаа таван зорилго тавьсны нэг нь бүс нутгийн хамтын ажиллагааг урагшлуулах асуудал байлаа. Энэ чиглэлээр бид анхнаасаа анхаарал тавьж ирсний жишээ бол 2011 оны наймдугаар сард Монгол Улсын Ерөнхийлөгч БНСУ-ын Ерөнхийлөгчтэй хамтран «Ардчиллын төлөөх Азийн түншлэл» хэмээх санаачилга дэвшүүлсэн явдал юм. Ази тивд улс төр, аюулгүй байдал, ардчиллын чиглэлээр хамтран ажилладаг механизм байхгүй байсаар өдий хүрсэн. Ийм шинэ механизм бий болгох гэж олон орон олон жил зүтгээд бүтээгүй байдаг. Иймээс дээр дурдсан манай Ерөнхийлөгчийн санаачилгыг урагшлуулахад амаргүй байлаа.

АОХН-ийн Ази, Номхон далайн Гадаад хэргийн сайд нарын зөвлөлдөх уулзалт зохион байгуулсан нь Азийн ардчилсан, ардчиллыг эхлүүлж буй орнуудыг нэгтгэх анхны алхам болснооро ач холбогдолтой. Бид хоёр жил дутам ийм зөвлөлдөх уулзалт зохион байгуулж байхаар шийдвэрлэсэн нь маш чухал үр дүн.

Улмаар бид энэ санаачилгаа алхам алхмаар урагшлуулж, ирээдүйд Азийн орнуудын улс төр, аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааны механизм бий болгох зорилттой ажиллаж байна. ■

Фотог Б.Бямба-Очир

OF MONGOLIA

Фотог Б.Бямба-Очир

“MONGOLIAN ECONOMY” СЭТГҮҮЛИЙН АСУУЛТ

-АОХН-ийн сайд нарын VII бага хурлын онцллог, ач холбогдол юу вэ?

Д.Ганболд /*АОХН-ийн Ажлын албаны ерөнхий зохицуулагч*/:

-Гурван өдөр үргэлжилсэн АОНХ-ийн Сайд нарын VII чуулган сайхан боллоо. Дэлхий нийтийн алдар цуутай, ардчиллыг дэмждэг, олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн хүмүүс Монголд ирж санал бодлоо хуваалцлаа. Энэ бол том нэр хүнд. Тэд зарим талаар сургамжтай үг хэлж, биднийг сонсож Монгол Улсын ардчиллыг хүлээн зөвшөөрч байгаа явдал нь томоохон ач холбогдолтой юм. Үр дүнгийн тухайд АОНХ-ийн сайд нарын VII чуулган амжилттай өндөрлөсөн гэдгээр дүгнэхэд хэцүү. Өндөр дээд хэмжээний үйл ажиллагаа цоо шинээр эхэлж байна. Тиймээс өнөөдөр хурал өндөрлөсөн боловч хурлын үеэр эхлэл нь тавигдсан олон ажил биднийг хүлээж буй. Тухайлбал, “Улаанбаатарын тунхаглал”-д Азийн бүс нутгийн иргэд ардчиллаас хэрхэн тэгш эрхтэйгээр эерэг үр дүн хүртдэг болох вэ гэдэг асуудлыг хөндлөө. Дэлхийн нийт хүн амын гуравны хоёр нь амьдардаг энэ тивийг монголчууд манлайлж, үлгэрлэж чадвал маш чухал үр дүнд хүрэх юм. Тиймээс энэ удаагийн чуулганаар бид асар том үүрэг, хариуцлага, хүлээлт авч үлдлээ гэж хэлж болно.

Л. Эрдэнэчимэг /*УИХ-ын Эмэгтэйчүүдийн бүлгийн ахлагч*/:

-Энэ удаагийн ардчиллын хурлаас иргэд нэг л зүйлийг ойлгож авсан байгаасай гэж бодож байна. Хурлын төлөөлөгч болгон ардчиллыг ярихдаа эмэгтэйчүүдийн оролцоог байнга ярьж байна.

АОХН-ийн хурал үндсэн таван салбар хуралдаанд тулгуурласны нэг нь “Бид хүчирхэг эмэгтэйчүүд, хүчирхэг ардчилал” гэсэн сэдвийн хүрээнд хурлаа хийсэн. Улс төрийн хаалга эмэгтэйчүүдийн өмнө нээлттэй байна. Гэхдээ эдийн засгийн хаалга хаалттай байна. Тиймээс Монгол Улсдаа хүчирхэг эмэгтэй буюу эдийн засгийн эрх мэдэлтэй эмэгтэйчүүдийг бий болгох шаардлагатай байна. Манай эмэгтэйчүүд боловсрол өндөртэй боловч ажиллаж байгаа салбар нь эрүүл мэнд, боловсрол гээд цалин багатай байдаг. Өндөр цалинтай уул уурхай, зам, барилгын салбарт эмэгтэйчүүд орж чадахгүй байна. Үүнийг Хөдөлмөрийн тухай хуулиар хязгаарлачихсан. Ашигт малтмалын салбараа хөгжүүлж байгаа дэлхийн бусад орны жишгийг харахад том оврын автомашин механизм дээр ажиллагсдын 45 хувьд нь эмэгтэйчүүд ажиллаж байх жишээтэй.

С.Дэмбэрэл /*УИХ-ын гишүүн*/:

-Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хэрхэн сайжруулах, авлигын эсрэг ямар арга хэмжээ авч болох вэ зэрэг асуудлаар олон улсын болон Монгол Улсын туршлагыг танилцуулж, санал бодлоо солилцлоо. Мөн компанийн нийгмийн хариуцлагын талаар олон улсын түвшинд хэрхэн ойлгодог талаар зочид, төлөөлөгчид санал бодлоо хуваалцсан. Нийгмийн хариуцлагыг бид яг юу гэж ойлгох вэ гэдэг чухал асуудал. Төр нь дээрээс компанийн нийгмийн хариуцлага нэхэж “донгодоод” байх уу. Эсвэл энэ ойлголт компанийн хөгжлийн философи гэдгийг хувийн хэвшлийнхэн ойлгож үйл ажиллагаандаа тусгах уу гэдэг чухал. Энэ мэт олон сэдвээр АОНХ-ийн Сайд нарын VII чуулганаар ярилцаж, тунхаглал гаргалаа. Уг тунхаглал хий хоосон зүйл биш. Нийт ардчилсан орон ажил хэрэг болгох чухал баримт бичиг юм. »

Эмануэлис Зингэрис ***/Ардчиллын төлөөх Парламентчдын форумын ерөнхийлөгч/:***

-Монголд сайхан байлаа. Энэ удаагийн хурлаас Монголын ардчилал насанд хүрчээ гэж дүгнэхэд буруудахгүй болов уу. Өнөөдөр дэлхийн олон улс ардчиллаас юу олж авах вэ гэдэгт анхаарлаа хандуулж байна. Ардчиллыг хөгжүүлэх, ардчиллын сайн сайхныг мэдрэх хамгийн чухал алхам бол ил тод байдлыг хөгжүүлэх юм. Дарангуйллын үед хэзээ ч ил тод байдал байдаггүй. Тиймээс бид ардчилал, ил тод байдал хоёрыг салгаж болохгүй. Ил тод байдлын дайсан бол авлига. Тиймээс бидний сонгосон Парламентийн гишүүд авлигаас ангид байхыг өөрийн биеэр бусдад үлгэрлэн үзүүлэх учиртай. Өнөөдөр цахим мэдээллийн хэрэгсэл хөгжиж, аливаа асуудлыг хил хязгааргүй дэлгэн тавьж байна. Тухайлбал, Засгийн газрын гишүүд офшор данс нээж, ёс зүйн алдаа хийж байгааг ил тодоор харж байна. Тиймээс далд, нууц зүйл гэж байхгүй болжээ. Энэ удаагийн хурлын үеэр МАХН-ын гишүүд жагсаж байгааг харсан. Энэ бол монголчууд хүний эрхийг дээдэлдэг, ардчиллын ил тод байдлыг тунхагладаг гэдгийг харуулж байгаа нэг тод жишээ юм. Тус жагсаал хийж байгаа намын гишүүд УИХ-д суудалтай бөгөөд төрийн үйл хэрэгт өөрсдийн үзэл бодлоо илэрхийлж байгаа гэдгийг сонсоод танай улсыг ардчиллын үлгэр дууриалал орон болжээ гэдгийг хүлээн зөвшөөрсөн юм.

Б.Бямбасайхан ***/Монголын бизнесийн зөвлөлийн дарга/:***

-АОНХ-ийн Сайд нарын VII чуулганы зарим салбар хуралдаан болон үндсэн хуралдаанд оролцсон. Ерөнхийлөгчийн үгийг сонслоо. Ан Сан Сү Чигийн хурлын үеэр хэлсэн үг их зүйл бодогдуулахаар байна. Түүний илтгэлд “Ардчилал бол бидний хүрэх ёстой зам. Тэр зүгт урт удаан хугацаанд тэмүүлж, тэмцэж байдаг” талаар дурдсан. Мөн ардчиллын төлөө тэмүүлж байгаа хүн бол “super human” байдаг гэлээ. Энэ их сайхан үг байлаа.

Ардчиллын ач тусаар иргэний нийгэм болоод бизнесийн салбарынханд эдийн засгийн эрх чөлөө бий болж, итгэл найдвар өгсөн гэж хэлж болно. Бизнесийн салбарынхны тухайд ардчилал гэдэг бол бидний амин сүнс юм. Тиймээс бид ардчиллыг хөгжүүлэхэд чадах чинээгээр зүтгэх хэрэгтэй. Өнөөдөр бид ардчиллаас олж авсан туршлага, алдаа оноогоо олон улстай хуваалцлаа. Энэ бол монгол хүний хувьд гайхалтай аз завшаантай хэрэг.

Н.Баярсайхан ***/“Хил хязгааргүй алхам” ТББ-ын зохицуулагч/:***

-Ардчилсан орнуудын хамтын ажиллагааны VII чуулганы үеэр иргэний нийгмийн бодит үр дүнтэй оролцоог чухалчлан ярилаа. Манай улсад иргэний нийгмийн ардчилал гэдэг зүйл бодитой байж чадаагүй юм байна. Тэгэхээр үүнийг цааш нь илүү бодитой болгох хэрэгтэй, бид жинхэнэ ардчиллыг хүсч байна. Иргэний нийгмийг хөгжүүлэхийн тулд төр, засгийн зүгээс эдийн засгийн таатай нөхцөл бололцоогоор хангах үүрэгтэй гэдгийг ойлголоо.

Иргэний нийгмийн байгууллага үүсэн байгуулагдана гэдэг эвлэлдэн нэгдэх тухай асуудал. Эвлэлдэн нэгдэх эрхийн хувьд улс орон бүр ялгаатай байна. Манай орны хувьд бусад оронтой харьцуулахад эвлэлдэн нэгдэх эрх нээлттэй. Гэхдээ иргэний нийгмийн оролцоог хангах бодитой нөхцөл, дэмжлэг байна уу гэдэг дээр анхаарах хэрэгтэй. ■

Фотог Б.Бямба-Очир

ХӨРШ

ӨГЛӨГ АВЛАГА НЬ ТЭНЦҮҮХЭН ТҮНШҮҮД

Б.ЭНХ

“Бидэнд бие биеэ нөхөн ажиллах сайхан боломж бий. Монгол орны баялаг, нөгөө талаас Японы технологи байгааг бид олон удаа ярьсан. Үүнийг одоо ажил хэрэг болгох ёстой” хэмээн Японы Ерөнхий сайд Шинзо Абэ энэ удаагийн Монголд хийсэн айлчлалынхаа үеэр онцолсон билээ. Олон улсад “За гэвэл ёогүй” улстөрч гэдгээрээ алдартай Наран улсын “Торгон жолоо” Шинзо Абэ Монголд зүгээр ч нэг дүрээ үзүүлж, сүрээ бадраахаар ирээгүй нь лавтай. Түүний Монголд тавьсан саналууд ч тунхагийн шинжтэй байхгүй биз. Тэрбээр энэ удаад тодорхой саналууд тавьж, жинхэнэ утгаар нь эдийн засгийн хамтын ажиллагааг шинэ түвшинд аваачихаар иржээ. Үүний баталгаа нь хоёрхон өдрийн айлчлалынхаа хүрээнд “Эрч” санаачилгыг танилцуулж, юу авч, юу өгөхөө шулуухан хэлчихээд явлаа.

“Эрч” санаачилгын хүрээнд Японы талаас Монголд үзүүлэх боломжууд

-IV цахилгаан станцыг шинээр барихад 4.2 тэрбум иенийн зээлийн тусламж,

- Нийт 640 км урт “Ажилчны гүүрэн гарц” болон “Улаанбаатар метро” барих хамтарсан бэлтгэл судалгаа /Иенийн зээлийн тусламж/,

-Монгол Улсын аж, үйлдвэрлэл, инженер, техник эрүүл мэндийн салбарын мэргэжилтнүүдийг хамтран бэлтгэх,

-Японы шилдэг технологи, мэргэжилтнүүдийг ашиглан шинэ онгоцны буудал барих /Явцаас шалтгаалан нэмэлт зээл олгох боломжтой/,

-Дарханы нефтийн үйлдвэрийн барилгын ажилд Японы Олон улсын хамтын ажиллагааны банк /JBIC/ болон хувийн хэвшлийнхний хамтарсан зээлийг олгох,

-Монголын компаниуд Японоос тоног төхөөрөмж болон үйлчилгээ худалдан авахад JBIC банкнаас зээл олгох,

- Монголын хиймэл дагуул хөөргөх сонирхлоос үүдэн Япон улсад үйлдвэрлэсэн хиймэл дагуулыг ашиглах хамтарсан хөтөлбөрийн санамж бичгийг байгуулах,

Монголын талаас

-Тавантолгойн нүүрсний ордын ашиглалтын төсөлд Японы оролцоог хангах,

-Японтой хийх худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг Монголын талаас дэмжиж ажиллах, чөлөөт худалдааны гэрээ байгуулах ажлыг түргэвчлэх,

- Зүүн Хятадын тэнгис дэх арлын маргаан болон Хойд Солонгосын асуудалд Монголын талаас дэмжлэг үзүүлэх юм.

Ерөнхий сайд Шинзо Абэгийн айлчлалын үеэр Хятад болон Япон улсын хоорон дахь арлын маргаан түүнчлэн БНАСАУ-ын асуудал мөн сөхөгдсөн билээ. Тэрбээр арлын маргааны асуудал дээр Монголын тал Японы нөхцөл байдлыг ойлгож байгааг онцлоод, дэмжлэг үзүүлэхийг хүсч буйгаа илэрхийлсэн юм. Харин Монгол Улсын Ерөнхий Сайд Н. Алтанхуяг Хойд Солонгосын асуудлын хүрээнд өөрийн байр суурыа илэрхийлсэн билээ. Тэрбээр Монгол Улс Хойд Солонгостой хэвийн харилцаатай байдгийн хувьд зургаан талт хэлэлцээрийг эх орондоо зохион байгуулж, талуудын байр суурийг Пхеньянд дамжуулах байдлаар уг асуудалд оролцож болохоо хэлсэн билээ.

Ерөнхий сайд Шинзо Абэ Япон улсад эдийн засгийн хувьсгал хийж, хурдацтай өсөлтийг эргүүлэн авчирч, улсаа дахин хүчирхэгжүүлэх зорилготой байгаагаа нэгэнтээ илэрхийлсэн. Тиймээс ч иенийн ханшийг сулруулж, Өмнөд Солонгосын экспортын салбарт хүнд цохилт өгч, өөрсдийгөө аврах бодлогыг зоримог эхлүүллээ. Энэ нь Монголын хувьд ч тус улстай хамтран ажиллах боломжийг нээж өгөх сайн талтай байж болох. Иен суларснаар тус улстай хийх худалдаа нэмэгдэж, бизнесийн үйл ажиллагаа тэлэх нь дамжиггүй. Ерөнхий сайд Шинзо Абэгийн Монголд айлчлах болсон шалтгаан нь ч үүнтэй холбоотой байж мэдэх. Учир нь түүнд энэ удаад Монголд санал болгох боломж илүү олон байлаа.

Шинзо Абэ хэн бэ гэдгээ Ерөнхий сайд болсон даруйдаа харуулж, өөрийнхөө цалинг 30 хувиар, танхимын гишүүдийнхийг 10 хувиар бууруулж байна. Азийн луу Хятадыг эдийн засгийн өсөлтийн хувьд өмнөө гишгүүлсэн Их Наран улс тийм ч амар байраа тавьж өгөхгүй нь. Эдийн засгийн харилцан ашигтай, хамтын ажиллагаа байгуулж болох орнуудын тоонд Монгол томоохон байр суурь эзэлж буй. Монголын хувьд Япон стратегийн голлох түнш орон болохын хувьд тус улсын хөгжлийн бодлоготой нийцэж байж ч мэдэх. Хоёр улсын ашиг сонирхол нэгэн цэгт уулзаж, өөрөөр хэлбэл, бие биедээ өгөө аваа ихтэй орнууд болж таарч байна. ■

ХӨРШ

ТҮҮХЭЭР ХОЛБОГДСОН **ТҮНШҮҮД**

...Хуучин хөшөө дурсгал, хот, балгадын сууринууд
Хол газар одсон харгуй дардан замууд...
(Д.Нацагдорж “Миний нутаг”)

Х.ХУЛАН

Тэртээ нэгэн цагт Монгол орны нутаг дэвсгэр дээр Түрэг угсаатнууд төр улсаа товхинуулан оршиж байсан. Тэрхүү үеийг гэрчлэх түүх соёлын дурсгалын олон зуун ул мөр үлдсэн нь үнэхээр гайхалтай. Хээрийн салхи сэвэлзсэн талын Монголоор аялагчдад эртний нийслэл Хархорин, нум сум харвасан дайчин эрс илхэн төсөөлөгдөж, морин төвөргөөн сонстох шиг болдог болов уу. Түргийн Билгэ хаан, гарамгай жанжин Культегин, мэргэн сайд Тоньюкук зэрэг цуутай язгууртнуудын гэрэлт хөшөөнүүд өнгөрсөн үеийн түүхийг гэрчилнэм. Тэгвэл олон зуун жилийн түүхэн хэлхээгээр холбогдсон Монгол, Туркийн ард түмний найрсаг харилцаа өнөөдөр улам хөгжин цэцэглэж эхэллээ.

Турк жимс зооглоорой

Монгол Улсын Ерөнхий сайд Н.Алтанхуягийн урилгаар Бүгд Найрамдах Турк Улсын Ерөнхий сайд Режеп Тайип Эрдоан энэ оны дөрөвдүгээр сард манай улсад албан ёсны айлчлал хийсэн билээ. Хоёр улсын Ерөнхий сайд хамтарсан мэдэгдэл гаргахын сацуу Засгийн газар хоорондын гурван төрлийн санамж бичигт гарын үсэг зурлаа. Үүнд “Хоёр улсын иргэд харилцан визгүй зорчих”, “Аюулгүй байдлын салбарт хамтран ажиллах тухай хэлэлцээр”, “Соёл, боловсрол, шинжлэх ухааны солилцооны 2013-2016 оны хөтөлбөр” оржээ. Энэхүү айлчлалын үеэр Туркийн Ерөнхий сайд мөн Монгол Улсын төр, засгийн удирдлагуудтай уулзаж, санал бодлоо солилцсон байна.

Фотог Б.Бямба-Очир

Туркийн Ерөнхий сайд ноён Р.Т.Эрдоан манай улсад өмнө нь анх удаа 2005 онд айлчлах үеэр Хархорин сумаас Билгэ хааны музей хүртэлх 46 км замын шавыг тавилцсан билээ. Эл хатуу хучилттай замыг Туркийн олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллага (ТИКА) барьж, 2008 онд ашиглалтад оруулсан юм. Архангай аймгийн Хашаат сумын нутагт Түрэгийн хаант улсын түүх, соёлын үнэт олдворууд цөөнгүй байдаг. Тухайлбал, Орхоны хөндийгөөс олдсон гэрэлт хөшөөнүүд дээр сийлсэн бичээс Туркийн түүх, хэл соёлын хосгүй өвд тооцогддог. МЭ VII-VIII зууны эдгээр олдвор Монгол-Турк орнуудыг түүхээр холбож буй гэрч болж байна. Иймд хоёр орны нөхөрсөг харилцааг улам ойртуулж, аялал жуулчлалын салбарыг тууштай хөгжүүлэх зорилгоор Монгол-Турк улсын Ерөнхий сайд нар визний асуудлыг шинэчилсэн аж. Монгол Улсын иргэн Турк руу нэг сарын хугацаанд визгүй зорчих журам 2007 оноос хэрэгжсэн. Тэгвэл Ерөнхий сайд Р.Т.Эрдоаны энэ удаагийн айлчлалаар Туркийн иргэд манайд 30 хоногийн дотор аялахдаа визгүй зорчдог болох асуудлыг дэвшүүлжээ. Турк улсын иргэд Монголын хилээр визгүй нэвтэрдэг болсноор манай аялал жуулчлалын салбарт хөгжлийн томоохон гарц нээгдэх ач холбогдолтой.

Сонирхуулахад, 2012 оны долдугаар сараас эхэлж Истанбул- Улаанбаатарын чиглэлд шууд нислэг нээгдсэн. “Turkish Airlines”-ийн нэг удаагийн нислэг 150 хүн тээвэрлэх хүчин чадалтай аж. Өнөөгийн байдлаар долоо хоногт гурван удаа нислэг үйлдэж байна. Турк улсад жилд 35 сая жуулчин очдог. Эл улс аялал жуулчлалын салбараас жилд 25 тэрбум ам.долларын ашиг олдог. Дашрамд дурдахад, Туркийн иргэний агаарын тээврийн “Turkish Airlines” компаниас Монголын аялал жуулчлалын компаниудад зориулж “Монгол Улсад аялал жуулчлал хөгжүүлэх нь” сэдвээр сургалт хийхээр төлөвлөсөн байна. Туркийн Засгийн газраас тус чиглэлийн нислэгийн тоог нэмэгдүүлэх, түүнчлэн ачааны онгоцны нислэгтэй болох саналыг Монголын талд дэвшүүлжээ. Эдгээр санал нааштай шийдэгдвээс тун удахгүй Турк улсаас төрөл бүрийн органик жимс манайд орж ирэх нь. Дэлхий дээр жимс, жимсгэний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлээр тус улс зургаадугаарт жагсдаг. Номин цэнхэр далайтай нарлаг Туркт чангаанз, олив, инжир, алим, хушга, нимбэг, усан үзэм гээд ургахгүй жимс ховор. Эдгээр органик бүтээгдэхүүнийг манай зах зээлд нийлүүлвээс монголчууд боломжийн үнээр эрүүл хүнс хэрэглэх боломжтой болох нь.

Иж бүрэн түншлэлийн харилцаа

Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд Бүгд Найрамдах Турк улсыг “гуравдагч хөрш”-өөр 2011 онд тунхагласан байдаг. Энэхүү шийдвэрийг хоёр улсын түүхэн холбоо хөгжиж, хамтын ажиллагаа сайжирч байгаад үндэслэн гаргажээ. Түүхээр холбогдсон хоёр улс 2004 оноос иж бүрэн түншлэлийн харилцааг хөгжүүлэн ажиллаж байна. Цаашид харин тус харилцаагаа улам ахиулж стратегийн түншлэлд хүргэх хэтийн зорилт

тавьж байгааг Туркийн Ерөнхий сайдын айлчлалын үеэр хоёр тал санал нэгтэйгээр мэдэгдлээ. Хэлэлцээний үеэр манай улс Турк улстай орон сууцны барилга, зам, гүүр барих, арьс шир боловсруулах үйлдвэрлэлийн шинэ цогцолбор байгуулах, аялал жуулчлал зэрэг чиглэлүүдийг түлхүү хөгжүүлэх сонирхолтойгоо илэрхийлсэн.

Р.Т.Эрдоан Турк Улсын 25 дахь Ерөнхий сайд. Тэрбээр 2003 оноос Ерөнхий сайдын үүргийг гүйцэтгэж байна. Истанбул хотын даргаар сонгогдон ажиллаж байсан тэрбээр хот төлөвлөлт, барилгын асуудлаар туршлагатай улстөрч юм. Р.Т.Эрдоан Ерөнхий сайдаар томилогдсоноос хойш орлого багатай иргэдийг орон сууцжуулах хөтөлбөр дээр амжилттай ажилласан. Сүүлийн 10 жилийн турш Туркийн Засгийн газраас 400 мянган орон сууц барьж эдгээр иргэддээ хүлээлгэн өгсөн байна. Дэлхийн хэмжээнд томоохон барилгын 250 компани байдаг. Үүнээс 37 нь хятад, 33 нь турк компани байх аж. Түүнчлэн Казахстаны нийслэл Астанагийн 75 хувийг туркчууд бүтээн байгуулжээ.

Манай хоёр орны түншлэлийн хүрээнд гэр хорооллыг дахин төлөвлөх, эрчим хүч, батлан хамгаалахын салбарт хамтран ажиллах талаар ч санал солилцож, хэлэлцэх шатанд явж байгааг дуулгая. Монгол-Турк орнуудын худалдааны эргэлт 2012 оны байдлаар 36 сая ам.доллар байгааг хоёр тал чамлахуйц хэмжээтэй байна гэж дүгнэсэн. Энэхүү хэмжээг 2015 он гэхэд 250 сая ам.долларт хүргэх зорилтыг Туркийн Ерөнхий сайдын айлчлалын үеэр дэвшүүлэв.

Түүхээр хүйн холбоотой хоёр улс эдийн засгийн салбараас гадна соёл, шинжлэх ухаан, нийгмийн чиглэлээр гар нийлж ажиллаж байна. Туркийн 12 хотын их, дээд сургуульд монгол оюутнууд эдийн засаг, анагаах ухаан, хөнгөн үйлдвэр, байгаль орчин, аялал жуулчлалын чиглэлээр суралцаж байна. Эдгээрийн ихэнх нь Туркийн Засгийн газраас тэтгэлэг авч, бакалавр, магистрантур, докторантурт элссэн байх жишээтэй. Бас нэг шинэ мэдээ дуулгахад, Налайхын ойролцоо орших Билгэ хааны хадам байсан мэргэн сайд Тоньюкукын гэрэлт хөшөө рүү хүрэх 20 км засмал замыг шинээр барихаар төлөвлөжээ. Анх 1969 онд дипломат харилцаа тогтоосон Монгол-Турк орнуудын хамтын ажиллагаа цаашдаа улам бүр өргөжин хөгжихийн эхлэлийг ийн тавилаа. ■

ЭЛЧИН САЙД

БИД АЛДААНААСАА СУРАЛЦАЖ ЧАДСАН

Манай улсын компаниудын хувьд хахууль өгч, авлигын хэрэгтэй ямар нэг байдлаар хутгалдах нь хууль бус. Америкийн компаниудын энэхүү ёс зүйн хэм хэмжээ нь хэлэлцээрийн ширээн дээр гаргаж тавих хамгийн чухал хүчин зүйлийн нэг.

Б.ЭНХЦЭЦЭГ

Гадаад харилцааны албаны ахлах ажилтан байсан Пайпэр Энн Уинд Кэмбэллийг АНУ-ын Ерөнхийлөгч Обама Монгол Улсад суух Элчин сайдаар нэрийг нь дэвшүүлж, Сенат баталсны дараа тэрбээр 2012 оны наймдугаар сарын 6-нд тангараг өргөж, Монголыг зорьжээ. Хатагтай Кэмбэлл 2011 оны зургадугаар сараас өнгөрсөн оны мөн хугацааг хүртэл Өмнөд Ирактад АНУ-ын Засгийн газрын Иргэний ахлах төлөөлөгчөөр ажиллаж, мөн оны долдугаар сард Басра хотод АНУ-ын Ерөнхий консулын газрыг анх нээж байжээ. Монгол Улсын гуравдагч хөрш, дэлхийн хамгийн хүчирхэг эдийн засагтай орон болох АНУ-ыг төлөөлөн манай улсад суугаа Элчин сайд Пайпэр Энн Уинд Кэмбэллийг "Mongolian Economy" сэтгүүл энэ удаад "Элчин сайд" буландаа урин ярилцлаа.

-Монголд ажиллах хүсэлтийг хэрхэн хүлээж авсан бэ?

-Гадаад хэрэг хариуцсан албанд ажиллаад 24 жил болжээ. Таны хэлсэнчлэн би амьдралынхаа сүүлийн 10 жилийг Ирак, Афганистан тэргүүтэй эрсдэл өндөртэй орнуудад өнгөрүүлсэн. Монголд ирэх болсон нь ч үүнтэй холбоотой. Орчноо ялимгүй өөрчлөхийг хүссэн ч түүний зэрэгцээ зөрчил мөргөлдөөнт орнуудаас хуримтлуулсан туршлагаа өөр орчин нөхцөлд ашиглахыг хүссэн юм.

Ажлын гараагаа эхлэх үедээ амьдралынхаа дийлэнх хугацаанд Азид дипломатчаар ажиллана гэж боддог байлаа. Үүний зэрэгцээ зөрчилдөөнт талбарт ажиллах сонирхолдоо хөтлөгдөх болсон л доо. Гэвч Азид эргэн ирж, өөриймсөг санагддаг бүс нутгийн асуудлуудад анхаарал тавих нь миний хувьд чухал байсан. Харилцаа гэдэг зүйлийг зохицуулах тал дээр сөргөлдөөнт бүс нутгууд надад ихийг заасан.

-Монгол болон АНУ-ын харилцаа аль зүгт явж байна вэ?

-Хоёр орны харилцаа өргөн хүрээнд, гүнзгийрч буй. Саяхан УИХ-ын дарга З.Энхболд анхны айлчлалаа АНУ болон Канадад хийсэн явдлыг талархан хүлээж авсан. Мөн АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн даргын орлогч Билл Бюрнс Монголд болсон Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийн Сайд нарын бага хуралд оролцлоо.

Мөн бидний соёлын хүрээн дэх хамтын ажиллагаа балар эртний түүхэн олдвор болох Триннозавр Батаарыг эргүүлэн авах тал дээр амжилттай хамтран ажиллаж байгааг жишээ болгож хэлмээр байна. Орчин үеийн түүх, соёл хүртэлх олон талаар хамтран ажиллаж буй. Мөн 2008 оны долоодугаар сарын 1-ний үеэрх галд өртсөн зарим уран зургийг сэргээн засварлах ажилд Монгол болон АНУ-ын мэргэжилтнүүд хамтарч ур чадвар, тоног төхөөрөмжийн хувьд туршлага солилцож байна. Түүх соёлын хүрээнд хоёр орны харилцаа балар эртний үеэс өнөөг хүртэлх өргөн хүрээнд тэлж байгааг харахад таатай байна.

Хоёр орны харилцаа эхний 25 жилийн хугацаанд хөгжлийн туслалцаанд суурилж байсан бол өнөөдөр бид эдийн засаг, худалдааны

Фотог Э.ЗОРИГТ

салбар дахь түншлэлийн хүрээнд харилцаагаа өргөжүүлэхийг илүүтэй сонирхох болсон. Харилцаа хамтын ажиллагааны хүрээнд аль ч талаас нь харсан Монголын эдийн засгийн хөгжил, өөрчлөлтийн нөлөөлөл их байгаа бол нөгөө талаас АНУ-ын бүсээ чангалж буй үйл явц ч тодорхой хэмжээнд нөлөөлж байгаа юм.

-Тэгвэл хоёр орны худалдаа ямар түвшинд явж байна вэ. Тодорхой өсөлтөө хадгалаад явж байна уу эсвэл гадаадын хөрөнгө оруулалт Монголоос дайжихад хүргэсэн улс төрийн тодорхойгүй байдлаас үүдэн буурах хандлагатай байна уу?

-Худалдааны хувьд өнгөрсөн хоёр жилийн турш тасралтгүй өсч байна. Өнгөрсөн хоёр жилийн хугацаанд 17 болон 12 хувийн өсөлтийг Монголын эдийн засагт авчирсан гол хүчин зүйл нь Монголыг чиглэсэн гадаадын хөрөнгө оруулалт гэдгийг бид мэдэж байгаа. Үүнийг дагаад хоёр орны худалдаа ч чамгүй өссөн. Бидний зүгээс дээрх өсөлтийн хандлага үргэлжилнэ гэж найдаж байна. Гадаадын хөрөнгө оруулагчид өдийг хүртэл Монголын талаар сайн муу мэдээллийг авдаг. Үүнтэй зэрэгцэн Монголын Засгийн газар хөрөнгө оруулалтын таатай орчинг бүрдүүлэх тал дээр идэвхийлэн ажиллаж буй талаарх эерэг мэдээллийг тэд сонсож байна. Гэсэн ч хөрөнгө оруулагчид Гадаадын хөрөнгө оруулалтын тухай хуульд өөрчлөлт орох эсэхийг анхааралтай ажиж бас хүлээж байгаа нь илт байгаа юм. Мөн Ашигт малтмалын хуулийг ч дахин хэлэлцэж, олон улсын хөрөнгө оруулалтын орчинд нийцсэн зөв суурийг тавьж өгнө гэж итгэж байна.

Америкийн болон олон улсын компаниудын хувьд тааварлахуйц хэмжээнд тодорхой, ил тод нээлттэй байдал чухал. Ийм л нөхцөлд тэд урт хугацаанд хөрөнгө оруулах эсэхээ шийддэг. Ялангуяа Монголын хувьд хэзээд хаяад явахад бэлэн итгэлгүй / fly by night /компаниудтай түншлэхийг хүсэхгүй байх. Удаан хугацаанд тогтвортойгоор хөрөнгө оруулах дэлхийд данстай нэр хүнд бүхий компаниудыг Монголд ирээсэй гэж хүсч буй. Тэгвэл тийм компаниудын хувьд ойлгомжтой, амархан өөрчлөгдөөд байдаггүй тоглоомын дүрэмтэй орнуудад л хөрөнгө оруулах тухай бодож үздэг.

-Хэрвээ нууц биш бол АНУ-ын Элчин сайдын яам болон танай хөрөнгө оруулагчид Монголын төр, засгийн ямар шийдлийг сонирхон харж суугаа вэ?

-Мэдээж хөрөнгө оруулалтын орчныг илүү тогтвортой, ил тод болгох тал дээр Засгийн газар авч чадах алхмуудаа хийх нь чухал. Мөн голлох төслүүд дээрх Засгийн газрын шийдвэр. Бидний хувьд Засгийн газар ямар төслүүдийг Чингис бондоос санхүүжүүлэх шийдвэр гаргах бол гэдэг сонин байна. Стратегийн ач холбогдолтой төслүүдийн хүрээнд Засгийн газар ямар шийдвэрүүд гаргаж, цааш нь авч явах бол гэдгээ тодорхой болгох хэрэгтэй байгаа юм.

Нууцлаад байх зүйлгүй л дээ. Тухайлбал, Америкийн "Пийбоди" компани Тавантолгойн нүүрсний нөөцийг ашиглах төсөлд оролцохоор нэлээд хүчин чармайлт гаргаж байна. Бид бусдын л адил Монголын Засгийн газар ашигт малтмалын нөөцүүдээ цааш нь хэрхэн удирдан авч явах бол хэмээн харж, хүлээж сууна.

-АНУ-ын компаниуд Монголын эдийн засгийн ямар салбарт түлхүү оролцоотой байна вэ?

-Юун түрүүнд АНУ эртнээс Монголын уул уурхайн салбарт шууд болон шууд бус замаар тодорхой хэмжээнд оролцоод явж байгаа гэдгийг хэлье. Манай улсын компаниудын нэлээд хувь нь энэ салбартай холбогдож байна. "Вагнер Ази" компанийн хувьд сайн туршлагуудыг үлгэрлэн Монголд үйл ажиллагаа явуулж буй Америк компаниудын нэг. Хэдий тус компани уул уурхайн суурийг бүрдүүлэгч тоног төхөөрөмжийн ханган нийлүүлэгч ч монгол ажилтнуудаа чадавхжуулж, мэргэшүүлэх тал дээр багагүй ажил хийж яваа. Энэ бол АНУ-ын олон улсын хэм хэмжээ, ил тод байдал, байгаль орчны хамгаалалт тал дээр дэлхийд нэртэй компани. Энэ мэт ажлын байр бий болгож, уул уурхайн салбартай холбогдсон олон Америкийн компани бий. Нөгөө талаас Монгол Улс голлох төсөл дээрээ "Пийбоди" компанийг үндсэн түншээр сонгоно гэдэг бол Монголын эдийн засаг дахь Америкийн оролцоо тэр хэмжээнд өсөн нэмэгдэж, шинэ шатанд гарна гэсэн үг. Мөн нүүрс олборлолтод хэрхэн байгаль орчны өндөр стандартыг мөрдөж, мэргэжлийн түвшинд хийж гүйцэтгэх сайн туршлагыг Монголд өгнө гэж бодож байна.

- Америк компаниудтай томоохон төслүүд дээр хамтарлаа гэхэд бусдаас ялгарах давуу тал нь юу вэ?

-Би энд гурван зүйлийг цохон хэлмээр байна. Нэгдүгээрт, АНУ бол гаднын оронд компаниуд ямар ёс зүйг баримталж үйл ажиллагаа явуулах вэ гэдгийг хуульчилж, компаниудаа хазаарласан хамгийн анхны орнуудын нэг. Манай улсын компаниудын хувьд хахууль өгч, авлигын хэрэгтэй ямар нэг байдлаар хутгалдах нь хууль бус. Америкийн компаниудын энэхүү ёс зүйн хэм хэмжээ нь хэлэлцээрийн ширээн дээр гаргаж тавих хамгийн чухал хүчин зүйлийн нэг.

Хоёрдугаарт, технологийн шилжүүлэг. Өндөр туршлага, шалгарсан тоног төхөөрөмж, арга барилыг өвлүүлэх боломж юм. "Женерал Электрик" компанийн Салхитын салхин станц дахь оролцоо болон бусад Америкийн компанийн Монгол дахь үйл ажиллагааг харвал тодорхой ялгаатай түвшинд технологийн дэвшил авчирч буйг анзаарна.

Гуравдугаарт, байгаль орчны тал дээр баримтлах өндөр стандарт шаардлагатай. Манай улсад өнгөрсөн хугацаанд компаниудаа тодорхой зохицуулалтгүйгээр үйл ажиллагаа явуулахыг зөвшөөрсөн гашуун туршлага бий. Тухайлбал, миний өссөн газарт уул уурхайн үйл ажиллагаа явуулсан компани зүй бусаар аашилж, нутагт маань химийн хорт бодис үлдээгээд явсан. Улмаар хүмүүст болон тэдний амьдралд нөлөөлсөн байдаг.

Бид алдсан туршлагаасаа суралцсан. Тиймээс л компаниуддаа маш өндөр байгаль орчны стандартуудыг тогтоож өгсөн байдаг. Тэд үүний хариуд сайн технологи, байгаль орчноо гэсэн анхаарлыг бий болгодог.

-Америкийн компаниуд Монголд хөрөнгө оруулахад ямар саад учирч байна вэ?

-АНУ-ын Элчин сайдын яамнаас жил бүр хөрөнгө оруулалтын тайлан гаргадаг. Энэ нь Америкийн төдийгүй монголчуудын хувьд мэдээллийн сайн эх сурвалж болдог. Тус тайланд бид АНУ-ын компаниудад Монголд хөрөнгө оруулахад ямар саад бэрхшээл тулгарч байгааг харуулахыг зорьдог. Орчноо мэдэхийн чухал нь хууль эрх зүй, нөхцөл байдлаар дамжуулан урагшлах үгүйгээ тунгаахад оршдог. Тиймээс Засгийн газрын гаргасан өөрчлөлт бизнесийн орчныг орвонгоор нь өөрчлөхгүй байх нь бизнест хэрэгтэй.

-Зөрчил мөргөлдөөнт газруудад амьдарч байсан хүний хувьд одоогийн Хойд Солонгосын өдүүлсэн нөхцөл байдлыг хэрхэн харж байна вэ?

-Балкан, Ирак болон Афганистаны зөрчилдөөнт нөхцөлд амьдралынхаа нэлээд хугацааг өнгөрүүлсэн. Түүнчлэн Индонез, Зүүн Тиморт ч ажиллаж үзсэн. Зөрчил мөргөлдөөнийг сонгосон орон болгоноос гарз хохирол, өвчин зовлон, заналхийлэл л харагддаг. Балканд ажиллаж байх хугацаандаа уулзсан Серб болон хорватчууд бүгд л "Бид өмнө нь ямар сайхан амьдралтай явснаа ухаараагүй явжээ" гэдэг. Хойд Солонгос төдийгүй бусад тайван бус бүс нутгийн удирдагч нарын хувьд бодох ёстой хамгийн чухал зүйл бол "Төрийн нарийн бичгийн дарга асан Хилари Клинтоны хэлснээр "Юу хийж байгаагаа нүдээ нээгээд хараач" гэмээр байна. Тэдгээр бүс нутгийн хувьд хөгжлийн суурь болох тогтвортой байдал чухал. ■

ГАДНЫН СЭТГҮҮЛЧИЙН НҮДЭЭР

АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТӨЛӨӨХ БНХАУ-ЫН ӨРСӨЛДӨӨН

Монгол Улсын экспортын хамгийн том хэрэглэгч БНХАУ бөгөөд цаашид ч ийм байх боломжтой боловч энэ нь үргэлж онцгой харилцаатай байх ёстой гэсэн үг биш.

ТЕРЕНС ЭДВАРДС

Монгол Улсад мандаж буй уул уурхайн салбарт БНХАУ-ын эзлэх байр суурь санаархаж буй ашигт малтмалдаа бүдрэх эрсдэлтэй хэмжээнд хүртэл нэмэгдэх болсон бөгөөд энэхүү сайхан боломж бусад орны анхаарлыг ихээр татах болсон.

БНХАУ болон Япон улсын төрийн шинэхэн лидерүүд Монгол Улсад албан ёсны айлчлал хийж, Монгол Улсын хөгжилд туслалцаа, дэмжлэг үзүүлэхээ амлаж, хүчтэй дохио өгөх болжээ.

Японы улсын Ерөнхий сайд Шинзо Абэ өнгөрсөн гуравдугаар сарын 30-нд Монголд айлчлахдаа хоёр улсын хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх “Эрч” санаачилгыг албан ёсоор байгуулав. Тус санаачилга нь дэд бүтцийн хөгжил, эрчим хүч болон уул уурхайн салбарт хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэхэд чиглэжээ. “Энэхүү санаачилга нь уул уурхайн салбарт хамтран ажиллахад зориулсан тогтвортой орчныг эхлүүлж байна” гэж Ерөнхий сайд Абэгийн айчлалын үеэр хэлсэн.

Өнгөрсөн гуравдугаар сард БНХАУ-ын ерөнхийлөгчөөр томилогдсон Си Жинпин өнгөрсөн сарын 8-нд болсон “Азийн төлөөх Боаогийн форум 2013”-ын үеэр УИХ-ын дарга З.Энхболдод дээрхтэй төстэй “дохио” өгсөн талаар “China Daily” мэдээллийн агентлаг мэдээлжээ. УИХ-ын дарга З.Энхболд “Монгол Улс БНХАУ-тай гадаад

харилцааны салбарт хамгийн дээд түвшинд хамтран ажилладаг” гэж тодорхойлжээ.

Монгол Улс ардчиллаа улам бэхжүүлэх үүднээс мөн Япон улстай ойр дотно харилцаатай байхыг эрмэлзэж буй. Өмнө нь Монгол Улс ОХУ, БНХАУ гэсэн хоёр хөршийнхөө хараат байсан. Гэтэл сүүлийн 22 жилд хуучин замналаа халж, ардчиллаар замнах болжээ. Монгол Улс хоёр хөршөөсөө хэтэрхий хамааралтай байдлаасаа ангижрахын тулд Япон, Австрали, АНУ зэрэг хилийн чанадын орнуудтай хамтран ажиллах гуравдагч хөршийн бодлогоо яаралтай тодорхойлох болжээ.

Ашигт малтмалыг хүсэмжилсэн хоёр гүрэн

2011 оны гуравдугаар сард Фүкушимагийн атомын цахилгаан станц дэлбэрснээс хойш Япон улс нүүрснээс эрчим хүч гаргах гэх мэт эрчим хүчний өөр эх үүсвэрийн эрэлд гарсан. Тэдний энэхүү хичээл зүтгэлийн гол зангилаа нь дэлхийд томоохонд тооцогдох Тавантолгойн нүүрсний орд болоод байгаа бололтой. Тавантолгойн Баруун Цанхийн орд газрын уурхайг хөгжүүлэх зорилгоор Монгол Улс консорциум сонгох шийдвэрийг 2011 онд гаргах үед Япон улс эсрэг байр суурьтай байв. Засгийн газраас уг төлөвлөгөөг даруй зогсоосон боловч өдийг хүртэл тухайн уурхайд тохирох төлөвлөгөө гараагүй байна. Өнгөрсөн оны гуравдугаар сард Монгол Улсын Ерөнхий сайд асан С.Батболд төрийн өмчит Тавантолгойн ордоос нүүрсийг шууд худалдан авах төлөвлөгөөнд зориулсан харилцан ойлголцлын санамж бичгийг “Mitsui & Co” компанитай хийж, гарын үсэг зурах үед Япон дээрх зорилгодоо хүрэхийг ихэд чармайж, тус компани Тавантолгойгоос нүүрс худалдан авах болсон. Гэхдээ нүүрсийг БНХАУ руу гаргаж, “Чалко” компани боловсруулалт хийсний дараа.

“Эрч” санаачилгын гол санаа нь мөн л тухайн сэдвийг онцгойлон хөндсөн байна. Үүнд “Өнгөрсөн оны гуравдугаар сард манай хоёр улсын Ерөнхий сайд нар Тавантолгойд Япон улсын оролцоог хангана гэж хэлэлцсэн. Тиймээс Япон улс Монголыг энэхүү амлалтаа биелүүлнэ гэдэгт гүнээ найдаж байна” гэжээ.

Японы JICA-гаас гаргасан баримтаас харахад, Монгол Улсад гаднын тусламжийг Япон улс хамгийн их үзүүлдэг ажээ. 2011 онд л гэхэд 75.6 сая ам.долларын буцалтгүй тусламж, зээл олгож, техникийн хамтын ажиллагаа өрнүүлжээ. “Эрч” санаачилгын хүрээнд Улаанбаатар хотод метро барих, нефть боловсруулах үйдвэр байгуулахад хамтран ажиллах төлөвлөгөөнүүдийг тусгаад байгаа. БОНХЯ-наас хүлэмжийн хийг бууруулах, Япон руу нүүрс экспортлох зэрэг төслүүдийг хэрэгжүүлэх боломжийг Монголд олгох уян хатан тогтолцоог хангах зорилгоор Японтой “Зээлийн хамтарсан механизм”-ийг хэрэгжүүлэхээр ажиллаж байна. Монгол Улс өнгөрсөн сард Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийн Сайд нарын VII бага хурлыг зохион байгуулсан.

Илүү тохирсон нь хамгийн сайн ятгагч мөн үү

Монгол Улсын хамгийн том гадаадын хөрөнгө оруулагч бол БНХАУ бөгөөд 2011 онд гаднын нийт хөрөнгө оруулалтын 31.7 хувийг эзэлж, 3.65 тэрбум ам.долларын хөрөнгө оруулалт хийжээ. Харин Япон улс тэртээ хойно хоцорч, гаднын хөрөнгө оруулалтын ердөө 1.6 хувийг эзэлж, аравдугаар байрт жагсжээ. Япон улсаас хийсэн хөрөнгө оруулалт 184.7 сая ам.доллар байв.

Монгол Улс нь Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага /OECD/-ын гишүүн орон бөгөөд түвшингээ улам ахиулахыг зорьж буйгаас үзэхэд хоёр хөршөөсөө зайгаа барих талтай.

Тэрбээр “Олон улс өөрсдийн нийгэм болоод нөхцөл байдалд хамгийн тохиромжтой засаглалын загвар олох гэж чармайж байгаа өнөө үед Ази тив дэх ардчиллын ач холбогдлын талаар бид эргэн харах тохиромжтой цаг үе одоо тохиож байна. Учир нь, эдгээр улсын сонгох зам бүс нутаг болон түүнээс ч цаадах олон тэрбум хүний амьдралыг тодорхойлох болно“ гэж хэлжээ. ■

ЕРӨНХИЙ ИВЭЭН ТЭТГЭГЧ:

ЦАХИМ ӨРТӨӨ КОЛЛЕЖ
монгол улсын хөгжлийн хөтөч

ЗОХИОН БАЙГУУЛАГЧИД:

ХӨДӨЛМӨРИЙН ЯАМ

НИЙСЛЭЛИЙН БОЛОВСРОЛЫН ГАЗАР
НИЙСЛЭЛИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ АГЕНТЛАГ

МОНГОЛЫН ИХ ДЭЭД СУРГУУЛИУДЫН КОНСОРЦИУМ

МОНГОЛЫН ХУВИЙН ИХ, ДЭЭД СУРГУУЛИУДЫН ХОЛБОО

MISHEEL GROUP
EXPO - FURNITURE - BUSINESS PARK

БОЛОВСРОЛЫН ШИНЭЧЛЭЛ 2013
ҮЗЭСГЭЛЭН

Та мэргэжлээ сонгосон уу?

Дээд боловсролын тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэх хөгжүүлэх, боловсролын бодлогын асуудлыг сурталчилах, боловсролын салбарын хөгжлийн түвшин, өнөөгийн үйл ажиллагааг олон нийтэд таниулах, нийгэмд эрэлт хэрэгцээтэй байгаа боловсролын чиг хандлагыг тодорхойлж, оюутан, сурагчдыг мэргэжлээ зөв сонгох, чанартай боловсрол эзэмшихэд нь туслалцаа үзүүлэх, их-дээд сургууль, коллежид элсэгчдэд шалгалтаа өгөх, бүртгүүлэхэд нь шаардлагатай зааврууудын талаар танилцуулах, сурталчилах, олон нийтэд дэлгэрэнгүй мэдээ, мэдээлэл хүргэх зорилгоор "Боловсролын Шинэчлэл 2013" үзэсгэлэнг 2013 оны 4 дүгээр сарын 27-29 нд "МИШЭЭЛ ЭКСПО" төвд амжилттай зохион байгуулж өндөрлөлөө.

*Нийт оролцсон их, дээд сургууль, коллеж, мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төвийн ажилтнуудад "**МИШЭЭЛ ГРУПП ХХК**"-ын хамт олноос гүнээ талархал илэрхийлж байна.*

2014 оны 4 сард болох "Боловсролын Шинэчлэл 2014" үзэсгэлэнгээр дахин уулзацгаая !!!

МОНГОЛЫН БАХАРХАЛ

ТҮҮЧЭЭ

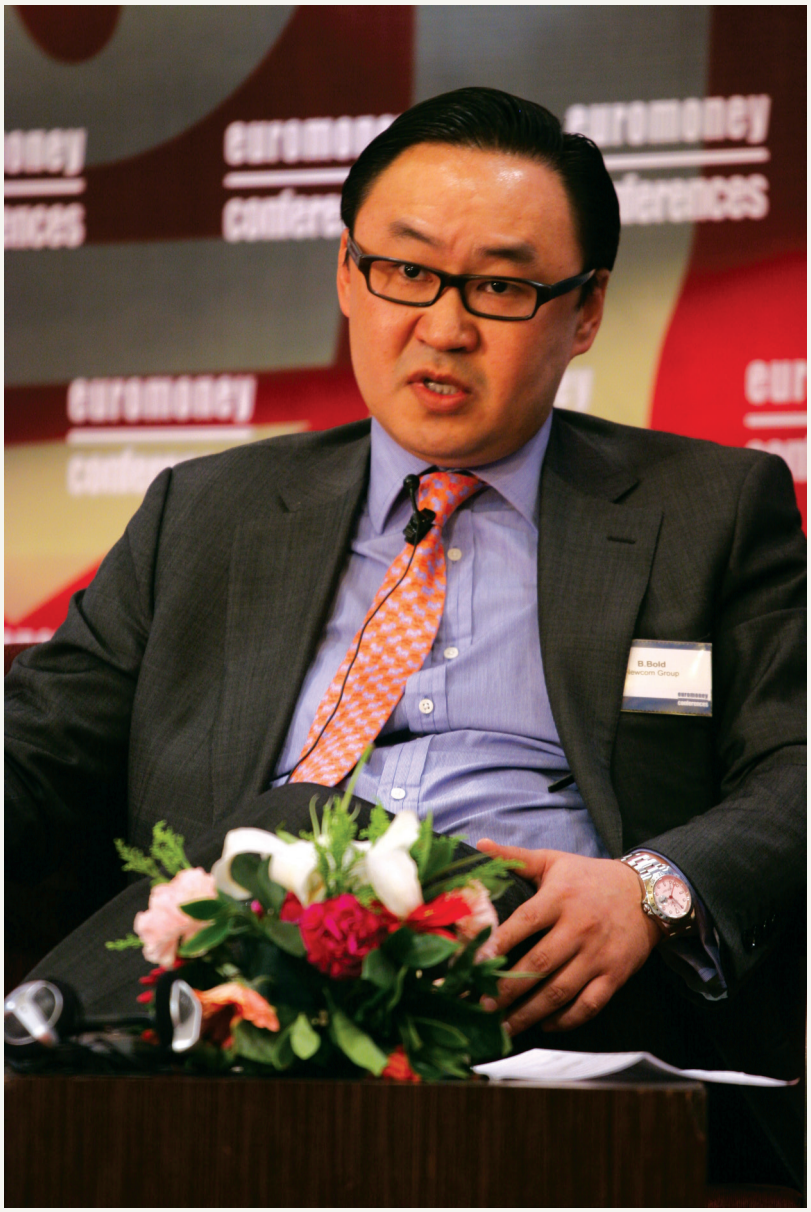
Д.БЭХЭЭ

Монголын хөрөнгө оруулалт буурах боллоо, Оюутолгойн хувь нийлүүлэгчдийн хуралдаан наашгай биш байна зэрэг таагүй мэдээ хөврөх үед монголчуудын чихнээ нэгэн сайхан мэдээ дуулдсан юм. Энэ бол Б.Болд “Рио Тинто” компанийн Зэсийн группын Олон улсын үйл ажиллагаа хариуцсан ерөнхийлөгчөөр томилогдсон явдал байв.

Орчин үеийн монгол залуусын мэдлэг оюун ухаан, авьяас чадвар, эрч хүч дэлхийн түвшинд гарлаа. Б.Болд энэ л гэгээлэг мөрөөдлийн замыг нээж өглөө. Манай олон залуу гаднын томоохон байгууллагуудад ажилладаг тухай мэдээлэл бий ч дэлхийд тэргүүлэгч компанийн удирдлагын багт багтана гэдэг ховор боломж ажээ.

Дэлхийд данстай компаниуд боловсон хүчнээ, ялангуяа удирдлагын түвшинд ажиллах хүнийг мэдлэг боловсрол, ур чадвар, удирдах болон бизнесийн ухаан, хэлний мэдлэг, алсын хараа зэрэг маш өндөр шалгуур үзүүлэлтүүдээр олон жил судалж, шалгаж байж сонгодог гэдэг.

“Рио Тинто”-гийн Зэсийн группын Олон улсын үйл ажиллагаа хариуцсан ерөнхийлөгчийн албан тушаал нь хэн бүхний хүсэж, тэмүүлээд хүрчихдэг өндөрлөг биш. Мэдлэг, авьяас чадвар юугаан хослуулсан хүн л энэ өндөрлөгт очих боломжтой. Өвөг дээдсийн үлдээсэн газар доорх баялгийг маань дэлхий сонирхож байгаа нь үнэн. Тэгвэл монгол иргэн, монгол хүний оюун ухаан дэлхийн тэргүүлэх компаниудын удирдлагын багт тэнцэх хэмжээнд хүрснийг энэ томилгоо харууллаа. Тэрбээр энэ албанд очсоноор зөвхөн Монголтой харьцахгүй. Дэлхийн олон өнцөгт үйл ажиллагаа явуулж буй “Рио Тинто”-гийн Зэсийн группын төслүүдийг хариуцаж ажиллах юм байна. Монгол хүн дэлхийн том төслүүдийг, гадаадын хашир, туршлагатай “толгойтнуудыг” удирдан

чиглүүлж хянаж ажиллана гэсэн үг. Б.Болдод өндөр хариуцлага ногдож байгаа юм. “Рио Тинто”-гийн Зэсийн төслийн олон мянган ажилтан, ялангуяа удирдах түвшний олон нүд, чих түүнийг харж, сонсож байгаа. Хөгжиж буй

жижиг орны иргэн биднийг удирдах болж байна гэх мэт янз бүрийн сэтгэгдэлтэйгээр хүлээж суугаа. Тэгэхээр хэрхэн яаж ажиллах, удирдаж, хянах вэ. Монгол хүн ийм өндөрлөгт хүрч чадлаа. Одоо монгол хүн ингэж ажиллаж чаддаг юм аа гэдгийг л харуулах хэрэгтэй.

Өөр өнцгөөс харвал Оюутолгойн гэрээнд өөрчлөлт оруулахтай холбоотой Хувь нийлүүлэгчдийн хурлын талаар дотоод, гадаадын хэвлэлээр эерэг, сөрөг мэдээлэл байнга гарч буй энэ үед "Рио Тинто" удирдах багтаа Б.Болдыг, монгол хүн сонгосон нь хоёр талтай байж болохыг хүмүүс хэлж байна. Нэгдүгээрт, монгол хүний үнэлэмжийг өргөсөн сайн талтай. Нөгөө талаас Оюутолгой төслийг урагшлуулан, эрчимжүүлэхэд, хэлэлцээр хийхэд, монгол хүнийг, монгол сэтгэлгээг ойлгоход дөхөм алхам болсон гэж уул уурхайн салбарынхан ярьж байна. Бас л хариуцлага, нэр хүнд. Эх орон нь, элэг нэгт ахан дүүс нь Оюутолгой төсөлд Б.Болдыг хэрхэн оролцох, ямар байр сууринаас хандахыг харж, хүлээх нь ойлгомжтой. Тэгэхээр түүнийг хувь хүн талаас нь авч үзвэл амаргүй албанд очиж байгаа юм. Ямар байр сууринаас Оюутолгойд хандах нь "Рио Тинто"-гийн Зэсийн группын шинэхэн ерөнхийлөгчийн мэдэх хэрэг. Гэхдээ л мэдээж аль аль талдаа ашигтайгаар, эх орондоо илүү боломжтойгоор асуудал шийдэгдэх талд монгол хүний сэтгэл нь байх биз ээ.

"JP Morgan"-ы Болд

Монголчуудад өөрийн авьяас чадвараараа цойлоод гараад ирсэн нэгнээ дэмжиж, урамшуулж, бахархаж, үлгэр дуурайл авах чанар дутагддаг талаар манайхан олонтаа ярьдаг. Бүр одоо яаж унагахав гэдэг талаас нь бодож эхэлдэг тухайд бүгд мэднэ. Ийм сэтгэлгээтэй байхад улс орон хөгжинө гэж үү.

Миний бие НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Бан Гин Мүний тухай номыг уншаад бахархах сэтгэл төрж билээ. Өмнөд Солонгос улс дэлхийн Засгийн газрын тэргүүнд өөрийн иргэнээ олон жилийн өмнөөс бодлого, төлөвлөгөөтэй бэлтгэж, төр, засаг, ард иргэдээрээ дэмжиж түүнийг ялалтад хүргэсэн тухай Бан Гин Мүн өөрөө дурссан байсан юм. Өнөөдөр тус орны иргэд дэлхийн хэмжээний өндөр албан тушаал хашиж буй мэдээллийг бид сонссоор л байгаа. Тэгвэл бид солонгосчууд шиг биш юм аа гэхэд өөрсдийн чадлаар гараад ирсэн нэгэндээ үнэн сэтгэлээсээ талархаж, баяр хүргэж, бас бахархаж чаддаг соёлд суралцмаар байна. Зөвхөн урлаг, соёл, спортынхноор бус өөр бусад салбарт ч Монгол бахархлыг төрүүлсэн хүмүүс олон байдаг шүү дээ. Тиймээс" Mongolian Economy" сэтгүүл "Монгол бахархал" шинэ булан нээж байна. Энэхүү булангийн анхны нийтлэлийн эзэн бол Б.Болд.

Түүнийг хүмүүс АНУ-ын J"P Morgan"-д ажиллаж байсан, мөн "Ньюком"-ын, одоо "Алтан Дорнод Монгол"-ын Болд гэдгээр илүү мэддэг. Тэрбээр сонин хэвлэлд өөрийнхөө тухай ярилцлага, мэдээлэл өгөх тун дургүй нэгэн. "Би УИХ-д нэр дэвших гэж байгаа биш дээ" гэнэ.

Монгол оронд ардчиллын салхи сэвэлзэж, капиталист гэгддэг орнууд нээлттэй болж, монголчууд ч хилийн чанадад чөлөөтэй аялж сурах, ажиллах боломж нөхцөл бүрдсэн 1990-ээд оны дундуур Америк орныг Монголоос нэгэн залуу зорьсон нь Б.Болд байлаа. Нийслэлийн III төрөх эмнэлэгт мэндэлсэн, жирийн сэхээтэн айлын хүү Политехникийн дээд сургуулийн үйлдвэрлэлийн менежерийн ангийг 1994 онд төгсчээ. Японы нэгэн мэргэжилтний бичсэн брокер дилерийн хувьцааны талаарх номыг уншаад, найз нартайгаа хамтран брокер дилерийн компани байгуулна хэмээн мөрөөдөж, хувьцааны үнэ ханш, хэлбэлзлийг судалж, үзмэрч тааварч мэт ажилтай, санхүүгийн салбартаа л сайн дурын урансайханч явсан тухайгаа дурсдаг.

Харин удалгүй АХБ-нд орчуулагчийн ажилд орсноор түүний банктай холбогдсон түүх эхэлсэн юм. 1990-ээд оны үед сардаа 1000 ам.долларын цалинтай англи хэлний орчуулагчийн ажил хийнэ гэдэг нэлээд том амжилт. Орос гуравдугаар сургууль төгссөн тул унаган орос хэлтэй, бас германаар ч ярьчихна. Тэрбээр АХБ-нд ажилласнаар англи хэлээ сайжруулж, мэдлэг боловсролоо дээшлүүлэхийн зэрэгцээ тус банкнаас Монголбанкинд хэрэгжүүлсэн хоёр ч төсөл дээр ажилласан нь банкны талаарх мэдлэгийг нь ихээхэн нэмэгдүүлсэн гэдэг. Улмаар ардчиллын өлгий нутагт очиж суралцан АНУ-ын Коннектикут мужийн Брижпордын их сургуулийг Бизнесийн удирдлагын магистр зэрэгтэй дүүргэж, Харвард, Колумб, Стэнфорд зэрэг Америкийн ТОП -10 их сургуулийг төгссөн, туршлагатай америкчуудтай өрсөлдөж дэлхийд хоёрт ордог хөрөнгө оруулалтын "JP Morgan" банкны шалгалтад тэнцсэнээр дэлхийд нэртэй банкинд ажиллаж эхэлжээ.

Хөрөнгө оруулалтын банк нь компани нийлж, салах, худалдах, худалдан авах, хувьцааг нь гаргах, зээл босгох гэх мэт олон чиглэлийн үйл ажиллагаа явуулдаг. Тэрбээр тус банкны энэ бүх чиглэлээрх

"Рио Тинто" компани нь Англи улсад төвтэй бөгөөд Лондон, Нью-Йоркийн Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй. Тус компани нь Рио Тинто Плс, Австралийн Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй Рио Тинто Лимитед компаниудыг нэгтгэсэн олон улсын уул уурхайн шилдэг компанийн нэг.

Компанийн үндсэн үйл ажиллагаа нь ашигт малтмалын эрэл хайгуул, олборлолт, боловсруулах. Тус компанийн үндсэн бүтээгдэхүүнд хөнгөн цагаан, зэс, алмаз, эрчим хүчний болон металлургийн аж үйлдвэрийн нүүрс, уран, алт, аж үйлдвэрлэлийн зориулалттай ашигт малтмал (борын хүчлийн давс, титаны давхар исэл болон давс) болон төмрийн хүдэр багтдаг.

Дэлхийн хоёр дахь том уул уурхайн компани нь олон улсын хэмжээнд ажилладаг бөгөөд Австрали болон Хойд Америкаас гадна Ази, Европ, Африк болон Өмнөд Америкт өргөн хэмжээний үйл ажиллагаа явуулж байна.

хэлтэс, газруудад ажиллаж байгаад 2007 онд Лондон хотноо “JP Morgan” банкны Оросын зах зээлийг хариуцсан төлөөлөгчөөр томилогдсон байна. Б.Болд нь “JP Morgan”-д ажиллах 10 жилийн хугацаанд гэрээ хэлцэл, компанийн үнэлгээ, хувьцааг хэрхэн арилжих талаар дагнан ажиллаж, ОХУ, тусгаар орнуудын хамтын нөхөрлөлийн гишүүн орнууд болон Монголыг хариуцсан гүйцэтгэх захирлын алба хашиж байжээ. Болд захирал “JP Morgan” банкийг Монгол Улстай холбох, анхаарлыг нь хандуулах чиглэлээр идэвхтэй ажиллаж, “Эрдэнэс Тавантолгой”-д зөвлөгөө өгч, “Монголиан майнинг корпэрэйшн”-ий хувьцааг Хонконгийн биржид гаргахад голлох үүрэг гүйцэтгэжээ.

“Ньюком”-оос “Алтан Дорнод Монгол” руу

Тэр 10 гаруй жил Америкт амьдарч ажиллаад эх орондоо ирэхдээ “Ньюком”-ыг сонгож гүйцэтгэх захирлаар нь ажилласан юм. “Ньюком”-ын хувьд үйл ажиллагаа нь жигдэрсэн, оюунлиг залуусаар багаа бүрдүүлсэн, байгальд ээлтэй үйлдвэрлэл явуулдаг манай урдаа барьдаг компаниудын нэг. Болд захирал тус компанийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, гадаад харилцаа, боловсон хүчнийг бэхжүүлэхийн зэрэгцээ томоохон төслүүдийн эхлэлийг тавьсан гэж үздэг. Тухайлбал, олон жил зогсонги байдалтай байсан салхин паркийн төслийн багийг бүрдүүлж, санхүүжилтийг босгох анхны хэлэлцээрүүдийг хийж эхэлсэн гэх мэт. Мөн хилийн чанадаас мэдлэг боловсролтой, томоохон байгууллагуудад ажиллаж байсан олон залууг араасаа дагуулж, заримыг нь “Ньюком”-доо авч ажиллуулсан билээ. Гар утас, иргэний нисэх, салхины эрчим хүч гэсэн ногоон чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг нэр хүндтэй компанийн гүйцэтгэх захирал нэг л өдөр огцом шийд гаргаж, олныг алмайруулсан юм. Тэрбээр “Ньюком”-ын гүйцэтгэх захирлаас “Алтан Дорнод Монгол” компанийн гүйцэтгэх захирлын албанд очсон нь олныг гайхашруулахад хүргэсэн хэрэг л дээ. Нөгөө Болд чинь очиж очиж “Алтан Дорнод”-ыг сонголоо гэж үү гэсэн хандлага нийгэмд нэг хэсэгтээ түгсэн.

“Алтан Дорнод Монгол” компанийн хувьд нэр хүнд нь тухайн үед навс унаж, Алтан Дорнод шиг муу, бас толгойд багтамгүй их өртэй компани Монголд байхгүй болсон цаг үе байв. Олон тэрбумын өрөнд баригдсан, газар дэлхийг сүйтгэсэн нэртэй компанийг Т.Ганболд, Б.Болд нар хамтран Оросын Паушок гэдэг нөхрөөс худалдан авч ажиллах шийдвэр түүний нэр хүндэд сөргөөр нөлөөлсөн юм. Гэхдээ тэрбээр “Монгол залуус монгол компаниа гаднын нөхрөөс салгаж аваад хөл дээр нь босгож, үндэсний сайн компани болгоё гэсэн зорилготой ажиллаж байна. Энэ тийм муу зорилго уу” хэмээн нийгэмд эерэг мэссэж өгч байлаа. Дэлхийн ТОП менежерүүд бэлэн ажил дээр бус хийж бүтээх, дампуурсныг сэргээн босгох ажлыг түлхүү сонирхдог гэсэн ТОП менежерүүдийн үг Болдын сонголтыг ийн тодотгоно.

Тэрбээр үндэснийхээ дампуурсан, хамгийн муу нэртэй компанийг босгон ирж, Монгол Улсын шилдэг аж ахуйн нэгж болгож, ТОП 100-д багтаахыг хүсч байна. Үүнд би хүчээ, мэдсэн сурснаа зориулмаар байна” хэмээн ярьсан нь ч бий. Үнэхээр ч бүх зүйл нь хараар будагдсан “Алтан Дорнод Монголыг” босгох ажлыг хүссэн болгон хийж чадахгүй нь ойлгомжтой байсан цаг. Зөвхөн татварт 74 тэрбум төгрөгийн өртэй, бүх эд хөрөнгө нь битүүмжлэгдсэн компани байлаа. Харин өнөөдрийн тус компанийн амжилт бол эдгээр залуусын зориг, өөрсдөөө найдаж, өөрсдийн хүч чадал, эрдэм мэдлэг, удирдах чадварт итгэснийх. Тэд нэг жил гаруйн хугацаанд 700-гаад ажлын байр шинээр бий болгож, компаниа шилдэг эко уурхай, шилдэг аж ахуйн нэгж болголоо. Улсад 24 тэрбум төгрөг тушаажээ. Энэ бол том амжилт бус уу.

Өнгөрсөн жил Болд захиралтай уулзахаар өрөөнд нь ороход самбар дээр шүүх хурлын нэрс жагсаастай, ширээн дээр нь шүүхийн, өрийн материалууд өрөөстэй байв. “20-иод шүүх хурлаас одоо гарын таван хуруунд багтахаар үлдлээ дээ” хэмээн суусан. Гадаадын хүний хийсэн хэргийг монгол залуус үүрч, үндэснийхээ компанийг өөд татах, шилдэг болгох, өрийг дарах, шүүхийн танхимаас салгах зэрэг маш том зорилго өөд тэд хамтдаа зүтгэж, богино хугацаанд энэ компанийг босгож ирж байна. Тэд өөрсдийн үл хөдлөх хөрөнгө юу л байгаагаа барьцаанд тавьж, өрөө дарж байгаа гэсэн юм.

“Ньюком” компанид цэлгэр өрөөнд сууж голдуу гадаад орнуудаар “аялж”, хөрөнгө босгох ажилд өөрийгөө сорьж, мэдлэг чадвартай залуусыг чиглүүлэн ажиллаж байсан Болд захирал “Алтан Дорнод”-од ирснээр байдал эсрэгээр эргэж, уулын гутал өмсөн, Заамарын уурхайг зорьж, шүүхийн танхимын хаалгыг тогшиж, өрийн дарамтаас салах арга чарга хайн компанийн үйл ажиллагааг сэргээхийн төлөө хүчээ зориулсан нэг жил гаруйн хугацаа өнгөрөв. Үр дүн, амжилт нь “Алтан Дорнод Монгол” компани 2012 оны шилдэг аж ахуйн нэгж болж, ТОП-150 компанийн 19-д жагслаа.

“Рио Тинто”-гийн Болд

Тэрбээр зургадугаар сарын 3-наас шинэ албаа авч, Лондон хотноо суурьшин ажиллаж, амьдрах юм байна. “Рио Тинто” компанийн Зэсийн группын гүйцэтгэх ерөнхий захирал Жан Себастьян Жак “ Б.Болдын томилгоо манай зэсийн бүтээгдэхүүний группэд хүч нэмж буй хэрэг юм. Б.Болд нь Австрали, Өмнөд Африк, Папуа-Шинэ Гвиней, Индонез, Аляск дахь төслүүдийг хариуцсан Зэсийн группын тодорхой хөрөнгийг борлуулах үйл ажиллагааг хянах, хөрөнгө оруулалтын багцыг нэгтгэхэд оролцох үүрэгтэй ажиллана” хэмээсэн бол “Оюутолгой компанийн Ерөнхийлөгч бөгөөд Гүйцэтгэх ерөнхий захирал Камерон МакРей “Рио Тинто” компанийн Зэсийн группын олон улсын үйл ажиллагаа хариуцсан өндөр албанд сонгогдсон Б.Болдын томилгоо нь Монгол Улс болон Монголын уул уурхайн салбарын хувьд сайн мэдээ. Тэрбээр бизнесийн болон иргэний нийгмийн манлайлагч хүмүүсийн нэг бөгөөд бизнесийн хөрөнгө оруулалтын тааламжтай орчинг Монгол Улсын эрх ашигтай хослуулах чиглэлд их зүйл хийсэн хүн” хэмээн ярьжээ.

“Mongolian Economy” сэтгүүлийн зүгээс монгол залуусын манлайлал, түүчээ болсон Болд захиралд баяр хүргэхийн зэрэгцээ шинэ ажилд нь амжилт хүсч, цаашид илүү ихийг бүтээхийг хүсье. ■

“MONGOLIANECONOMY” СЭТГҮҮЛИЙН АСУУЛТ:

“Рио Тинто” компанийн Зэсийн группын олон улсын үйл ажиллагаа хариуцсан ерөнхийлөгчөөр Б.Болдыг томиллоо. Монгол хүн анх удаа дэлхийн хэмжээний компанийн удирдлагын багт багтлаа. Та ямар бодолтой байна вэ?

МОНГОЛЧУУД БОЛДООРОО БАХАРХАХ ХЭРЭГТЭЙ

Д.Жаргалсайхан ***/“МІН” группын ерөнхийлөгч/:***

-Урьд нь ийм том хэмжээний компанид Монгол хүн ажиллаж болдог албан тушаал гэж байсангүй. Хүрч болдог өндөрлөг нь тодорхой түвшинд л байсан. Энэ төсөөллийг Болд эвдлээ. Олон улсын хэмжээний компанийн толгой группыг монгол хүн удирдах гэж байгаа нь баяр баҳдал бас бахархал юм. Нэг талаасаа дэлхийн хэмжээний компани монгол хүнийг үнэлж, итгэж, тоож байна. Бизнесийн салбарт үнэлэгдэнэ гэдэг амаргүй шүү дээ. Тиймээс өнөө болон ирээдүй цагийн эздэд үлгэр дуурайлал болсон үйл явдал өрнөж байна. Өөрөөр хэлбэл, монгол хүн дэлхийн хэмжээнд үнэлэгдэж болдог юм байна гэсэн итгэл үнэмшил, хүсэл тэмүүллийг өгч байна. Энэ хэрээр Монголын нэр хүнд гадаад ертөнцөд, тухайлбал, бизнесийн салбарт богино хугацаанд өсч, дараа дараагийн үүд хаалга нээгдэнэ шүү дээ. “Рио Тинто” компанийг дэлхий мэднэ. Түүнийг удирдах багт монгол хүн ажиллана гэдэг үнэ цэнэтэй хэрэг. Үүнээс гадна монгол хүнийг хүлээн зөвшөөрнө гэдэг онцлон тэмдэглэх үйл явдал.

Жим Двайр ***/Бизнесийн зөвлөлийн гүйцэтгэх захирал/:***

-”Рио Тинто” шилдэг удирдлага сонголоо. Болдын хөрөнгө оруулалт, банк санхүүгийн чиглэлээр ажиллаж байсан туршлага Тус компанийн үүрэг хариуцлагын хүрээнд маш сайн суурь болж өгнө.
“Рио Тинто”-гийн зэсийн групп нь монгол хүнээр удирдуулах болсон нь Монгол Улсад ихээхэн боломжийг өгнө гэсэн үг. Болд Оюутолгой болон улс орхныхоо эдийн засаг, бизнес, уул уурхайн талаар гүнзгий мэдлэгтэй хүн. Түүний Оюутолгойн асуудлаарх оролцоо Лондон дахь “Рио Тинто”-гийн төвд онцгой ач холбогдолтой байх биз ээ.

Б.Батхүү ***/Уул уурхайн яамны Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга/:***

-Дэлхийн зэсийн зах зээлд Монголын байр суурь өргежин тэлж буй ийм цаг үед “Рио Тинто” компанийн удирлагын багт монгол хүн ажиллах гэж байгаа нь нэр төрийн хэрэг. Цаашилбал, энэхүү томилгоо нь Монгол Улсын зэсийн зах зээлд эерэг нөлөө үзүүлэх бүрэн боломж гэж харж байна. Түүнчлэн олон улсын зэсийн зах зээлд Монгол Улсыг бүрэн дүүрэн таниулах хөтөч байх болов уу. Мөн Оюутолгой төслийг зөв явуулахад шууд бус ч гэсэн тодорхой хэмжээнд чухал байр суурьтай оролцох байх гэж ойлгож байгаа.

Каролин Кларк ***/Прайсуотерхаус Куперс Аудит компанийн удирдах партнер/:***

Болдын тус албан тушаалд томилогдон ажиллах болсон нь зөвхөн түүний авьяас чадлын илрэл бус Рио Тинто компани Монгол Улстай харилцах цаашдын харилцаандаа итгэж, энэ улс орны төлөө гэсэн сэтгэл зүтгэл гаргаж байгааг харуулж буй хэрэг юм. Энэ удаагийн томилгоо Засгийн газар, Монголын ард түмэн, Рио Тинтогийн хоорон дахь харилцан ойлголцлыг гүнзгийрүүлж, цаашдын хоёр талын хэлэлцээрт нааштай үр дүн авчрахад гол түлхэц болох нь илт байна. Түүнчлэн Монголын залуучуудын хувьд дэлхийн тавцанд байр сууриа олоход үлгэрлэх нэгэнтэй боллоо.

Ч.Хашчулуун ***/МУИС-ийн Эдийн засгийн сургуулийн багш, доктор, профессор/:***

-Монгол хүний нэр хүнд, үнэлэмж дэлхийн хэмжээнд өсч яваач уг шийдвэр харуулж чадлаа. Өөрөөр хэлбэл, Монгол хүний оюун ухаан, эрдэм мэдлэг, авьяас чадварт итгэж найдсан шийдвэрийг “Рио Тинто” компани гаргалаа шүү дээ.

Х.Алтай ***/Монголын хөрөнгийн биржийн гүйцэтгэх захирал/ :***

-Баяртай үйл явдал боллоо. Манай улсын хувьд нэр төрийн хэрэг гэж бодож байна. Үүнээс гадна Монгол Улсад ашигтай байх боломж нэмэгдэх магадлал өсч байна. Болд захиралтай өмнө нь хамтарч ажиллаж байсан хүний хувьд маш их бахархаж байна. Манай биржийн ТУЗ-ийн даргаар ажиллаж байсан хүн өнөөдөр дэлхийн хэмжээний компанийн удирдлагын багт ажиллах гэж байгаа нь бахархууштай явдал.

Н.Алгаа ***/Монголын уул уурхайн үндэсний ассоциацийн гүйцэтгэх захирал/:***

-Монголчууд монгол хүнээрээ, Болдоороо бахархах хэрэгтэй. “Рио Тинто” компанийн Зэсийн группын ерөнхийлөгч гэдэг бол нэр төрийн болоод өндөр хариуцлагатай албан тушаал. ■

ТОЙМ

ЭДИЙН ЗАСАГ ЭРЧИМЖЭВ ҮҮ

И.ОТГОН

Монголын улс төр, эдийн засаг, гадаад харилцаа, аж үйлдвэр, зохион байгуулалт гээд цөөнгүй зүйл “хөдөлгөөн”-д орсон хагас сар үргэлжлэв.

Хөрөнгө орлогоо нуун дарагдуулж, Швейцарийн банкинд нэг сая ам.доллар “гувчуулан” хадгалсан УИХ-ын гишүүн болоод хөдөө талд төөрч, хүргэн Г.Дэнзэн зэрэг хамаатнуудтайгаа тендерийн хэл аманд өртөж, суудлаа өгөх эсэх дээрээ тулсан Ерөнхий сайд тэргүүтэй эрхмүүд өнгөрч буй өдөр хоногуудын улс төрийн гол үзвэр байлаа. Тэдний асуудлыг УИХ-ын Ёс зүйн байнгын хороо, МАН, АН-ын бүлэг бараг 14 хоног хэлэлцсэний эцэст, Ерөнхий сайд Н.Алтанхуяг суудалдаа үлдэж, эрхэм гишүүн С.Баярцогт УИХ-ын дэд даргын албан тушаалаа өгсөнөөр “жүжиг”-ийг өндөрлүүлж байх шив дээ.

Улс төрийн эрхмүүдийн чих халууцуулж, иргэдийнхээ урмыг хугалж, ичээсэн ийм явдлын хажуугаар монгол хүн анх удаа дэлхийн шилдэг компанийн удирдах албан тушаалд томилогдсон сайхан мэдээ дуулдлаа. Монголын шилдэг бизнесмэнүүдийн нэг, “Алтан Дорнод Монгол” компанийн гүйцэтгэх захирал Б.Болд “Рио Тинто”-гийн Зэсийн группын олон улсын үйл ажиллагаа хариуцсан ерөнхийлөгчөөр томилогдсон нь монголчуудын мэдлэг, чадвар дэлхийд танигдаж эхэлснийг харуулсан үйл явдал юм. Түүнчлэн Монголын эдийн засгийн гол хөдөлгүүр, энэ оны төсвийн тулгуур болоод байсан Оюутолгой, “Эрдэнэс тавантолгой” компанийн ажил идэвхжсэн тухай зарласан нь сайн хэрэг. Тухайлбал, Эрдэнэс тавантолгой” компани өнгөрсөн сарын 22-ноос нүүрсний экспортоо сэргээлээ. Түүнчлэн УИХ-аар зөвхөн улс төрийн асуудал биш, Төсвийн болон Эдийн засгийн байнгын хороо хуралдаж, шавыг нь тавиад мартах шахсан Хөшигийн хөндийн олон улсын нисэх буудлын талаарх асуудлыг хэлэлцэж, нэмэлт хөрөнгө оруулалт болох 117 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг гүйцэтгэгч Японы тал өгөхөөр болов. Энэ нь 0.2 хувийн хүүтэй зээл юм. Үүнээс гадна удтал яригдсан V цахилгаан станц барих газрыг тодорхой болгосон гээд нийгэмд хүлээгдэж буй дэд бүтцийн ажлууд урагшлахаар болов.

Мөн эмтрэн унахын ирмэгт тулж очоод байсан эдийн засагт их эрчмийн гэрэл гэгээ дэлхийн санхүүгийн төв болсон Лондон хотоос цацарсан нь яах аргагүй тэмдэглэх зүйл болов уу. Монголын улс төрийн бодлого шийдвэрийн тааламжгүй байдлаас болж огцом хумигдаж эхэлсэн гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын талаар өнгөрсөн сарын 16-18-нд Лондонд болсон “Монголын хөрөнгө оруулалтын чуулга уулзалт” хөрөнгө оруулагчдын хөрсөн сэтгэлийг хөөргөж чадлаа. Тус чуулганд Эдийн засаг, хөгжлийн яам, Монголбанк, Монголын хөрөнгийн бирж, “Эрдэнэс Тавантолгой” болон “Оюутолгой” компани, “Монголын бизнесийн зөвлөл” зэрэг төрийн болон хувийн хэвшлийн томоохон байгууллагын удирдлагууд явж, Монголын царцанги хөрөнгө оруулалтад эерэг хандлага бий болгов. Уг уулзалтын зочид төлөөлөгчид “Оюутолгой” компанийн ерөнхийлөгч бөгөөд гүйцэтгэх захирал Камерон МакРейн амнаас Монголын Засгийн газар болон “Рио Тинто”-гийн хэлэлцээрийн талаар тун таагүй үг унана байх гэсэн хүлээлттэй байсан байж болох. Харин тэрбээр “Монгол газар зүйн төгс байрлалтай, дэлхийд манлайлах боломжтой улс” хэмээн зарлаж, чуулганы танхимд халуун дулаан уур амьсгал бий болгосон нь дэлхийд түгж байна. Түүнчлэн манай бусад албаны болоод бизнесийн төлөөллүүд ч Монголын хууль эрх зүйн орчинд хатуу, зөөлөн хосолсон, шударга тогтолцоог бий болгох талаар ажиллаж байгааг “Блүүмбэрг” мэтийн дэлхийн томоохон агентлагуудаар зарласан нь хандлагыг эргүүлэхэд

голлох нөлөөтэй байсан гэж үзэж болно. Жишээ нь, Гадаадын хөрөнгө оруулалтын хязгаарлалтын тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг эргэн харах болсон нь гадаадын хөрөнгө оруулагчдын хувьд сайн мэдээ байв. Тэгээд ч зогсохгүй НҮБ-ын Эдийн засаг, нийгмийн комиссоос гаргадаг “Ази, Номхон далайн Эдийн засаг, нийгмийн 2013 оны судалгааны тайланд “Монгол Улсын эдийн засаг ирэх он жилүүдэд улам бүр идэвхжин, хүчирхэгжих хандлагатай байгаа”-г онцолжээ.

Мөн өнгөрсөн сарын сүүлчийн хагаст дотоодын эдийн засагт дуулдсан чихэнд чимэгтэй нэгэн мэдээ бол инфляци буурч, нэг оронтой тоонд дөхсөн явдал юм. 14.3 хувьтай байсан инфляци оны эхний улиралд 5.5 хувиар буурсан нь таатай мэдээ ч үүнд чухам юу нөлөөлөв гэдэг оньсого шиг асуултад иргэд битгий хэл, эдийн засагчид ч хараахан хариулж чадахгүй сууна. Монголбанкны инфляцийг нам түвшинд барьж, нийгмийн дундаж давхаргыг дэмжинэ гэсэн том зорилго биелэх цаг айсуй юу. Эсвэл удахгүй болох Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн үгтвар засал уу гэсэн асуулт ам дамжин “айлчилж” байна. Олон нийт ингэж учрыг нь олох гэж улайрах нь аргагүй. Нэг талаас Төвбанкны Засгийн газартай хамтарч хийж буй гол нэрийн бараа, улирлын чанартай бизнесийн түүхий эд, материалын нийлүүлэлтийг сайжруулахаар олон тэрбум төгрөг зарцуулж уйгагүй зүтгэж байгааг үнэлэх л асуудал. Гэвч үүний үр дүн харагдах хараахан болоогүй гэдэгтэй цөөнгүй эдийн засагч санал нэгдэж буй. Тэгвэл юу нөлөөлсөн байх вэ. Инфляцийн бууралт иргэдэд мэдрэгдэж эхлэв үү хэмээн сонирхоход эерэг зүйл тодийлэн анзаарагдахгүй байгаа. Тухайлбал, хэрэглээний үнийн индекст цаг ямагт ахиу жин дардаг махны үнэ буурсан уу гэвэл үзэх аваас буух биш, харин ч өссөн байх жишээтэй. Засгийн газраас олон тэрбумын зээл авсан нефть импортлогчид өнгөрсөн гурван сарын хугацаанд бүтээгдэхүүний үнээ бууруулаагүйг хэн хүнгүй мэднэ. Тэдний нэг хэсэг нь үгсэн хуйвалдаж үнээ нэмсэнийхээ торгууль шийтгэлийг улсад төлж эхэлсэн учраас ойрын хугацаанд шатахууны үнэ буурна гэдэг яриа хэр ортой бол доо.

Түүнчлэн МУИС-ийн эдийн засгийн сургуулийн захирал Ц.Даваадорж “Цаашид инфляци эрчимтэй буурах эсэхэд эргэлзээ төрүүлсэн нэгэн судалгааны дүнг дурдмаар байна. Өнгөрсөн оны аравдугаар сард манай сургууль санамсаргүй түүврээр сонгосон 2000 гаруй хүнээс “Хэрэглэгчийн итгэлийн индекс”-ийн судалгааг авсан. Судалгааны дүн энэ онд инфляци нэг оронтой тоонд шилжих итгэлийг төрүүлэхээргүй гарсан” хэмээн хэлсэн нь манай www.mongolianeconomy.mn цахим хуудаснаа гарсан. Гэхдээ Монголбанкны инфляцийг онилж байгаа олон арга хэмжээ үүнд огт хамаагүй гэж хэлэхгүй. Тухайлбал, Монголбанкны өнөөдрийг хүртэл баримталж ирсэн Мөнгөний бодлого нь буруугүй байсан гэдгийг Ерөнхий сайд асан Д.Бямбасүрэн манай сэтгүүлд өгсөн ярилцлагадаа дурдсаныг энд тэмдэглэе. Мөн МУИС-ийн Эдийн засгийн судалгаа, эрдэм шинжилгээний хүрээлэнгийн захирал Б.Түвшинтөгс мөнгөний бодлого боломжийн орон зай бий болгосон гэж олзуураж байв. Энэ бүхнээс үзэхэд огцом буурсан инфляцид нийгмийн байдал цаашид хэрхэн нөлөөлөх бол гэдэг асуудал юм.

Мөн Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийн Сайд нарын VII бага хурал болох гэж буйтай холбоотойгоор цэмцийсэн нийслэлтэй, эдийн засгийн сэргэлттэй хагас сар өнгөрч байна. Хөрөнгө оруулалтын эерэг хандлага, эдийн засгийн эрчимжүүлэлт цаашид хадгалагдвал ямай даа. ■

Л.БЯМБААГИЙН БУЛАН

ГАДААДЫН ШУУД ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ МОНГОЛД ХЭРЭГТЭЙ ЮУ

Стратегийн ач холбогдол бүхий салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгжид гадаадын хөрөнгө оруулалтыг зохицуулах тухай хууль өнгөрсөн оны тавдугаар сард батлагдсан. Дэлхийн эдийн засгийн суурь орчин төдийлэн сайнгүй байхад Монголыг зориод ирсэн гадаадын хөрөнгө оруулагчдад энэ нь гэнэтийн зүйл болж, шинээр орж ирэхээр төлөвлөгдөж байсан хөрөнгө оруулалтуудыг зогсоож эхэлсэн юм. Тухайн үед ямар сөрөг үр дагавар гарч болох, мөн уг хуулийг хэрэгжүүлэх бодит боломж байгаа эсэх талаар цөөнгүй хэлэлцсэн ч бодлогын үр нөлөөний судалгааг гүйцэд хийлгүйгээр баталсан байдаг.

Саяхан дээрх хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, гадаадын хөрөнгө оруулалтын хязгаарлалтыг бууруулах, УИХ-аас зөвшөөрөл авах босгыг нь нэмэгдүүлсэн байна. Нэг талаар алдаагаа залруулсан нь зөв болсон ч, нөгөө талаас алдаа гаргахгүй байж болох байсан эсэх, залруулсан ч сөрөг үр дагавар нь бүрэн арилах эсэх, мөн энэ нь хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг эргэн олоход хангалттай юу зэрэг асуулт тавигдаж байгаа юм.

Бид гадаадын хөрөнгө оруулагчдаас юу хүснэ вэ?

Дээрх асуултын хариултыг бид өөрсдөө мэдэхгүй, бодолцоогүй учраас маргаантай, ойлгомжгүй гэмээр нөхцөл үүсээд байдаг мэт санагддаг. Анхнаасаа гадаадын хөрөнгө оруулагчдад хатуу болзолтой байх нь хамаагүй, тодорхой хүлээн зөвшөөрсөн хөрөнгө оруулагч орж ирэх боломжтой болно. Тэгвэл Монгол гадаадын хөрөнгө оруулагчдад ямар нөхцөл тавих нь зүйтэй юм бэ? Баахан хөнгөлөлт эдлүүлээд, татвараас чөлөөлөөд “эрхлүүлээд” байх уу, эсвэл хатуухан байж өөрийн байр сууриа хамгаалсан нь зөв үү? Бодлогын чиг баримжаа тогтооход зах зээлийн зарчмаар бүх зүйл эрэлт, нийлүүлэлтээс хамаардаг гадаад мөнгө бидэнд хэр их хэрэгтэй байгаагаас хамаарна гэж бодогддог.

Эдийн засгийн өсөлт, бүтээн байгуулалт ид өрнөж байгаа энэ үед санхүүжилтийн хэрэгцээ асар их байгаа нь ойлгомжтой. Саяхан болсон хөрөнгө оруулалтын нэг чуулга уулзалтын үеэр ойрын таван жилд манай улсын зөвхөн дэд бүтцийн төслүүдийн санхүүжилтэд 45-68 орчим тэрбум ам.доллар буюу 95 их наяд орчим төгрөг шаардлагатай тухай ярьж байсан. Тодорхой жилийн тухайд санхүүжилтийн эрэлт хэрэгцээгээ гаргачихаад ямар хөрөнгийн эх үүсвэрээр санхүүжүүлэх боломжтой, мөн аль нь илүү оновчтой вэ гэдгийг бодолцох шаардлага урган гарах учиртай.

Хөрөнгө оруулалтын төсөл	Мөнгөн дүн, /тэрбум ам.доллар/
Уул уурхай	12-20
Дэд бүтэц	8-12
Хотын хөгжил	6-8
ХАА	1-2
Аж үйлдвэр	15-20
Байгаль орчин	1-2
Нийгэм	1-2
Санхүүгийн салбар	1-2
Нийт	45-68

Эх сурвалж: ХХБ

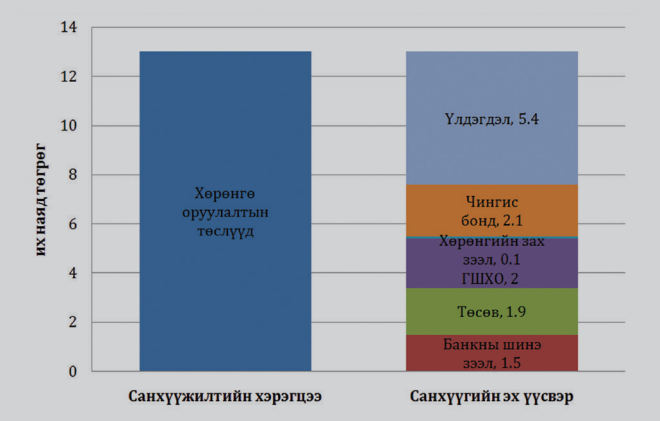
Нөгөө талаас санхүүжилтийн эрэлт, хэрэгцээг хангах санхүүгийн ямар эх үүсвэр бидэнд байна вэ гэдгийг судлая. Үүнд улсын босгосон мөнгө, төсөв, банкны зээл, дотоодын хувийн хөрөнгө оруулалт, гадаадын зээл тусламж, мөн гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт зэргийг нэрлэж болно.

Эдийн засагт хэрэгцээтэй санхүүжилтийн хэрэгцээ болон эх үүсвэрийг 2013 оны тухайд жишээ байдлаар хийсвэрлэн тооцож үзье.

Ойрын таван жилд доод тал нь Монгол Улсад 63 их наяд төгрөг шаардагдах юм бол зөвхөн энэ оны

тухайд бүтээн байгуулалтын төслүүдэд нийт 13 их наяд төгрөг шаардлагатай гэж үзье.

Тэгвэл 13 их наяд төгрөгийг хаанаас бүрдүүлэх вэ. Эх үүсвэр

талд Чингис бондын 2.1 их наяд, мөн улсын төсөвт хөрөнгө оруулалтад зориулан нийт 1.9 их наяд төгрөг тусгасан байгаа. Монголын санхүүгийн зах зээлд энэ оны эхний улирлын байдлаар банкуудаас нийт олгосон зээлийн үлдэгдэл 7.4 их наяд төгрөг байна. Харин энэ оны тухайд шинээр гаргах боломжтой зээлийн хэмжээ 1.5 их наяд орчим байх болов уу. Хөрөнгийн зах зээлээс түүхэн хугацаанд нь нийт босгосон хөрөнгийн хэмжээ ердөө 75 тэрбум төгрөг байсан, энэ жилийн тухайд анхдагч зах зээл дээр тодийлэн их мөнгө босгох боломж харагдахгүй байна. Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтаар хоёр орчим их наяд төгрөг татаж чадна гэж тооцлоо гэхэд л цаана нь 5.4 их наяд дутагдахаар харагдаж байна. Дүгнэхэд, санхүүжилтийн эрэлт хэрэгцээний дөнгөж 60 орчим хувь хангагдах нь.

Иймэрхүү байдлаар тооцоолол хийгээд хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлтийг үндэсний хэмжээнд олон жилээр хийдэг байх ёстой. Ингэсний үндсэн дээр бидэнд гадаадын хөрөнгө оруулалтын мөнгө хэр их хэрэгцээтэй, мөн санхүүгийн талаас ямар нөхцөл тавих уу гэдэг нь ойлгомжтой болно.

Мөнгө гэхээсээ илүү төлөвлөлт чухал байна

Үндэсний хөгжлийн стратеги тодорхой хөгжлийн үе шат, хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, санхүүжүүлэх эх үүсвэртэйгээ уялдаж гарахгүй байна. Макро том төслүүдийн төлөвлөлт нь санхүүгийн эх үүсвэртэйн хамт хийгддэг болчихвол нийт санхүүжилтийн хэрэгцээний хэдийг нь төсвийн хөрөнгөөр, хэдийг нь зээлээр, хэдийг нь төр-хувийн хэвшлийн хамтарсан хэлбэрээр, хэдийг нь дотоодын болон гадаадын хувийн хөрөнгө оруулалтаар шийдэх нь тодорхой болно.

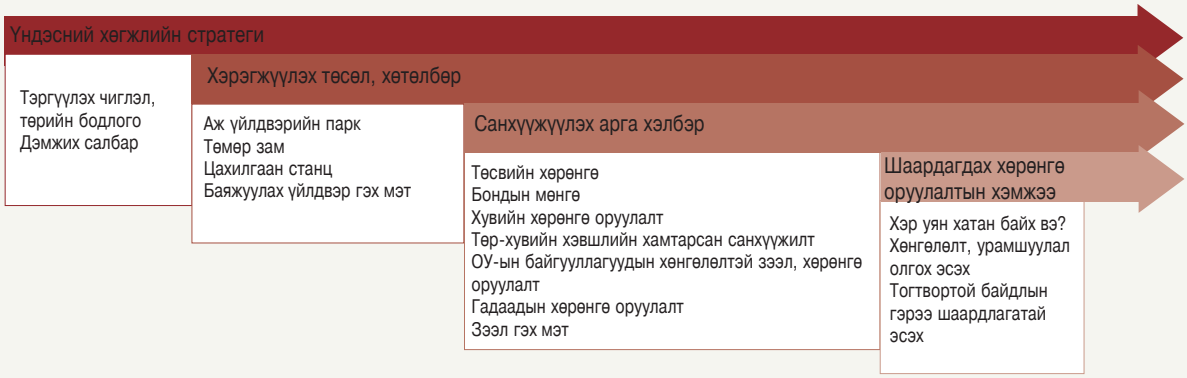
Хөрөнгө оруулалтын шаардагдах хэмжээг тогтоосон тохиолдолд бид хөрөнгө оруулагчдад хэр уян хатан нөхцөл санал болгох нь ойлгомжтой болно. Тэгэхээр бидэнд юуны өмнө, нэн ялангуяа том бүтээн байгуулалтын төслүүд дээр удаан хугацааны төлөвлөлт чухал байна. Сайтар төлөвлөөд эхэлчихвэл төсөл байхгүй байхад мөнгө босголоо, төсөл байхад мөнгө олсонгүй гэх мэт асуудал яригдахгүй болно.

Гадаадын хөрөнгө оруулалтад мөнгөнөөс гадна өөр үнэ цэнэ бий

Гадаадын хөрөнгө оруулалтын тухайд мөнгө, санхүүжилтээс гадна хоёр чухал зүйл байдгийг дурдах нь зүйтэй. Нэгдүгээрт, ноу-хау буюу төслийг хэрэгжүүлэх явцад Монголд орж ирж байгаа технологийн болон бизнесийн мэдлэг, туршлага. Дэвшилтэт технологи, бизнесийн аргачлал, техник тоног төхөөрөмж, мэдлэг гээд мөнгөнөөс гадна олон зүйл орж ирдэг. Олон улсын тэргүүний туршлагыг шууд авч хэрэгжүүлэх боломж нээж өгдөг. Тухайлбал, Оюутолгой төсөл дээр дэлхийд цөөн улсад ашиглагддаг уул уурхайн техник технологийг ашиглаж байгаа нь бид зах зээлийн тэргүүний туршлагыг хөрсөн дээрээ шууд буулгах боломжтой болсон. Үүнийг дагаад хүний нөөц, боловсон хүчний чанар, ур чадварыг дээшлүүлэх давуу тал үүсдэг.

Хоёр дахь чухал зүйл бол хугацаа. Мөнгөний үнэ цэнийг ярьж байхад хугацааны хүчин зүйл зайлшгүй тооцогддог. Хэдий хэмжээгээр эрт эхэлж чадна уу, төдий хэмжээгээр бидний алдагдсан боломж бага байх болно. Монголын гараа бусад хөгжилтэй оронтой харьцуулахад нэгэнт оройтсон байгаа. Солонгос, Америк, Австрали зэргийн хөгжлийг хойноос нь хөөгөөд богино хугацаанд гүйцэхгүй нь мэдээж. Хөгжилтэй орны түвшинд хүрэхийн тулд илүү сайн төлөвлөж хэрэгжүүлэх хэрэгтэй.

Нэгтгэж хэлэхэд хэнийг, хэзээ, хаана оруулахаа бид өөрсдөө шийдэх эрх нь байна, хэлбэр, хэмжээ, нөхцлийг нь бид төлөвлөлтөө сайтар хийгээд тодорхойлно, хүний мөнгийг ашиглан бүтээн байгуулалтаа хийж авах нь бидний хойч үеийнхнийхээ өмнө хүлээж байгаа үүрэг. Энэ явцад бодлого тууштай бөгөөд тодорхой л байх хэрэгтэй. ■

ХӨДӨЛМӨРИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ

АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГАА БА ГЕРМАНЫ “НОУ-ХАУ”

Х.ХУЛАН

Та амьдралынхаа хэдэн хувийг ажилдаа зарцуулдаг тухай бодож байсан уу? Ихэнх хүн амьдралынхаа гуравны нэгийг ажлын байрандаа өнгөрөөдөг гэсэн судалгаа байдаг. Тэгвэл сэтгэл хангалуун, хөдөлмөрийн бүтээмжтэй ажиллахын тулд юуны өмнө цэвэр, аюулгүй орчин шаардлагатай юм. Эл энгийн бөгөөд чухал нөхцөл ажиллагсдын эрүүл мэнд, цаашилбал тэдний амь настай ч хамааралтай бөлгөө. Иймд хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн стандартыг хэрэгжүүлэх нь аливаа бизнес эрхлэгчийн хамгийн гол үүрэг.

Германы олон улсын хамтын ажиллагааны “Эрдэс баялаг, түүхий эдийн иж бүрэн хөтөлбөр”-өөс (ЭТИС) энэ сарын 6-7-ны өдрүүдэд “Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал ба эрүүл ахуй” сэдвээр чуулга уулзалт зохион байгуулах гэж байна. Уг арга хэмжээ “Blue Sky” зочид буудалд болох бөгөөд ХБНГУ-ын Хөдөлмөр хамгааллын бараа, үйлчилгээ үзүүлэгч компани, Монголын төр болон хувийн хэвшлийн байгууллагын төлөөлөгчид оролцож туршлага солилцох аж. Түүнчлэн тус компаниудын бараа, бүтээгдэхүүнээ танилцуулах үзэсгэлэн гарах юм байна.

ЭТИС хөтөлбөр МХЕГ-ын Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын хяналтын хэлтэстэй хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах ажлын хэсэг, “Монгол алт” компанийн Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй байгаль орчны хэлтэстэй тус бүр хамтран ажиллаж байна. Тухайлбал, “Монгол алт” компани дээр хөдөлмөрийн эрүүл, аюулгүй байдлын удирдлагын тогтолцоо OHSAS 18001-ийг системтэйгээр хэрэгжүүлэх тал дээр дэмжлэг үзүүлж байгаа аж. OHSAS буюу хөдөлмөрийн эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын стандартыг ажиллагсадтай холбоотой эрсдлийг арилгах эсхүл бууруулах зорилгоор аль ч байгууллага хэрэглэх боломжтой.

Ажлын байрны аюулгүй байдал нь тухайн компанийн өрсөлдөх чадварыг сайжруулах хүчин зүйл болдгийг манай улсын аж ахуйн нэгжүүд хүлээн зөвшөөрч байна. Ялангуяа уул уурхай, барилгын салбарт орчин үеийн шинэчлэлт техник технологи, ноу-хаугийн хэрэгцээ ихээхэн гарч буй. Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсад уул уурхайн олборлолтын үйлдвэрлэл эрчимжиж, үүнтэй зэрэгцээд ханган нийлүүлэх болон бусад жижиг үйлдвэрүүд хөгжиж улмаар хөдөлмөрийн зах зээл өргөжин тэлж байна. Гэхдээ үйлдвэрлэл хөгжихийн хэрээр хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн асуудал улам бүр чухлаар тавигдах ёстойг анхаарууштай.

Ажиллагсдын хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйг хангана гэдэг өргөн хүрээний ойлголт мөн. Манай улсад энэ асуудал хурцаар тавигдах салбар бол уул уурхай, барилгын салбар юм. Эдгээр салбар өндөр цалинтай боловч хамгийн их эрсдэл дагуулсан ажлын байранд орж байна.

Энэ бүхэн тээвэрлэлт, логистикийн салбарт аюулгүй байдлын хамгаалалтын хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжний шинэчлэл, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал ба ажиллагсдад зориулсан эрүүл ахуйн сургалт зэргийг багтаасан цогц ойлголт билээ.

Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн орчныг сайжруулахад салбар бүр өөрийн онцлогт тохирсон, дэлхийн жишигт нийцсэн хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын хувцас хэрэглэлээр ажилчдаа хангахаас гадна тэдэнд хөдөлмөрийн аюулгүйн дүрэм журмын тухай сургалт явуулж, түүний ач холбогдлыг ойлгуулах нь юу юунаас чухал.

ЭТИС хөтөлбөрийн санаачилгаар зохион байгуулах энэхүү хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын чуулга уулзалтаар Германы тэргүүлэх компаниуд өөрсдийн туршлагаасаа хуваалцаж, бүтээгдэхүүнээ танилцуулах юм байна. ■

Үйлдвэрлэлийн осол салбараар /2012 он

ҮЗЭЛ БОДОЛ

ОЛОН ЖИЖИГ АЛХАМААС ХӨГЖИЛ БҮРДЭНЭ

ШТЕФАН ХАНСЕЛЬМАНН, /ГОУХАН-ийн "Эрдэс баялаг, түүхий эд иж бүрэн санаачилга хөтөлбөр"-ийн захирал/

Амьдралд байнга тохиолддог ганцхан зүйл нь байнгын өөрчлөлт юм. Өөрчлөлт боломжийг хязгаарлаж байдаг. Монголоос өөр үүнийг сайн батлах газар алга. 2009 оны аравдугаар сард "Оюутолгой" компанитай хөрөнгө оруулалтын гэрээ байгуулснаас хойш Монгол Улс хэрхэн өөрчлөгдөж байгаа нь үнэхээр гайхалтай. Гэхдээ хүн бүр үүнд баярлахгүй байна. Монгол Улсын уул уурхайн салбарын хөгжил нь эдийн засгийн гэрэлт ирээдүйд хүргэх түлхүүр болохынхоо хувьд энэ салбар Монгол Улсын иргэн бүрт сайн сайхан амьдрал авчирна гэдэгт эргэлзэхгүй байна. Гэхдээ амжилтад хүрэхэд нэлээд ул суурьтай төлөвлөсөн макро эдийн засгийн бодлого, суурь эдийн засгийн хөгжлийг дэмжсэн уялдаа холбоо бүхий бодлогын орчныг шаардана. Монгол Улс харилцан уялдаа бүхий нэгдмэл бодлогыг хэрэгжүүлж чадвал уул уурхайн баялгийг бат бэх, тогтвортой, тэгш шударга хөгжилд хүрэхэд ашиглах болно. Үүнийг илүү тодорхой тайлбарлавал, уул уурхайн баялгийг сургууль төгссөн залуучуудад ажил болгон хувиргах, зам, дэд бүтцийг сайжруулах, хөгшид настны нийгмийн хамгааллыг нэмэгдүүлэх, их, дээд сургуулиудын чанарыг сайжруулах, судалгааны ажилд зарцуулах хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэхэд чиглүүлнэ гэсэн үг.

Эдийн засагчид байгалийн баялагт суурилсан эдийн засагтай орнуудын өмнө тулгарч буй макро эдийн засгийн бэрхшээл, хөгжлийн тогтвортой байдлыг хангах зэрэг асуудлуудыг судалсан байдаг. "Баялгийн хараал", "Голланд өвчин" гэсэн оношийг байгалийн баялагт суурилсан хөгжлийн нийгэм, эдийн засгийн сөрөг нөлөөг тайлбарлахыг оролдохдоо ашигласан байдаг. Үүнийг Монголын хувьд ч бас авч үзэх боломжтой. Сүүлийн гурван жилд Монгол Улсын уул уурхайн салбарт гадаад, дотоодын олон компани их хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийсэн бөгөөд инфляци, өрийн харьцаа, Засгийн газрын зардал зэрэг макро эдийн засгийн зарим нэг үзүүлэлтийг харахад Монгол Улс аль хэдийн Голланд өвчний халдвар авсан мэт санагдаж байна.

Монгол Улсын эдийн засгийн одоогийн байдлаас харахад өвчнийг илааршуулах нэг арга бол үндэсний үйлдвэрлэх чадавхийг хөгжүүлэх явдал юм. НҮБ-ын Худалдаа, Хөгжлийн байгууллагын тодорхойлсноор, үйлдвэрлэх чадвар гэдэг нь "Үйлдвэрлэлийн түүхий эд материал, ажиллах хүч, бизнес эрхлэх ур чадвар, бүтээгдэхүүний сүлжээ аль түвшинд байгаагаар тухайн улсын бараа, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх чадавх болон цаашдын өсөлт хөгжилтийг тодорхойлно."

Хөрөнгийн хуримтлал гэж бүх төрлийн хөрөнгө (биет хөрөнгө, хүний хүчин зүйл, байгалийн баялаг) өсөх, өргөжих хөрөнгө оруулалтын үйл явцыг хэлэх бөгөөд энэ нь үйлдвэрлэх хүчин чадавхийг хөгжүүлэх гол элемент юм. Үүнтэй адил өөр нэг чухал зүйл бол технологийн дэвшил бөгөөд тухайн оронд шинэ бүтээгдэхүүн, үйлдвэрлэлийг нэвтрүүлэхдээ

технологийн шинэ санаа, дэвшлийг ашиглах, технологийг сурах арга замыг ашигладаг.

Шинэ дэвшил гэдгийг тайлбарласан олон тодорхойлолт байдаг боловч би хамгийн энгийнээр “Шинэ дэвшил, шинэ санаа гэдэг бол тухайн зүйлийг өмнөхөөсөө арай өөрөөр, ахицтайгаар хийх бүх аргыг хэлнэ” гэж тайлбарламаар байна. Энэхүү өргөн утга санаа нь, жишээлбэл, ГОУХАН-ийн Эрдэс баялаг, түүхий эдийн иж бүрэн санаачилгаас Монгол Улсын жижиг, дунд үйлдвэрүүдэд өгч байгаа зөвлөгөө, сургалтад шингэсэн байдаг. Шинэ бүтээгдэхүүн, шинэ арга хэлбэр нь өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн өсөлтийг хурдасгах, хөдөлмөр эрхлэлтийг бий болгоход чухал үүргийг гүйцэтгэх бөгөөд эдийн засгийн хөгжилд түлхэц үзүүлнэ. Шинэ бүтээл, шинэ санааг гаргаж ирэх нь зах зээлийн хэмжээ, механизмаас хамаарч байдаг. Харамсалтай нь, Монгол Улсын зах зээл харьцангуй жижиг, хуваагдмал, дэд бүтцээс шалтгаалан бүрэн утгаараа ажиллаж чадахгүй байгаа бөгөөд нэг хүнд ногдох орлого бага, зохицуулалтын механизм сул хөгжсөн, институцийн бэрхшээл их байдгаас шалтгаалан бизнес эрхлэгчдэд санаачлагатай ажиллах нөхцлийг бүрдүүлж чадахгүй байна. Түүнчлэн, санхүүжилт авах боломж бага, зах зээлийн мэдээлэл хомс, бизнес эрхлэгчдийн ур чадвар тааруухан байгаа нь шинэ санаа, санаачилга гарахад саад болж байна.

Шинэ санаа, шинэ санаачилга гаргах нь ойд төөрч, адал явдалтай учрахтай адил бөгөөд технологийн хувьд боломжтой эсэх, зардлаа нөхөх эсэх, зах зээл байгаа эсэх нь тодорхойгүй гэсэн үг. Түүнчлэн шинэ санаа, санаачилга нь түүнийг зохиосон зохиогчийн хувьд ашигтай байж чадахгүй бөгөөд шинэ санаа, шинэ мэдлэг, шинэ технологийг түүний өрсөлдөгчид үнэ төлбөргүйгээр авч ашиглаж байна. Гэсэн ч бид энд дугуйг дахин бүтээх тухай яриагүй билээ. Тухайн улс, компанийн хувьд шинэ гэж тооцогдох ямар ч бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ хэзээ ч хаана ч бий болж болохыг бид хүлээн зөвшөөрөх нь чухал. Зөвхөн өндөр технологитой бүтээгдэхүүн төдийгүй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, зах зээлд гарах гэх зэрэг үйл ажиллагаандаа шинэ арга хэлбэрийг алхам алхамаар нэвтрүүлж байгааг хэлнэ. Жижиг, том гэлтгүй олон мянган шинэ санаа нь бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, орон нутагт нэмүү өртгийг бий болгох, бүтээгдэхүүний чанарыг сайжруулах, улмаар эдийн засгийг хөдөлгөх суурь хүчин зүйл болж чадна. Эдийн засаг нь хөгжиж байгаа Монгол гэх мэт орнуудын хувьд шинэ санаа, санаачилгыг дэмжсэнээр эдийн засгийг уул уурхайн баялгаас үлэмж ихээр хамаарч байгааг бууруулж чадна. Түүнчлэн, нийгмийн дийлэнх орлогын түвшин ихээхэн хэмжээгээр нэмэгдэх боломжтой болно.

Энэ нь Монгол Улсын хувьд технологи, инновацийн тусгай бодлого хэрэгжүүлэх шаардлагатай болохыг харуулж байна. Хөгжиж байгаа орнууд ерөнхийдөө технологийн хоцрогдлыг үсэрч биш, аажим аажмаар гүйцэх чиг хандлагыг баримталдаг байна. Өөрөөр хэлбэл, технологийн чадавхийг компанийн түвшинд төдийгүй улс орны түвшинд хөгжүүлэхийн тулд суурь менежментийн чадавхиас үйлдвэрлэлийн менежментийн чадавх, улмаар үйлдвэрлэлээ өргөтгөх, сайжруулахад шаардагдах инженер, техникийн чадавхи хүртэл үе шаттайгаар хөгжүүлэх шаардлагатай. Үүнтэй нэгэн адилаар бие даасан салбарын хөгжлийг ч мөн анхан шатны үйлдвэрлэлээс өргөтгөх, дэлгэрүүлэх, улмаар эрэлт, нийлүүлэлттэй уялдуулан салбар хоорондын хөгжлийг хангах зэрэг үе шаттай хөгжүүлэх нь зүйтэй.

Герман зэрэг аж үйлдвэр өндөр хөгжсөн орон болон Монгол Улсын хоорондох технологийн дэвшлийн зөрүү үлэмж их бөгөөд Монголын хувьд технологийн дэвшлийг гүйцэх шаардлагатай. Өнөөдөр технологитой холбоотой мэдээлэл,

Оюутолгойн ус дахин ашиглах байгууламж. Эх сурвалж: ГОУХАН-ийн ЭТИС хөтөлбөр

мэдлэгийг авах боломж бүрэн нээлттэй бөгөөд энэ боломжийг ашиглан үйлдвэрлэлээ сайжруулах замаар бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ шинэчилж болно. Үндэстэн дамжсан корпорациуд тэрхүү мэдлэгийн үрийг тарьж байдаг бол түүнийг дотоодын компаниуд орон нутагтаа цааш өргөжүүлэн ашиглаж болно. Дэлхийн хэмжээнд судалгаа, мэдлэг түгээх сүлжээнүүд бий болж байгаа нь Монгол Улсыг энэхүү мэдээлэл солилцооны сүлжээнд нэгдэх боломжийг олгож байна. Монгол Улсын Их сургууль саяхан 130 их, дээд сургуулийг эгнээндээ нэгтгэсэн САП их, дээд сургуулиудын түншлэлийн хөтөлбөрийн гишүүн болохоор гэрээнд гарын үсэг зуржээ. САП нь дэлхийн хамгийн том бизнесийн программ үйлдвэрлэдэг компани бөгөөд Эдийн засгийн сургуулийн багш оюутнуудад үнэ төлбөргүйгээр орох ба онлайн хичээл болон амьдралд аль хэдийнэ хэрэгжиж эхэлсэн компанийн менежментийн программыг ашиглах боломжийг олгож байна.

Бизнесийн шинэ санаа, санаачилга гаргах чадварыг нэмэгдүүлэх тухай инновацийн бодлогын нэг чухал хэсэг нь (гол төлөв үндэстэн дамжсан) томоохон компаниудаас жижиг компаниуд руу технологийг шилжүүлэх, түгээх явдал юм. Монгол Улсад уул уурхайн салбарыг хөгжүүлэхэд гадаадын хөрөнгө оруулалт, туршлага шаардлагатай болж байгаа нь ноу-хауг шилжүүлэх боломж байгааг харуулж байна. Компани хоорондын хамаарал, хамтын ажиллагааг сайжруулах хандлагуудын нэг нь өртгийн сүлжээ, кластерыг хөгжүүлэх явдал юм. Томоохон компанийн нийлүүлэгч, гэрээлэгчээр ажиллах нь жижиг компаниудад зах зээлд нэвтрэх, том компаниудын технологиос суралцах, улмаар нэг кластерт багтсанаараа жижиг компаниудад төрөлжих, шинэ технологийг нэвтрүүлэх, худалдан авалт хийх боломжийг олгож байна.

Олон тооны байгууллага, мэдлэг, санхүүгийн болон хууль эрх зүйн зохицуулалтын орчин (тухайлбал, кластер хөгжлийн үндэсний бодлого гэх мэт) зэргээс инновацийн хөгжил шалтгаална. Монгол Улс боловсролын салбарт хөрөнгө оруулах замаар дотоодын мэдлэг шингээх чадварыг нэмэгдүүлэхэд анхаарлаа хандуулах шаардлагатай. Дотоодын компаниудын олон улсын түвшинд мэдлэг хайх, олж авах, ашиглах чадварыг нэмэгдүүлж, үндэсний болон орчин үеийн мэдлэгийн тогтолцооны уялдаа хамаарлыг заавал сайжруулах нь зүйтэй. Энэ утгаараа, салбарын болон дотоод инновацийн тогтолцоог бий болгох нь нэн тэргүүнд чухал байна. Тийм учраас, Монгол Улсын хөгжлийн бодлогыг тодорхойлох стратеги чиглэлүүд нь дараах байдалтай байж болно.

“Улаанбаатар Импульс” арга хэмжээний үеэр

- Дотоодын компаниуд, ялангуяа жижиг дунд үйлдвэрүүдийг байгуулах, хөгжүүлэхийг дэмжих. Жижиг компаниудад бизнесийн суурь зөвлөгөө өгөх, дэмжлэг үзүүлэх санхүү болон ур чадварыг хөгжүүлэх, технологийн асуудлаар мэдээлэл, харилцааг сайжруулах тухай зөвлөгөө дэмжлэг үзүүлэх. Шинэ технологийг ашиглах, хэрэглэх талаар мэдээ мэдээлэл түгээх, түүнийг ашиглахын ач холбогдлыг олон нийтэд таниулах, ойлгуулах;
- Мэргэжлийн болон дээд боловсролыг хувийн хэвшилтэй холбох, нэгтгэх замаар гадаадын хөрөнгө оруулалтаар орж ирж буй мэдлэгийг нэмэгдүүлэх;
- Хөдөө аж ахуй зэрэг уул уурхайн кластерын дээд хэсгийг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
- Хөдөө аж ахуй, уул уурхайн боловсруулах салбарын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний экспортыг сайжруулах.

Техник технологи, бүтэц зохион байгуулалт, эсвэл нийгмийн салбарт гарч буй шинэ санаа санаачилга нь Монгол Улсын эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийн суурь бүтцийг бий болгоход чухал үүргийг гүйцэтгэнэ. Хөдөө аж ахуй зэрэг уламжлалт салбарын хөгжлийг өртгийн сүлжээ бий болгох, хөгжүүлэх замаар шинэ түвшинд гаргах, компьютерийн программ зохиох, аутсорсинг хөгжүүлэх зэрэг хөгжлийн шинэ замыг нээх хэрэгтэй. Ингэснээрээ тогтвортой ажлын байр нэмэгдэж, бүтээгдэхүүн үйлчилгээний чанар сайжрах болно.

Энэ бүхэнд төрийн байгууллагуудын идэвхтэй оролцоо асар их. Ямар төрлийн инновацийн компанийг санхүүжүүлэх, хувийн салбарыг шинэ санаа, санаачлага гаргахад нь татаас, татвар, хөнгөлөлттэй зээлийн бодлого, төрийн үйлчилгээгээр дамжуулан хэрхэн дэмжих вэ гэдгийг бүрэн тодорхойлох нь зүйтэй. Шинэ санаа, санаачилга гарах таатай нөхцөл бүрдүүлж өгөх нь Засгийн газрын үүрэг билээ. ■

capabilities needed to expand and improve such facilities. The same is true for the development of individual industries, which go from their initial introduction within a country to their wider diffusion and upgrading, as well as phases in the inter-sectoral development of industries, associated with supply-side and demand-side linkages.

The technological divide between highly industrialised countries such as Germany and Mongolia might be significant. But technological catching-up is a feasible option for this country. Today a huge stock of technology-related information can be easily accessed and merged with local efforts to improve products and processes. Multinational corporations have either started to implant knowledge-intensive activities, which could be further exploited for the local economy. Global research and knowledge networks are emerging that allow Mongolia to integrate into a global exchange of infor mation. Just recently the National University of Mongolia signed an agreement to become a member of the SAP University Alliance Program, a global network of more than 1,300 universities and educational institutions. SAP, the world's largest company for business software, will provide The School of Economic Studies and its students with free access and use of its top-class, state-of-the-art enterprise management software.

With growing the innovative capabilities of businesses, the transfer and diffusion of new technologies from larger (often multinational) to smaller companies also becomes an important aspect of innovation policy. Given the fact that Mongolia requires foreign investment and expertise for the intended development of its mining sector, many opportunities for skill transfer exist. Common ways to promote linkages between firms are value chains and cluster approaches. Supplier and subcontracting relationships can be instrumental in helping smaller firms access markets and the technology of larger enterprises. In addition, being part of a cluster can help small firms to specialise, absorb new technologies and procure their inputs.

During the event "UB Impulse"
(Photo Source: GIZ's IMRI)

There are multiple sources of innovation which depend on a wide variety of institutions, knowledge-related, financial and regulatory (such as a national policy for cluster development). Mongolia should seek to increase the absorptive capabilities of domestic knowledge systems, including further investment in education. The capacities of local institutions to search, acquire and use knowledge from the rest of the world must be improved and linkages between traditional and modern knowledge systems must be strengthened. In this context, efforts to build sectoral and local innovation systems may be particularly relevant. Therefore, important strategic priorities for Mongolian policy development at this point in time could be:

- Promoting the formation and growth of domestic business firms, particularly from the SME segment. For very small enterprises, support may focus on basic business advisory and support services, finance and skills development, and providing access to information and communication technologies. It may also include awareness-building about the benefits of innovation or information on the adoption and application of new technologies.
- Leveraging more education from international foreign direct investment by integrating vocational training and higher technical education with private sector activities.
- Fostering the formation of an upstream mining cluster; including agriculture.
- Upgrading export services and manufacturing; including agriculture and the downstream processing of mining products

Innovation—technical, organisational as well as social—will be crucial for further development of this country in order to broaden and strengthen the basis of sustained economic growth. Traditional sectors such as agriculture could be upgraded through the enhanced formation of value chains, and new development paths; for example in the field of software development and business process, outsourcing can be opened up. In this way, employment can be secured, expanded and the quality of work improved.

All this will require active participation from the state and its institutions. It should be explained what kind of financing opportunities for innovating firms could be established and how private innovation activities could be co-financed through subsidies, tax incentives, loans and public venture capital. Last but not least, it will be the responsibility of the government to offer a favourable environment for innovation. ■

Oyu Tolgoi, water treatment facility
(Photo Source: GIZ's IMRI)

cepts of innovation, I would like to suggest the simplest one: "Innovation is all activities that successfully do things better than before". It is this broader understanding that is for example reflected in GIZ IMRI's trainings and consulting services for Mongolian small-medium enterprises (SMEs). Innovative products and processes are crucial for increasing the competitiveness, growth and employment generation of individual enterprises and the development of the economy as a whole.

Whether a Mongolian entrepreneur will engage in innovation depends partly on the incentives provided by the size and functioning of the market. Unfortunately, in Mongolia markets are mostly small, fragmented and imperfect due to a lack of infrastructure, low per capita income, as well as insufficiently developed regulatory frameworks and institutional constraints, which provide little incentive for innovative activity. Other major constraints to innovation include limited access to finance, a lack of market information, and skill shortages among entrepreneurs. Among smaller businesses in particular there is only little awareness about the long-term benefits of innovation.

No doubt, innovation is always a little bit like venturing into unchartered waters, meaning that there is no reliable way to know in advance about technological feasibility, cost benefits or market acceptance. Also, often the results of the innovation activities cannot be fully appropriated by the innovator as other competitors can also make use of new ideas, new knowledge and new technologies without having to pay the original innovator for his or her effort. But again, we are not talking about reinventing the wheel. We should rather recognize that innovation occurs at any given time and at any stage; that is whenever enterprises introduce products and processes which are new to them or to the country. This is not only a matter of hi-tech production. It involves rather the incremental introduction of new ways of doing things by firms and organisations, as well as introducing new products and targeting new markets. It is this myriad of small and large innovative acts which make the very fabric of improved productivity, more local, value-added, more competitive, better quality products and the introduction of new activities into an economy. It is through these innovative acts that economically developing countries such as Mongolia can move away from an overly strong dependence on its mineral resources. It is also through these innovative acts that substantial income growth for a wider part of the society will occur.

This leaves us with the question of which strategic orientation a country such as Mongolia should adopt in developing a specific technology and innovation policy.

In general terms, successful developing countries adopted an approach of catching-up rather than leap-frogging to the technological frontier. International experience suggests adopting an evolutionary approach. This recognises that there are phases in the development of technological capabilities at the corporate-and country-level—going from basic management competencies needed to run production facilities to design and engineering

OPINION

INNOVATION IN MONGOLIA—MANY SMALL STEPS MAKE A BIG LEAP

By Dr. Stefan Hanselmann, Director of German Agency for International Cooperation's (GIZ's) Integrated Mineral Resource Initiative Programme

It is common place that the only constant thing in life is the permanence of change - and change harbours opportunities. And what could be better proof of this than this very country? The transformation Mongolia has undergone since the signing of the Oyu Tolgoi investment agreement in October 2009 is truly breathtaking. But not everybody is excited about it. No doubt, with the potential of its mineral resource sector Mongolia has the opportunity to enter into a bright economic future, as the development of this sector can lead to prosperity for all Mongolian citizens.

But success will require structured macro-economic policies and a coherent policy framework supporting broad-based economic development. Pursuing such a combination of policies would leave Mongolia well positioned to ensure that its mineral wealth translates into strong, sustained, and equitable growth. Or to say it in more graspable terms, the mineral wealth translates into jobs for young graduates, improved roads, social security for the elderly, and universities with more funding for research and education.

Macroeconomic challenges and sustainability implications of mining economies have long been discussed and studied by numerous economists. Concepts such as the "resource curse" or "Dutch disease" have emerged in efforts to explain negative socio-economic impacts that hamper resource-based growth; concepts that seem to apply to Mongolia as well. Over the past three years large amounts of money have been invested in the mining sector in Mongolia, driven by both local and multinational corporations. Looking at some of the macro-economic indicators such as the inflation rate, debt ratios or government spending, one may fear that Mongolia may have already contracted the Dutch virus.

Given the current state of the Mongolian economy, it seems that one of the key remedies will be the development of productive capacities. According to UNCTAD, the UN Center for Trade and Development, productive capacities are "productive resources, entrepreneurial capabilities and production linkages which together determine the capacity of a country to produce goods and services and enable it to grow and develop".

Capital accumulation—the process of investment in which capital stocks of various kinds (physical, human and natural) are maintained and expanded—is a central element of the development of productive capacities. But equally important is technological progress, which occurs when new products and processes are introduced in a country through technological learning and innovation.

While there are many definitions and con

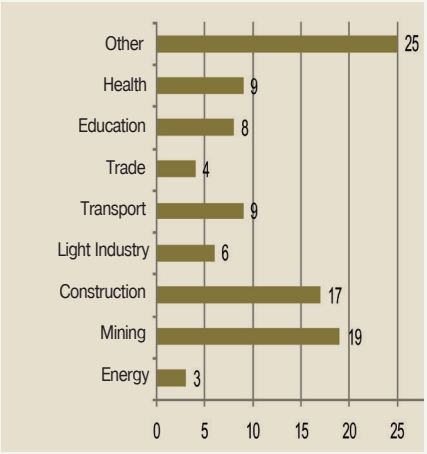
THE WORKPLACE

OCCUPATIONAL SAFETY AND GERMAN KNOW-HOW

BY KH.KHULAN

GIZ's Integrated Mineral Resource Initiative will host the Occupational Safety and Health conference and exhibition on May 6 and 7 at Blue Sky Tower.

Occupational Accident by Sectors (2012)

Source: State Inspection Agency of Mongolia

Have you ever thought about how much of your time is spent working? According to one survey, most people spend a third of their lives in the workplace. A clean and safe environment, affecting both mental and physical health, is crucial for employee motivation and efficiency. Thus applying occupational health and safety management standards should be a top priority for business entrepreneurs.

The German Agency for International Cooperation's (GIZ's) Integrated Mineral Resource Initiative Programme (IMRI) will host the Occupational Safety and Health conference and exhibition on May 6 and 7 at Blue Sky Tower. The leading German occupational safety companies will gather with the Mongolian public and private sector to exchange experiences and ideas. Moreover, an exhibition for companies to display their occupational safety products will also take place.

IMRI collaborates with the State Inspection Agency's Supervision Department of Occupation and Welfare on amending the country's occupational safety and health laws. IMRI is also assisting the company Mongolyn Alt on the systematic launching of its occupational health and safety management system, the occupational health and safety assessment series (OHSAS) 18001. The OHSAS standard is applicable to any organisations that wish to establish an occupational health and safety management system to eliminate or minimise risks to personnel who could be exposed to occupational hazards associated with their duties.

Mongolian enterprises are realising more and more that occupational safety can play an important role in increasing competitiveness. Great demand for technical innovation exists in the mining and construction sectors particularly. The term "occupational safety and health practices" comprises safety tools and equipment renewal as well as training courses for employees.

Lately, mining production in Mongolia has intensified, along with supply services and other small businesses. Therefore the issue of workplace safety and health should be considered significant. It is unclear how exactly occupational safety and health practices are to be implemented.

The mining and construction sectors in Mongolia should pay key attention on this issue, because although these sectors offer high-salary jobs they also carry numerous risks. Training courses on labour safety regulations and hazardous situations are essential, and it is important to provide protective clothing and standards suited to the various industries.

These embarrassing events aside, one piece of good news came from Rio Tinto, who appointed Mongolian national Baataryn Bold as president of its copper group. He is a former banker and a leader among businessmen in Mongolia, most recently serving as chief executive of Altan Dornod. Bold's appointment is seen as recognition of the knowledge and skills that Mongolians have to offer.

Good news also came out of Tavan Tolgoi, with Erdenes Tavan Tolgoi relaunching its coal export on April 22.

Recent announcements have also been made concerning a number of infrastructure projects stepping forwards. The Standing Committees on Economy and Budget has discussed the nearly forgotten Ulaanbaatar International Airport planned for Khushigyn valley. The government of Japan has agreed to assist in its finance with a MNT 117 billion, 40-year soft loan with 0.2 percent interest. The committee is also mulling over the pressing to need identify a site location for Power Plant No. 5.

The 2013 Mongolia Investment Summit took place in the global financial center that is London in mid-April where delegates discussed matters of foreign direct investment for Mongolia. Although many might had expected unpleasant remarks from Oyu Tolgoi Chief Executive Officer Cameron McRae, he was quite the opposite. The chief executive exuded optimism, confident that the project was poised to continue moving forward on schedule.

"Mongolia is a geographically perfect location and the country is able to lead the world", he said.

Also news agencies such as Bloomberg are releasing positive reports that demonstrate how Mongolia's politicians and businessmen are working hard to create a fair legal setting with clear and tight regulations. This is the message that many feel is helping to turn foreign direct investment back towards Mongolia once again. For instance, the Strategic Entities Foreign Investment Law (SEFIL) has generally been received as good news by foreign investors.

"Mongolia's economy is likely to be boosted and strengthened in coming years", reads the 2013 Asia-Pacific Economic and Social Survey released by the UN Social and Economic Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP).

In the last two weeks, Mongolia's inflation rate fell by 5.5 percent to 8.8 percent. The exact cause for the drop in inflation is a mystery to even economists, however. Could it be that the Bank of Mongolia's aim to reduce inflation has borne results? Or perhaps the fall is more closely linked to the upcoming presidential campaign?

When *Mongolian Economy* asked the people if they felt any lift of burden from the reduced inflation, remarks were mostly negative. The Customers Price Index shows that meat prices have grown rather than fallen. Oil prices are still high, with no price cuts seen in the last three months. The government has ordered fines for the oil importers who they say conspired to enact the price hikes, but whether or not that will result in reduced prices remains to be seen. At least one academic, Ts. Davaadorj, dean of the School of Economic Study at the National University of Mongolia is sceptical.

"In October last year, our school carried out a survey* distributed to 2,000 subjects on the Customers Price Index. The finding from the survey revealed that the inflation rate will not fall into in the single digits in 2013", said Ts. Davaadorj.

But the numerous measures carried out by the Bank of Mongolia targeting the inflation cannot be disregarded all together. Former Prime Minister Dashyn Byambasuren told *Mongolian Economy* that the monetary policy was not wholly responsible. Also B. Tuvshintugs, a dean of the Economic Research Institute of the National University of Mongolia, was pleased by the emerging space in the monetary policy.

Mongolia recently hosted the seventh Ministerial Conference of the Community of Democracies with 1,215 delegates from 104 countries in attendance in addition to more than 50 news agencies.

It was also a pleasure to see the capital city scrubbed cleaned. Perhaps with the right amount of effort it could be so clean every day.

A newly cleaned city and the economic revival in just half a month is something exceptional. Hopefully this positive approach and economic focus can be maintained.

**That report can be found at Mongolian Economy's website (MongolianEconomy.mn).* ■

What do you think of Bold's appointment?

Kh. Altai (Chief executive of Mongolian Stock Exchange)

This appointment is very exciting. Mongolia is honoured to have this opportunity through Rio Tinto, which has a very long history and is a champion of mining in the world.

Besides that, there is the probability that Mongolians could benefit. As I had an opportunity to work with Mr Bold before, I am very proud of him. He served as chairman of the board of directors at our stock exchange. Now his career is being raised to the global level. I am very proud of this.

Ch. Khashchuluun (PhD and Professor at the School of Economic Study of the National University of Mongolia)

The decision to appoint Mr Bold as president of the copper group showed that Mongolians' reputations and values are being raised to the global level. It means Rio Tinto's decision was based on its trust in the intelligence and knowledge of Mongolian people.

It is very gratifying news that a Mongolian person for the first time has the chance to work for one of the world's largest companies.

B. Batkhuu (Director of the Policy Coordination Department at the Mining Ministry)

At this time, when Mongolia's position is expanding in the global copper market, it is an honour to have one of us included in Rio Tinto's management team. I see this appointment to possibly affect Mongolia's copper market unit positively in the future. Also this hopefully would be a guide to lead Mongolia to international markets.

It is understood the appointment will also include important responsibilities that will be indirectly affecting the fair management of the Oyu Tolgoi project to some extent. ■

NEWS SUMMARY

ECONOMIC REVIVAL

BY I. OTGON

Mongolia is on the move in the fields of politics, economics, and manufacturing.

The most recent feature entertainment in politics was news of parliamentarian Sangajavyn Bayartsogt's secret Swiss bank account, which contained at least USD 1 million at one point, according to the International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ). Prime Minister Norovyn Altankhuyag played out a separate drama when he become lost in the mountains. There was also a rumour that the Altankhuyag is somehow linked with a problem regarding tenders and his relatives.

These issues were under discussion by the Standing Committee on Ethics as well as party members. But the drama has ended: the premier has been allowed to continue his post while Bayartsogt was sacked as deputy speaker. ▸▸

But both predictions are about responsibility and reputation. Mongolians will obviously look forward to how Bold will participate and what his stance on the project will be. His duty is not an easy one.

J.P. Morgan's Bold

Bold is best known for his career at the United States' J.P. Morgan as well as Newcom and Altan Dornod of Mongolia.

He was born in Ulaanbaatar and graduated from the University of Polytechnics of Mongolia, majoring in industrial management in 1994. He first started his career at the Asian Development Bank. At the time he was fluent in Russian and spoke German. During his employment there, he improved his English during his work on two projects. It was also at the bank that he improved his knowledge regarding the banking sector.

He went to the United States in the 1990s when Mongolians first became able to study, work and travel abroad. In the United States, he studied at the University of Bridgeport, Connecticut and pursued an MBA. After his study there, he worked at J.P. Morgan, the world's second largest investment group.

During his ten years of employment at J.P. Morgan, he specialised in the field of contracting, corporate evaluation and stock trading, and was appointed as chief executive of the representative office in London, overseeing markets in Russia, the Commonwealth of Independent States and Mongolia. He worked hard to draw J.P. Morgan's attention to Mongolia by providing consultancy for Erdenes Tavan Tolgoi and playing a leading role in issuing a public offering for Mongolian Mining Corporation on the Hong Kong exchange.

From Newcom to Altan Dornod

After a ten-year career abroad, Bold returned to Mongolia to work at Newcom as a chief executive. Newcom is one of the few companies in Mongolia that has gathered educated young professionals to run its mobile phone, civil aviation and wind energy services. His arrival at Newcom was seen as an attempt to expand its operations and strengthen international relations and human resources.

It was also under Bold's leadership that some large projects were launched. Many of Mongolia's educated youth working for international organisations were inspired by Bold and returned from abroad to work in Mongolia. Some of those repatriates were employed by Newcom under Bold's management.

Eventually he left Newcom to work for the Russian gold miner Altan Dornod, a move many saw as a mistake. When Bold partnered with T. Ganbold to buy up Altan Dornod, its reputation was scarred by millions of dollars of debt.

"Mongolians intend to take back this Mongolian company from a foreign entity, restore it, and make the company a good one. Is this such a terrible goal"? asked Bold of Mongolia.

"Newcom's operation has been already established. But now what I aim for is to restore Altan Dornod's reputation, which was terribly tainted, and to make it the best it can be so that it's included in the Top 150 Entrepreneurs list".

It was hard to imagine anyone could restore a company that owed MNT 74 billion in back tax and had all its assets frozen. But today's success of Altan Dornod depended on the self confidence, courage, strength and hope of the young people under Bold.

The company created more than 700 jobs in a year and became one of the most environmentally friendly and successful miners in Mongolia. It paid MNT 24 billion in taxes and was listed at 19th place on the Top 150 entrepreneurs list.

Bold will work as the president of the copper group from London beginning June 3. Both Rio Tinto Chief Executive Jean-Sebastien Jacques and Oyu Tolgoi Chief Executive Cameron McRae have spoken highly of his abilities and what he can achieve for Rio Tinto's copper projects around the world.

"Bold's appointment is also positive news for Mongolia and its mining industry", said McRae. "As a respected business and civic leader, his advice often is sought by government, industry and civil society organisations as they work to balance a business friendly investment environment with protecting Mongolia's interests".

MONGOLIA'S PRIDE

A MONGOLIAN'S APPOINTMENT

BY D. BEKHBAYAR

Amidst news of reduced foreign direct investment and a poor outcome from the shareholders' meeting for Oyu Tolgoi LLC, there has been at least one piece of good news regarding the appointment of a Mongolian citizen as president of Rio Tinto's copper group. It is a momentous event demonstrating global recognition of the value of Mongolian intelligence and skill. Baatar Bold has opened the door to make this dream of Mongolia come true.

This is not the first time a Mongolian has had the opportunity to work for an international company, but Bold's appointment to the management team of one of the world's leading mining companies is a unique opportunity. He is not linked solely to operations in Mongolia, but throughout the world, as Bold will be responsible for all copper-related projects run by Rio Tinto.

Rio Tinto owns 66 percent of Oyu Tolgoi LLC, indirectly through its majority ownership of Turquoise Hill Resources. According to some miners, the selection of a Mongolian citizen for its management team may have to do with disputes between private shareholders and the Mongolian government that has taken place through international news media outlets. The move could be a demonstration of Rio Tinto's respect and admiration of the skills Mongolians have to offer. Secondly, this could be a step towards a greater understanding of the mindset of Mongolians and help bolster development of the Oyu Tolgoi project while improving the dialogue with the Mongolian government.

Two Nations Hungry for Resources

Since the Fukushima nuclear disaster in March 2011, Japan has turned to other sources of energy—including a focus on coal-generated power—and Mongolia's enormous Tavan Tolgoi looks to be a key part of that effort. Japan protested Mongolia's 2011 decision to pick a consortium to lead development of the undeveloped West Tsankhi site at Tavan Tolgoi. Government quickly scrapped that initial plan but has still yet to settle on a suitable scheme for the coal project. Japan pursued that aim further in March last year, when former Prime Minister Sukhbaatryn Batbold signed a memorandum with Mitsui & Co for a plan to directly purchase coal from the state-owned Tavan Tolgoi deposit. Mitsui already purchases coal from Tavan Tolgoi, but after it has been delivered to China for processing by Aluminum Corp. of China Ltd (Chalco).

The summary of the Erch initiative, too, made special mention of this point: "Last year in March, the two countries' premiers discussed Tavan Tolgoi where it was discussed Japan would be given the opportunity to participate. Japan hopes that Mongolia will follow through with this promise".

Japan is Mongolia's largest contributor of foreign aid, providing USD 75.6 million in grants, loans and technical cooperation to Mongolia in 2011, according to data from the Japanese International Cooperation Agency (JICA). Erch also mentions plans for cooperation in building a metro system for Ulaanbaatar, and an oil refinery. The Ministry of Environment and Green Development is also working to implement a joint crediting mechanism that would provide a flexible system to allow Mongolia to implement projects for reduced greenhouse gas emissions and the sale of carbon credits to Japan.

Is the Better Mach the Best Suitor?

China is Mongolia's largest foreign investor, accounting for 31.7 percent of all foreign investment with USD 3.65 billion in 2011. Japan lags behind as the 10th largest foreign investor with 1.6 percent, or USD 184.7 million.

It's becoming clear, however, that Mongolia is distancing itself from China's ways—and Russia, too, for that matter—rising to the rank of a member nation in the Organisation of Economic Cooperation and Development (OECD), a Europe-based international group targeting global economic challenges. In April Mongolia also hosted the Community of Democracies' seventh ministerial meeting in Ulaanbaatar.

Indeed, former U.S. Secretary of State Hillary Clinton, during her visit to Ulaanbaatar last year in July, cited Mongolia's democratic achievements as a means of criticising China's authoritarian governance and poor human rights record.

"This is the right time to be reminding ourselves about the importance of democracy in Asia as many countries grapple with the question of which model of governance best suits their societies and circumstances, because the path they choose will shape the lives of billions of people of the region and beyond", said Clinton. ■

Bringing the Worldwide Coal Community Together

Coal Processing & Mining Technology

www.CoalExpoMongolia.com

Coal Processing & Mining Technology is being held in Ulaanbaatar, Mongolia, June 4 - 5, 2013. With the support of several key Mongolian Ministries, Associations, and Business Organizations this is the event that will allow you to expand your business into the booming Mongolian market, which is poised to become a world leading exporter of coal and other minerals.

Coal Processing & Mining Technology is co-located with the *Transportation & Logistics Expo* and features many of the leading companies in both the mining and the transportation industries. Mongolia has a need for improved and increased infrastructure and transportation systems, a vital need shared by the mining industry.

For more information you can visit our show website at www.CoalExpoMongolia.com, or call Glenn Scott in the U.S. at 203-957-3700, ext 102 (email at gscott@uexpos.com).

eXpos universal expo group

FOREIGN MARKETS

CHINA'S COMPETITION FOR MONGOLIA'S RESOURCES

BY TERRENCE EDWARDS

Although China's growing presence in Mongolia's mining boom grabs the headlines, other countries too are attracted by the opportunities in the country, to an extent that China risks losing its foothold over the minerals that it covets.

Both China and Japan's new heads of state have made strong gestures in support of Mongolia's development. Japanese Prime Minister Shinzo Abe visited Ulaanbaatar on March 30 where the two governments made official their Erch initiative, which literally means inertia in Mongolian, but in this context the meaning refers to the strengthening of ties.

The initiative targets cooperation in the areas of energy and infrastructure development, as well as mineral production.

"This [initiative] launches a stable environment for cooperation in mineral resources", reads a summary of the initiative distributed to journalists during the premier's visit.

Xi Jinping, who officially assumed the role of China's president in March, made a similar gesture signaling a desire for greater participation by meeting with Parliament Speaker Zandaakhuu Enkhbold at the Boao Forum for Asia Annual Conference 2013 on April 8, reported China Daily news agency. Enkhbold described China's relationship as "the highest level of cooperation Mongolia has so far reached with a foreign country".

Yet Mongolia may find itself identifying closer with Japan as it continues to shape its democracy. Twenty-two years after shedding its Soviet ways, Mongolia is transcending its traditional role as either a Russian or Chinese pawn into a model democracy in a region where autocratic governments reign. The country employs its Third Neighbor Policy for cooperation with nations outside the immediate area, such as Japan, Australia, and the United States, to insulate itself from overwhelming influence from Russia or China.

excellent job renovating a mine that had finished its life. The mine site had to be returned to its natural state. I think that experience—the experience Peabody had in terms of closing down somebody else's mine, but closing it down and bringing it back to an area that can be used by herders, back to its natural state—that's the kind of experience that US companies bring here.

What barriers to investment have US firms experienced?

The embassy each year puts out an investment report. This is a good source not only for US companies as they think about what they're likely to find, but I know Mongolian officials look at it to see where they think they can be doing better, and I've even spoke with officials from Mongolian companies who use our report as a source of information.

In that report we describe some of the challenges that US businesses have faced as they looked at our thoughts about investing in Mongolia. I come back to the point I made about the importance of knowing that the environment you see today are the conditions and laws and approach you will see moving forward. That it will be predictable and that changes in government will not result in whole-sale changes in approach to business are things that are important for businesses.

Some of the things I think American businesses are anticipating or thinking about when coming to Mongolia are they might think they're going to have a hard time finding someone who speaks English or this is going to be a culture that is very foreign to us. But what I actually hear from Americans when they come, and this is one of the reasons the embassy overseas staff really pushes people to come to Mongolia and see it, is that when they get here I think they find that some of the barriers they imagined are not so real. They are able to engage and able to find some of the similarities. Americans and Mongolians, for example, are both very direct.

What is your assessment of Mongolia's 20-year-old democracy as a representative of a nation with 200 years of democratic history?

I think Mongolia's democracy and adherence to democratic values is one of the things that makes it most attractive for US government engagement, for American people, people-to-people engagement, and also US engagement. US businesses do not want to be working with corrupt governments or autocratic governments. The fact that Mongolia is a vibrant democracy, to my mind, is a very positive thing.

I think maybe Americans also have a little more appreciation for the rough and tumble of democracy. We see a lot of change when we have a change in an administration compared to other governments that have older democracies. We're relatively young. We see in our system that we have more political appointments in our government administrations perhaps compared to other countries.

It's not so surprising to see a lot of administrations change, to see new people come in and have to deal with the change associated with a change in administration. I think that perhaps is a little less surprising for us than for some other countries which have slightly different systems.

When I think about our democratic experiences and what applies, I think a part of that is starting from a point of humbleness and saying that democracy is hard and you never get it perfect. You never get it right. It is a constant process.

You've got to have strong citizen involvement, and you've got to have debate. It's not bad that there are differences of opinion. It's not bad that contentious issues arise and are discussed. Those are in fact very healthy elements of a democracy.

As someone who worked in nations of conflict, what do you see in the current tensions between North Korea and the rest of the world?

Throughout my career I've worked in conflict situations in the Balkans, Iraq, and Afghanistan. I even worked on issues related to Indonesia and East Timor. I think wherever we look what we see is the loss and pain that is associated with both threatening, bellicose statements and, even more so, when any country foolishly follows through and initiates a conflict.

When I worked in the Balkans, both the Serbs and Croats with whom I talked would regularly say, "We didn't realise how good we had life before this". I think whether we're dealing with the North Korean issue or any other tense areas of the world it's really important that the leaders of those countries seriously think hard and—as Secretary Clinton used to say—"clear-eyed" about what they are doing.

It is important that there be stability in this region, including so that stability is a solid foundation for growth.

Are there any parting words you'd like to leave for our readers before we bring an end to this interview?

I know you might have some readers overseas, so I'd just like end by saying Mongolia is a wonderful country to get to know. ■

ment stable, clear, transparent, and predictable will be important steps. And then the other part is the government taking decisions on key projects. We're interested to watch as the government makes the decisions about what kind of projects it will finance out of the Chinggis bond.

But also as the government makes decisions how they will move forward with some of their strategic deposits, for example. I think it's no secret that a U.S. company called Peabody is one of the companies which put in a big effort to be involved in the development of the Tavan Tolgoi coal resources. We're hoping and watching as others watch and hope that the government may make a decision about how they want to move forward with that deposit over time.

What place do US enterprises have in Mongolia's economy, specifically in the mining sector?

I should start by noting that the US is already involved in the mining sector of Mongolia, both directly and indirectly. But then a lot of the US commercial involvement in Mongolia right now is tied to the mining sector. For example, whether you're talking about Wagner Asia, which I think has advertised in your magazine, is a really good example of a US company which is applying good corporate practices to what it's doing here in Mongolia. It's receiving different rewards, it's been acknowledged for developing Mongolia's talent, for building a skill base able to do a lot of the work. But their work is primarily providing supplies primarily to the mining industry floor. It's another US company which has a very good interest in it national reputation; very good practices in terms of standards, transparency, and environmental practices. These are US companies that are here in Mongolia, creating jobs in Mongolia, tied to the mining sector. US companies are already here and involved in mining.

Having a company like Peabody have a major role in a major project would take that level of US economic involvement to the next level. It would take the current degree of US involvement to a new level and, I think, bring some experiences to Mongolia of how coal mining can be done on a very large scale but with a high environmental standard, a high safety standard, and with a lot of intention of developing Mongolian talent.

What are the advantages of choosing US companies as Mongolia's private foreign partners for large-scale projects such as Tavan Tolgoi?

I would name three things. The first is the United States was one of the first countries to write laws in terms of how its own companies have to behave abroad. It's illegal for a US company to pay bribes, to be involved in corrupt practices. I think this standard of behaviour of US companies is one of the most important things they would bring to the table.

The other is to talk about technology transfer, and talk about the high quality of experiences, equipment, methods that US companies brings. When you think about GE's involvement at the Salkhit wind farm or you look at other US companies that are engaged here I think one of the things you see is them bringing a different level of technology to Mongolia.

The third thing is a very high environmental standard. In the United States we've had experiences in the past of companies being allowed to operate without appropriate regulation. The area where I grew up is infamous as an area where a company operated in an unethical way and left chemicals in the ground. That had an impact on people.

We've learned from our negative experience. We've set very high environmental standards and set high environmental expectations for our companies. They bring that technology and attention to the environment.

Peabody, for example, the experience they've had in Mongolia up to now includes having done an

Photo by E. Zorigt

change in Mongolia. And also influenced by a tightening of the belt in the United States.

Can you describe the direction where trade between the United States and Mongolia is going? Is it seeing growth or has it been affected by some of the political turmoil that caused much of foreign investment to spill out of Mongolia?

Trade has been growing rapidly over the last couple of years. As you know foreign direct investment in Mongolia has been one of the key factors in the incredible growth we've seen in the Mongolian economy: 17 percent two years ago, some 12 percent last year.

The figures of US trade as part of that are significant. We are hoping to see that trend continue and stay in a positive light. You know that intra-national investors are watching Mongolia a little bit right now. They've seen some mixed signals. They hear some very positive things from the government about its intention to create a positive climate for economic investment, but then they're watching and waiting, for example, hoping for some changes to the SEFIL—Strategic Entities Foreign Investment Law. That's with parliament now. They're hoping when the new Minerals Law is discussed again that it's discussed with a positive foundation for international investment.

Things that are important for US companies and for international companies all around are predictability and transparency, so that they know if they make an investment (especially if they make a long-term investment) the rules won't change. I think what Mongolia especially doesn't wants is the term we use in English: "fly-by-night" companies that aren't serious.

Mongolia doesn't want fly-by-night companies. They want serious companies with a solid reputation who are going to come to Mongolia to invest for the long term. For a company to be willing to make a long-term investment they need to be confident they understand the rules of the game and those rules are not going to change.

What can be done to improve this situation?

Certainly, any actions the government can take to make the investment environ

AMBASSADOR

STABILITY IS A SOLID FOUNDATION FOR GROWTH

BY B. ENKHTSETSEG

Piper Anne Wind Campbell, a senior career foreign service officer, was sworn in as Ambassador to Mongolia on August 6, last year, following her nomination by President Obama and Senate confirmation. She presented her credentials to President Tsakhiagiin. Elbegdorj on August 24, 2012. In her first eight months as ambassador, she visited seven aimags in north, south, east, and west Mongolia.

Before Mongolia, Campbell served as the senior civilian representative of the U.S. government in southern Iraq. Her June 2011–June 2012 tour included establishing U.S. Consulate General Basrah and managing continued as the U.S. military departed Iraq.

After working in places as tumultuous as Iraq, surely you had the opportunity for a more comfortable and warmer assignment than Mongolia. What helped you come to the decision to accept an assignment here?

Yes, in fact I've worked for the foreign service for 24 years. Indeed, as you said, the last 10 have included working in some difficult and challenging places, including Iraq. For me the reasons that I came to Mongolia were a little for a change but also to try to use the skills that I developed in conflict situations in a different way.

And so in the beginning of my career I actually thought I would spend all of my life as a diplomat working in Asia. That was my initial ambition, but I got a little bit pulled to the side to work on conflict. For me it was really important to come back to Asia—to come to working on those issues in a region that I always cared about. The other part that my experience in conflict areas really taught me is a lot about managing relationships.

I was interested in trying to take some of those skill developed in conflict situations and see just how do those work when you have a more positive relationship, as we have a more positive relationship between the US and Mongolia.

Where do you think bilateral relations between the United States and Mongolia are heading?

Maybe before I answer where it's going, it might be useful to explain where it is, and I think it's in such a good place right now. The current relationship is both broad and deep. It's wonderful that we had Speaker [Zandaakhuunii] Enkhbold's first trip by the United States and Canada. We have the deputy secretary of state, Bill Burns, who will be coming to Mongolia in April, along with leaders from around the world to participate in the Community of Democracies ministerial, which Mongolia is hosting.

We have cultural cooperation, which I would like to say starts with a prehistoric element, as we've been working together on the return of the Tyrannosaurus Bataar. And it goes all the way up to the modern.

Just yesterday I was on my way to the Modern Art Museum because the United States worked with Mongolia to provide skills and equipment for the renovation for some of the paintings, some of the modern works of art that were damaged in fires in 2008 and 2009. That's great just to think about cooperation that starts in pre-history and goes all the way to the modern day.

We've got a solid basis of development cooperation through our USAID and Millennium Challenge compacts as well as through our Peace Corps volunteers. You see so many different kinds of cooperation. I think you could say in the first 25 years of the relationship a lot of that was based on development assistance, and we're really interested to move now into more of a commercial and economic partnership.

Where I see the relationship going in part is very much influenced by the economic growth and the

Photo by Kh. Khulan

Selling fruits, near Alanya (South Turkey, 2008)

between the Museum of Bilge Khan and Kharkhorin Soum, the site where the ancient capital Kharkhorum stood. The highway was constructed by the Turkish International Cooperation and Development Agency (TIKA) and commissioned by 2008. Modern Turkish-Mongolian diplomatic relations began in 1969.

There are a number of valuable artefacts that remain from the time of ancient Turkish settlement in Mongolia at Khashaat Soum, Arkhangai Aimag. For instance, the script found on stone monuments in the Orkhon River valley are considered treasures of Turkish history and culture. It is for this reason of such a closely shared history that Mongolia and Turkey seek to bolster their diplomatic ties and to develop greater friendliness between them.

Mongolian citizens have received month-long visa-free entrance to Turkey since 2007, so Erdogan proposed the same for Turkish citizens, which could benefit tourism. Direct flights, too, are now available between Istanbul and Ulaanbaatar, beginning July last year. They fly three times a week, with the capacity to hold 150 passengers each trip.

Every year, around 35 million tourists visit Turkey, generating about USD 25 billion. Turkish Airlines plans to lead trainings on the development of tourism in Mongolia for travel agencies. The government of Turkey also proposed an increase to the number of flights each week and to launch the regular flight of a cargo plane. This would bring many types of organic fruits to Mongolia. Turkey is the sixth largest producer of fruits in the world, with goods such as apricots, olives, figs, apples, walnuts, grapes, and lemons.

Partnership Relations

Mongolia declared Turkey as one of its third neighbours in 2011 due to the development of historic links and the improved effort for co-operation, which formally began in 2004. During the visit, the two prime ministers agreed to bring Turkish-Mongolian ties to the next level so they could cooperate as strategic partners in the future. Mongolia made specific requests for assistance in the development of tourism, infrastructure, as well as the construction of new apartment buildings, roads, bridges and tanneries.

There are already plans for a 20-kilometre highway that leads to the Tonyukuk monument found near Nalaikh district.

Erdogan is Turkey's 25th prime minister and has served in that office since 2003. He is a former mayor of Istanbul and is widely seen as Turkey's most influential leader. Erdogan has experience in city planning and construction, and as prime minister he has led numerous reforms including housing programmes for low-income citizens. He helped commission some 400,000 apartments in the last decade. Thirty three of the 250 largest construction companies in the world come from Turkey, with nearly three quarters of all the construction in Kazakhstan's capital city of Astana built by Turkish contractors.

The partnership also provides opportunity for assistance in the development of Ulaanbaatar's ger districts, urban planning in addition to energy and defence strategies. Trade between Turkey and Mongolia was USD 36 million in 2012, and it is projected to reach USD 250 million by 2015.

The two countries cooperate not only in economic capacities, but also in cultural, science and social sectors. Mongolian students study at universities in 12 cities in Turkey, learning economics, medicine, industry production, environmental studies, and hospitality. Most students receive scholarships from the government of Turkey.

Mongolia has much to do in the way of development, so a strong, supportive partner such as Turkey is a good ally to have in its corner. ■

Tonyukuk Monument, inscribed in Old Turcic alphabet
(Photo Source: Turkish Embassy in Ulaanbaatar)

NEIGHBOUR

PARTNERS LINKED THROUGH HISTORY

"...Ancient monuments and ruins of towns and fortresses; roads and highways running to distant places..."
("My Native Land" by D. Natsagdorj)

BY KH. KHULAN

Many hundreds years ago, Turkish tribes settled within the territory of Mongolia, and there is still a great deal of evidence of this left behind. Anyone who travels to the vast steppe of Mongolia can vividly imagine the ancient capital of Kharkhorum and its warriors with their bows and arrows in hand, while the clatter of horses' hooves echoed in the wind. Monuments for Bilge Khan, the kind general Kultegin and the wise minister Tonyukuk still stand today as reminders of those times

Turkey and Mongolia are connected through the history of many hundreds of years. Today the two countries' relations are starting to reach new heights.

Turkish Roots to Bear Fruit

Turkish Prime Minister Tayyip Erdogan paid an official visit to Mongolia in April at the invitation of Prime Minister Norovyn Altankhuyag. The two premiers together made a joint declaration, signing three memorandums of understandings: one to ease the visa requirements of both countries, another for cooperation in security, and the third for a 2013-2015 cultural, education, and science exchange program.

Erdogan visited Mongolia for the first time in 2005 when he initiated the 46-kilometre highway

Photo by B. Byamba-Ochir

study for the construction of the Ulaanbaatar metro and the 640-kilometre Ajilchnii Guuren Garts exit ramp;

- Assistance for the training and education of Mongolian employees in industrial, engineering and health;
- Construction of a new modern airport using the best technology and expertise of Japan. The grant of a loan would depends upon the construction process;
- A loan for the construction of an oil plant in Darkhan from the Japan Bank for International Cooperation (JBIC) and private investment from Japan;
- A loan issued by JBIC for Mongolian companies to purchase equipment and services from Japan;
- A memorandum of cooperation for the use of a Japanese-made satellite for Mongolia's hope to launch one for itself.

Mongolia's Part:

- Opportunity for Japan to participate in the Tavan Tolgoi coal mining project;
- Support for trade and investment from Japan and accelerated activity for the conclusion of a free commercial treaty between Mongolia and Japan.
- Support for Japan over the islands under dispute with China and the security issues involving North Korea.

During Abe's visit, he and Prime Minister Norovyn Altankhuyag discussed the dispute over island territory with China and North Korea's aggressive behaviour. Altankhuyag said Mongolia was aware of Japan's current circumstance on the islands dispute and expressed his desire to support Japan.

Altankhuyag added that that Mongolia would like to make use of its friendly relations with North Korea to organise and mediate multi-party negotiations in Mongolia.

Japan launched a new stimulus package that aimed to weaken its yen against foreign currencies to boost exports as part of a larger plan to turn Japan's economy back towards growth. South Korean exports have already felt a strong, negative impact from this move. Yet this could be a good opportunity for Mongolia to expand its economic ties with Japan. A weakened yen could mean opportunity for boosted business relations with Japan.

For Japan, Mongolia is a potential partner for economic cooperation, but the possibility of a strategic partnership will depend on how well Mongolia and Japan's development strategy correlate. ■

Photo by B. Byamba-Ochir

NEIGHBOUR

A WELL-BALANCED PARTNERSHIP

BY B. ENKH

Mongolia-Japan ties are pulled tighter with a vist from the Japanese premier.

"We have an opportunity to mend each other. We have said that Mongolia has the natural resources and Japan has the technologies. Now it is time to turn this discussion into action", said Shinzo Abe, Japan's prime minister, during his official visit to Mongolia.

Abe did not arrive in Mongolia to repeat what he has said before. During this latest visit, he made very clear his proposals and his desire to bring the economic ties between the two countries to the next level. This is evidenced by the Erch initiative, with the Mongolian word *erch* describing the force that is binding the two countries relations.

Opportunities for Japan to assist Mongolia in the Erch initiative:

- A grant of 4.2 billion yen (USD 42.4 million) for the financing of heat-and-energy Power Plant No. 4;
- A loan for the joint preliminary »

Photo by B. Byamba-Ochir and T. Chimgee

www.mongolianeconomy.mn

Emanuelis Zingeris, President of Parliamentary Forum for Democracy:

It is my pleasure to be here in Mongolia. As I can see from the conference, it would not be wrong to conclude that Mongolia has now become a mature democracy. Today, many countries are focusing on what they can find from democracy. The most important step to developing a democracy and to feel the best about democracy is the development of transparency.

When there is dictatorship, transparency cannot exist. Democracy and transparency cannot be separate. An enemy of transparency is corruption. Thus, our parliamentarians, who were elected by us all, have to be a living example of being separate from corruption.

Nowadays the Internet links everything everywhere and any issues can be revealed to a limitless extent. For instance, we clearly see that one of Mongolia's parliamentarians had an offshore company and a secret Swiss bank account. In fact, nothing is hidden any longer today.

During the conference we saw a demonstration held by members of the Mongolian People's Revolutionary Party (MPRP) in the street. This is a clear example that Mongolia respects human rights and calls out for the transparency of democracy. After I was informed that some members of the political party which held the demonstration participated in parliament, I was without a doubt that Mongolia has really become an example of a democratic country.

N. Bayarsaikhan, Coordinator of Steppes Without Borders:

During the seventh ministerial conference of the Community of Democracies, the possibility of a realistic outcome for the participation of civil society was at the centre of attention. In Mongolia, the participation of civil society has not yet become reality. So, it needs to be more realistic in the future, and we want a real democracy. My understanding is that the state is responsible for providing good conditions and opportunities for the development of civil society.

Establishing any civil society organisation is all about unification and the joining of our forces. Every country may vary in terms of its right for creating a united front. In Mongolia, the right for a united front and joining forces is more open than other member states. But we need to focus on whether there is a true condition for supporting the participation of civil society. ■

MONGOLIAN ECONOMY MAGAZINE QUESTION

What do you think is the significance of Mongolia hosting this year's Community of Democracies ministerial meeting?

D. Ganbold General Coordinator of the Community of Democracies Meeting Working Group:

The three-day conference was awesome. Well-known political leaders who support democracy along with many other delegates have arrived in Mongolia to share their opinions of democracy. This is absolutely a great demonstration. The ways that they delivered their speeches, listened to our opinions and appreciated the democracy in Mongolia are of great importance.

It is difficult to conclude the outcomes of the conference by the successful close of the ceremony. A higher level of cooperation has just begun. A number of new tasks which have been initiated during the conference are waiting for us.

However, the conference has reached the end for today. For example, in the Ulaanbaatar Declaration, the issue of how people in Asia can benefit from equality from democracy was raised. If Mongolia could serve as an example to Asia, where almost sixty percent of the world population lives, it may achieve that very important target. The conference has given us an enormous responsibility.

L. Erdenechimeg, Parliamentarian and leader of the Women's Group of Parliament:

think that Mongolian citizens understood one important thing during the conference: every delegate mentioned women's participation when they talked about democracy.

One of the parallel sessions of the conference was the Women's Forum. Currently, the political door is now open for women, but the economic one is closed. Thus, we need to develop powerful women or women who have economic rights in Mongolia. Even though there are many educated women today, they mostly work in health and education where they earn less than men. Women cannot access the mining and construction sectors where they can earn higher incomes.

Somehow this opportunity is limited by the Law on Labour. As we can see from some examples from developed countries where the mining sector is booming, women constitute 45 percent of the workforce operating large machinery and equipment.

S. Demberel, Parliamentarian:

I have submitted the international and national input on how to improve the public and private partnership (PPP) and what measures can be taken against corruption, as well as exchanged opinions with delegates. [Delegates] also shared their opinions on how the social responsibility of Mongolian companies is currently understood at the international level. But how we understand social responsibility is very important.

The conference has raised a number of issues on whether the state should keep demanding from companies their social responsibilities and pressuring them to conduct these compulsory activities. And there is the importance of understanding this term as a philosophy of corporate development and its reflection in their daily operations. Accordingly, the conference has turned out a declaration. The declaration should be considered an important document that must be put into practice in all member states of the Communities of Democracy. »

Photo by B. Byamba-Ochir

the Community of Democracies to new countries such as Myanmar. They need to listen to how other countries went through transitions, what problems they encountered and what mistakes they should try not to repeat. This is perhaps the most valuable thing that Mongolia can share with the rest of the world.

The next country set to host the ministerial forum is El Salvador. How does the Community choose the organising country? What impression has Mongolia given you and the Community after hosting this year?

We try to have a regional rotation. Then, also, it is the countries that are interested. It is a competition, an election on which country wants to take this on.

Then we have a few to choose from and we select the one that we think would be best suited for leading the ministerial forum.

In this sense, Mongolia had a couple of things that were important to being selected. First, Mongolia has a strong interest in democracy, in its foreign policy. It restored democracy in an excellent way, so it was natural for Mongolia. And its interest showed its qualities in leading the Community of Democracies. Also, I think that Mongolia is the only country in the world that has added development goal number nine [of the Millennium Development Goals] to its development goals, which is democracy. It is also a good example of democratic leadership.

Now we will turn to El Salvador, which has quite recently gone through a transition. And it is very committed to democracy. So I believe that there will be an equal amount of engagement from El Salvador during the next two years, which we had from Mongolia.

What are some of your concluding thoughts on Mongolia's contribution to the Community of Democracies and its hosting for this year's forum?

I am very happy and pleased by how the forum has processed. The stay was a possibility for an exchange of experiences between societies and ministers. It gave what we have wanted to do; a possibility for all the different actors, not just governmental representatives, in the democracy to be able to meet.

The point is to find a piece of the puzzle called democracy. I am particularly pleased that the architecture of this event was designed to meet all the above.

Last but not least, how would you encourage Mongolian citizens, women and young people to actively involve themselves in democracy?

Don't expect others to ask to dance. Take the initiative. Power is never handed out by those who sit on it. Power is to be taken. Democracy is reached by fighting with political instruments such as debating, arguing and pushing towards a goal. Take your space. ■

How would you explain democracy in a very simple way?

The simplest way to explain democracy is being able to change the government through voting, without violence. Democracy is a possibility to have a new government if you didn't like the old one. In some countries, even though elections are being held often, the choices of the majority are not fulfilled. In that case there is no democracy.

If you don't like the people who govern you then you should be able to throw them out through your ballot paper.

What criteria does the Community of Democracies ask countries to fulfill for membership? What are the main guidelines?

First of all, we require the countries to be true democracies, not just using the word democracy. The countries should have all of the things that belong to democracy such as a free and independent press, a multiparty system and freedom of expression, of course.

Secondly, for the meetings of the Community of the Democracies, we invite a very large group. We also invite countries that know they have a lot do to before they become full democracies. But for the governing council, we include countries that have said that democracy is a part of their foreign policy and they want to cooperate with other countries, pushing for democratic issues and supporting others. In short, we require a commitment in order to have countries in the governing council of the Community.

Mongolia is said to have a young but strong democracy. What is your opinion on that assumption?

I won't make any evaluations or judgments. I am from Sweden, myself. And when I look at my country, there is still so much to do. In Sweden certain situations, such as issues about the minorities or churches, being more dominant than the other is still upsetting to see. These kinds of issues are the ones that you constantly need to keep reforming.

My view on democracy is that the journey never ends. Sometimes there are uneven problems to be fixed. I assume being such a new democracy, Mongolia has so much on its to-do list than other countries with ripe experience of democracy. However, it is important to keep moving and to have a culture of democracies where healthy debates and criticism are accepted. However, sticking to the rules of the game is important so that power is not abused.

I must say that I am very impressed by Mongolia and its development towards democracy. Yet, the country has still a long way to go.

The empowerment of women and involving youth as well as having civil society establish a true democracy is something that has been discussed here quite a lot. Do you believe these ingredients are present in Mongolia?

I believe very much in the young generation. I think that in the entire world, including Mongolia, young people will not accept not being a part of a society. They have access to the media. They know their rights and know their rights to ask such standards. For that reason I trust the young generation; that they will continue to make changes.

Now, when it comes to women, I am more concerned. Not only in Mongolia, but generally. They are not at all represented in a democratic way. They are being excluded. Men are very often being elected and given more opportunities to positions only because they are male.

Sometimes it is necessary to have laws to increase women's involvement and representation in politics as well as in the society. An informal agreement is an alternative too. In some countries, for example, in Sweden, where I have experience from, an agreement within my party is we shall have no less than 40 percent of each gender represented in parliament and in other positions. Other countries have chosen to go for quotas.

I think that Mongolia would need to do either one of these two to increase the number of women, not only in parliament but also in other prominent positions in society. I would say in Europe so many countries still do not have women representation in politics, so this is a global problem.

How would you forecast the democratic future of Mongolia? Do you think Mongolia would be able to set a great example of a true democracy?

As Mr. Tsagaan, the chief of the President's Office, mentioned in his presentation during one of the plenary sessions, Mongolia has a rich experience of democratic transition.

I think this is what we need to offer from

Photo by B. Byamba-Ochir

GUEST

“DON’T EXPECT OTHERS TO ASK TO DANCE”

BY B. TUYA

Maria Leissner was elected Secretary General in April, 2012, being the first Secretary General of the Community of Democracies. Prior to that, she was Sweden’s ambassador-at-large for democracy, and led the Community’s Working Group on Governance that proposed its recent reforms. »

VII CD MINISTERIAL CONFERENCE
ULAANBAATAR, 27-29 APRIL 2013
VII CD MINISTERIAL CONFERENCE
Ulaanbaatar, 27-29 April 2013

REPORTAGE

A BREEZE OF DEMOCRACY

BY B. UURIINTUYA

As the pleasant days of spring approach, singing birds drown out the irritating roar of engines locked in traffic jams. The fresh air and the newly cleaned streets of Ulaanbaatar have made its denizens joyful after waiting for months for such relief after having spent the winter in thick gray smoke. The city has showed her true beauty. What reasons had the city to be so clean and glamorous?

Two years ago, Mongolia was appointed to lead the Community of Democracies as president. In this scope, it has had the pleasure to invite true promoters of democracy from all over the world to its capital for the Community's seventh ministerial forum. For the first time in its history, the country has welcomed over 1,250 guests to act as pillars for democracy around the world by discussing and sharing their views on establishing true democracy. Prominent guests such as Maria Leissner, secretary general of the Community of Democracies, Catherine Ashton, vice president of the European Commission, and Emanuel Zingers, president of the Parliamentary Forum of the Community of Democracies. These guests and more expressed their satisfaction with the event hosted by Mongolia, adding that Mongolia has a young but strong democracy and was a good example of an emerging democracy to other countries in the midst of democratic transition or planning to make one.

"It has been an honour for Mongolia to have the leadership role of the Community of the Democracies for the last two years", said Prime Minister Norovyn Altankhuyag in his opening remarks to the forum. "Being a part of the Community to promote and develop true democracy has been a pleasant journey. During this time we have learned so much from our fellow countries and are thankful for being able to exchange opinions and experiences".

The forum consisted of plenary discussions and parallel sessions: Women, Youth, Business, Civil society and Parliamentary. Delegates, who attended those were consonant that strengthening the role women and involving youth was one of the main ingredients to establishing true democracy. They also emphasised that the voices of civil society and business leaders were just as important as those of government. Additionally, attendees agreed on supporting democratic transition and open governance equally.

One of the surprises presented during the forum was the demonstration organised by the Mongolian People's Revolutionary Party. The demonstration aroused quite an interest among foreign delegates. Rather than blemish the event, delegates said the protest proved that Mongolia was a country where freedom of speech, one of the pillars of democracy, was present.

The much anticipated guest of the third day of the event was Nobel Peace laureates Aung San Suu Kyi and Tawakkol Karman. They, true promoters of human rights and democracy, have shown the whole world that women are as equally important to society throughout the world as men. Both ladies stated in their speeches that democratic education was an important factor to developing democracy. Furthermore, they added that interpreting the true understandings of democracy from a young age would make society immune to corruption and other negativity that exists within society.

At the end of the last day, this family the world calls the Community of the Democracies had set its next gathering for El Salvador. President Tsakhiagiin Elbegdorj closed the forum with the words: "The last three days have been days of excitement and inspiration. Mother Teresa once said 'Never stop trying'. Thank all for your efforts". ■

FEATURE TOPIC

HELLO! MONGOLIA

BY I. OTGONJARGAL

Foreign representatives turned up in droves in Mongolia in April. Japanese Prime Minister Shinzo Abe and Turkish Prime Minister Tayyip Erdogan made official visits, each signing a memorandum of understanding pledging for closer bilateral ties. Following those visits, a number of foreign diplomats and political leaders from the Community of Democracies came to say "Hello! Mongolia" and discussed the importance of promoting democracy and assisting countries who are making the transition.

More than 1,000 delegates from over 100 countries participated in the seventh ministerial conference of the Community of Democracies in Ulaanbaatar. In 2003, the fifth International Conference of New or Restored Democracies (ICNRD) was held in Ulaanbaatar with more than 500 delegates in attendance. These are the only two international conferences Mongolia has hosted in twenty years, said officials. As recently as three to four years ago, Mongolia lacked the capacity to host an event receiving so many delegates and visitors.

The arrival of Aung San Suu Kyi, an opposition politician with a seat in Myanmar's parliament and a Nobel Peace Prize winner, helped raise the prestige of the event along with Tawakkol Karman, Yemen's "Iron Woman" and the youngest-ever Nobel Prize laureate. Other noteworthy figures in attendance were the UN deputy secretary general, the vice president of the European Commission, the vice president of Nigeria, the prime minister of Thailand and foreign minister of Finland.

A simple request does not give a country the right to host this importance conference. The Community of Democracies must evaluate a country's aptitude and commitment to democracy. Mongolia succeeded Lithuania in 2011 as president of the Community of Democracies, and its term as president has been seen as a success by many.

"Mongolia managed to restructure the Community of Democracies during its presidency," said President Takhiagiin Elbegdorj. "When the presidency was handed over to Mongolia, the Community's Governing Council, the permanent secretariat and the International Steering Committee did not exist... Democratic education was Mongolia's central initiative, and the topic was discussed with the other member states. This led the 67th session of the UN General Assembly to adopt a resolution on education for democracy in 2012, as well as several other initiatives; including intolerance of corruption, the sharing of experiences and motivation for regional democracy."

Maria Leissner, the general secretary of the Community of Democracies, discusses more of the achievements of the Community and Mongolia's presidency in an interview found in this issue.

The seventh ministerial conference included sessions such as "Harnessing Open Governance for Democracy" and "Supporting Democratic Transition", as well as parallel sessions for five specific fora: the Women's Forum, Parliamentary Forum, Civil Society Forum, Corporate Forum and Youth Forum. The three-day conference hopefully inspired Mongolians to feel strongly about the value of democracy.

Interviews with the conference's international and national delegates in this issue may reveal that Mongolia has gained new understandings about how civil society, youths and women are important to the shaping of democracy. Mongolia has demonstrated its understanding of this now that the number of women with seats in the State Great Khural has grown threefold.

In this edition, *Mongolian Economy* intends to focus on the importance and value of the conference. Topics are not limited merely to those discussed in Mongolia, which has a 24-year history of democracy. Mongolians can learn much from the member states of the Community of Democracies. However, Mongolia has been called the "heart of democracy" by other member states. Thus, *Mongolian Economy* will focus on and raise issues related to corruption, civil society, young people and women, hopefully contributing to the development of democracy through its efforts. ■

Photo by B. Byamba-Ochir

WORLD

Myanmar's GDP grew 6.3 percent in 2012 compared with the average 5 percent in the previous five years. The pickup reflects business optimism buoyed by the government's steps since 2011 to liberalise the economy and prospects for further reform. A modest slowdown in agricultural growth in 2012, partly reflecting floods in August 2012, was more than offset by increases in industrial output and services.

Australia's central bank is planning to invest around 5 percent of its foreign currency reserves in Chinese government bonds. It will be the first time the Reserve Bank of Australia (RBA) will invest in sovereign bonds of an Asian country other than Japan. The RBA has foreign currency reserves of 38.2 billion Australian dollars (USD 39.2 billion). Earlier this month, the Australian dollar became the third currency to trade directly with the Chinese yuan.

South Korea's growth rate hit a two-year high in the first quarter of the year, boosted by a rebound in construction, investment and exports. The economy grew by 0.9 percent in the January to March quarter from the previous three months, the central bank's estimates showed. The data is likely to help allay fears over the health of the Korean economy. Earlier this year, the government cut its growth forecast for the current year amid a slowdown in exports. However, the latest data showed 3.2 percent quarter-on-quarter growth in exports during the period. That compares with a 1.2 percent drop in the previous quarter.

According to a survey by HSBC, growth in China's manufacturing sector slowed in April, adding to concerns about the country's economic recovery. The preliminary reading of HSBC's purchasing managers' index (PMI) fell to 50.5, from 51.6 in March. A reading above 50 indicates expansion. A drop in new export orders was blamed for the decline, a sign of weak global demand. Last year, China's economy grew at its slowest pace in 13 years.

Russia's second-largest state-controlled lender VTB will but back its operation in Cyprus and transfer most of its loan portfolio held by a local subsidiary to other affiliates, a report said Thursday. The decision was made because most of the loans by the bank's Cyprus branch, Russian Commercial Bank, had been provided to Russian businesses, VTB's financial director Herbert Moos said Wednesday, Russian-language business daily Vedomosti reported. The lender also has no confidence in the Cypriot economy and does not anticipate any losses from transferring its Cypriot operations to other subsidiaries. The total size of deposits in VTB's Cypriot branch stands at about USD 2 billion. ■

A. Amarsaikhan's Column

MONGOLIA

Mongolia is moving forwards with negotiations with Aluminum Corp. of China Ltd. (Chalco) for its offtake agreement for coal from Tavan Tolgoi. The government complained that it had been exporting its coal to China at too low a price. Davaajavyn Gankhuyag, minster of mining, said that the two parties had reached a deal on several issues of dispute, including a reduction in freight and the sale of natural resource products at the China-Mongolia border at market price.

Officials chose a Mitsubishi-Chiyoda joint venture to lead development of the Ulaanbaatar International Airport. The decision came at a meeting held by the Standing Committees on Economy and Budget to discuss the terms for the project. Supervising over the project is both the Mongolian government and Japan International Cooperation Agency (JICA).

The joint venture submitted a total estimated cost of 47 billion yen (USD 478 million) for the project, which they expect to finance with a 40-year soft loan with 0.2 percent annual interest.

The government is full steam ahead with its National Programme for the Training of Qualified Employees. A total of 7,000 jobseekers have registered for the program, of which 4,784 have already entered trainings and internships. The course is being given for a second time for the training of the remaining 2,088

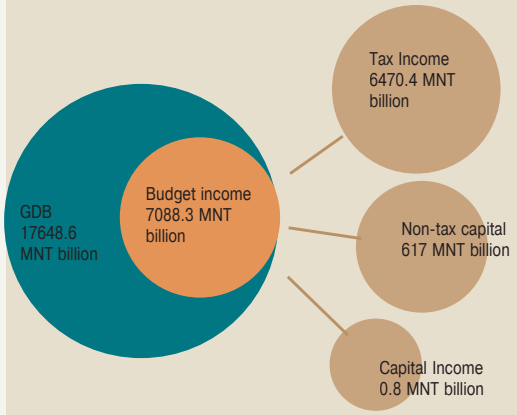
jobseekers. Looking at comments from employers, 70 percent are looking for candidates who are qualified to work in construction and can operate construction equipment.

Ulaanbaatar Mayor Erdeniin Bat-Uul has chosen an area within the Bayanzurkh district for the site of Power Plant No. 5. The mayor allocated 43 hectares of property at the Khulyn Gol river valley located at Khoroo 11 to the Ministry of Energy.

The United Nations has projected coal and copper production to grow by 15.5 percent in the next few months in an annual Asia report. The output projection was part of the data included for Mongolia in the United Nation's 2013 Economic and Social Survey of Asia and the Pacific. However, some international experts have warned that this projection could be too optimistic.

The Integrated Mineral Resource Initiative (IMRI) Programme of the German Agency for International Cooperation (GIZ) is planning to hold a regional round-table meeting on corporate social responsibility and governance within the mining sector on May 6 to 10. Additional support will come from the Office of the President of Mongolia. In attendance will be a number of representatives from governments and the mining industries of developing countries such as Laos, Myanmar, Vietnam, and Kyrgyzstan.

A study by the Open Society Forum found that the government is made vulnerable by its overreliance on tax revenue. The study said its dependence on tax revenue makes it vulnerable to periods of economic instability. According to the study, an average of just 62 percent of the state budget comes from tax revenue in developed countries.

The inflation rate hit 9.4 percent in March. The Bank of Mongolia has calculated projections for inflation in the second quarter.

Inflation expectation by citizens and enterprises

A breeze of Democracy

... As the pleasant days of spring approach, singing birds drown out the irritating roar of engines locked in traffic jams. The fresh air and the newly cleaned streets of Ulaanbaatar have made its denizens joyful after waiting for months for such relief after having spent the winter in thick gray smoke...

9

"Don't expect others to ask to dance"

Maria Leissner was elected Secretary General in April, 2012, being the first Secretary General of the Community of Democracies. Prior to that, she was Sweden's ambassador-at-large for democracy, and led the Community's Working Group on Governance that proposed its recent reforms.

12

Stability is a solid foundation for growth

Piper Anne Wind Campbell, a senior career foreign service officer, was sworn in as Ambassador to Mongolia on August 6, last year, following her nomination by President Obama and Senate confirmation. She presented her credentials to President Tsakhiagiin. Elbegdorj on August 24, 2012.

24

A Mongolian's Appointment

Amidst news of reduced foreign direct investment and a poor outcome from the shareholders' meeting for Oyu Tolgoi LLC, there has been at least one piece of good news regarding the appointment of a Mongolian citizen as president of Rio Tinto's copper group.

30

DEMOCRACY

9 Hello! Mongolia

10 A breeze of Democracy

12 "Don't Expect Others To Ask To Dance"

ECONOMY

20 A Well-Balanced Partnership

22 Partners Linked Through History

24 Stability is a Solid Foundation For Growth

28 China's Competition for Mongolia's Resources

30 A Mongolian's Appointment

32 Economic Revival

34 Occupational Safety and German Know-How

35 Innovation in Mongolia—Many Small Steps Make a Big Leap

For a green development

MONGOLIAN ECONOMY

FOUNDER, EDITOR: D. Bekhbayar /9999-4248/
FOUNDER, DEPUTY EDITOR: I. Otgonjargal /8800-6228/

SUB-EDITOR: B. Enkhmart

ENGLISH EDITOR: Terrence Edwards
TRANSLATOR: R. Gantulga

JOURNALISTS: B. Bayartogtokh
B. Enkhtsetseg
E. Zorigt
Kh. Khulan

DESIGNER: Sh. Oyundari
WEB ADMIN: B. Lkhagvachuluun

MARKETING MANAGER: D. Barianjav /8880-0825/
D. Battulga /9902-2279
B. Enkhtsetseg /9901-5476/
S. Tsend-Ayush /8870-3633/

"ECONOMY" TV STUDIO
EDITOR: B. Uuriintuya
PRODUCER: Ts. Bat-Otgon
JOURNALIST: N. Oyunsuvd

ADDRESS:
Tod Tower-604 Ankara Street-23
4th Khoroo Chingeltei District
Ulaanbaatar, Mongolia

Central Post Office, P.O.B 2762, 15160
Ulaanbaatar, Mongolia

URL: www.mongolianeconomy.mn
E-MAIL: info@mongolianeconomy.mn
TEL/FAX: 976 - 7011 5476

SELLING POINTS: Internom bookstore
Flower center
Minj plaza
Altantulkhuur bookstore
Nomin supermarkets
Maks supermarkets
Presko supermarket
BTSI supermarket
Zig zag autoservice
"Az orchlon"bookstore
"Bileg" store
"Grand Plaza" supermarket

MIR BOOKSTORE:
"Grand plaza"
"Metro mall"
"Sky" supermarket
"Ulaanbaatar" store
"Max mall"

Printed at Ulaanbaatar Print Co., LTD
www.ubprint.mn

MONGOLIAN ECONOMY

SUBSCRIBE ONLINE

www.mongolianeconomy.mn

Your ***Solutions***
Our ***Commitment***

MINING
100% PROVEN

If you want to move more material more cost-effectively, you want Komatsu machines. Our complete line of rugged, reliable mining equipment—including trucks, shovels and wheel loaders—is engineered to:

- **LOWER COST**
- **REDUCE CYCLE TIMES**
- **PROVIDE THE LONGEST LIFE**

We also offer exclusive customer support programs and services tailored to your specific needs. When your success is measured by the ton, Komatsu delivers the productivity you need. Komatsu is the proven solution.

KOMATSU®

www.komatsu.com

TRANSWEST MONGOLIA LLC
Your Authorized Komatsu Dealer

Suite 601, 6th Floor, Blue Sky Tower, Peace Avenue-17, 1st Khoroo, Sukhbaatar District,
P.O. Box- 2016, Central Post, Ulaanbaatar-14210, Mongolia
Tel: (976) 70109905, Fax: (976) 70109906

E-mail: info@transwest.mn www.transwest.mn

INTRODUCTION TO NEW BOEING 767-300ER

BUSINESS CLASS

- ULTRA COMFORTABLE
- FULLY FLAT BED
- PERSONAL SCREEN

ECONOMY CLASS

- ULTRA COMFORTABLE
- PERSONAL SCREEN

For a green development

MONGOLIAN ECONOMY

"Don't expect others to ask to dance"

Partners Linked Through History

Mongolia's Economy and Business Magazine May, 2013. №09 (043) www.mongolianeconomy.mn

MONGOLIA: HEART OF DEMOCRACY